

MAX PICARD

HITLER V NÁS

NAKLADATELSTVÍ UNIVERSUM

1948

PŘÍTELI KARLU SEELIGOVÍ

Tam tedy bylo psáno, že svatý Tychon prosil Boží matku, aby byl na světě ještě dlouhý mír, a tehdy mu dal apoštol Pavel mocným hlasem znamení, kdy přestane na světě mír. Tak pravil apoštol Pavel: Až budou všichni mluvit o míru a pořádku, pak se najednou nade všemi rozpoutá všeobecné zničení.

Leskov, Očarovaný poutník.

PŘEDHITLEROVSKÝ »PROVOZ«

PŘÍPRAVOU PRO HITLERA

1

Když jsem v roce 1932 cestoval po Německu, navštívil mne vůdce velké německé strany a ptal se mě, jak mohlo dojít k tomu, že se Hitler stal tak známým, že získal tolik stoupenců. Ukázal jsem na obrázkový časopis, který ležel na stole, a řekl jsem mu, aby se do něho podíval. Na první straně byla vyobrazena polonahá tanečnice; na druhé straně cvičil oddíl vojáků se strojní puškou; pod tím byla fotografie učence X. v jeho laboratoři; na třetí straně byl zobrazen vývoj jízdního kola od poloviny 19. století po naše časy; vedle byla otištěna čínská báseň. Na následující straně byly fotografie dělníků z továrny Y. za odpočinku, pod tím runové písmo nějakého indiánského kmene z Jižní Ameriky. Naproti stál poslanec A. na weekendu.

»Tohle je způsob,« řekl jsem, »jak dnešní člověk přijímá věci vnějšího světa. Dnešní člověk přijímá všechny věci ve směsici, která nemá žádné vnitřní souvislosti. To dokazuje, že také v jeho nitru vládne zmatek bez nějaké vnitřní souvislosti. Dnešní člověk nestojí už tváří v tvář pevně daným věcem, a také věci nepřicházejí už k němu každá zvlášť. Nepřistupuje už také ke každé jednotlivé věci zvláštním způsobem, ale: k dnešnímu člověku, v jehož nitru vládne zmatek bez jakékoliv vnitřní souvislosti, přistupuje vnější zma-

tek bez jakékoliv vnitřní souvislosti. Nikdo už nezkoumá, s čím se vlastně setkává, každý je prostě spokojen, že se vůbec s něčím setkává, a do tohoto zmatku bez jakékoli vnitřní souvislosti může se proto cokoli a každý vmísit - také Adolf Hitler: dostane se tak do nitra člověka, aniž kdo upozoruje, jak se tam dostal, a nezáleží už na něm, ale na obratnosti Adolfa Hitlera, zda chce nitrem člověka jen tak projít nebo zda v něm chce pevně zakotvit.

Tato směska bez vnitřních souvislostí, jak ji vidíme v obrázkovém časopise, působí takřka staromódně, takřka ještě řemeslně, srovnáme-li ji s radiem. Radio úplně převzalo tento mechanický provoz bez vnitřní souvislosti. 6 hodin: ranní půlhodinka. 6,30: koncert z gramofonových desek. 7 hodin: zprávy. 8 hodin: kurs Morseovy abecedy. 9 hodin: kázání. 9,30 hodin: skautská půlhodinka. 10 hodin: Beethoven, sonáta pro flétnu a klavír. 10,30 hodin: zemědělský rozhlas. 10,45 hodin: přehled tisku. 11 hodin: ouvertura k »Rienzi« atd. - až večer 22,10 hodin: kurs španělštiny. 22,30 hodin: půlhodinka jazzové hudby.

Tento svět radia je nejenom bez vnitřní souvislosti, ale produkuje také zmatek bez vnitřní souvislosti, produkuje věci tak, že od počátku spolu nikterak nesouvisí a proto se také jedno po druhém zapomíná ještě dříve nežli to zmizelo, věci se prostě od počátku objevují v mraku zapomnění. Tento vnější svět předpokládá, že nitro člověka vůbec není schopno přijímat věci vnějšího světa v nějaké souvislosti: tedy tak, jaké skutečně jsou, jakými zůstávají a v jakých vztazích jsou podle své podstaty k sobě samým: tento vnější

svět je tedy od počátku zaměřen na vnitřní diskontinuitu, na zmatek a nesouvztažnost v člověku.

Není už žádného vnějšího světa, který by mohl být poznáván a uznáván, je jenom zmatek - a také už není žádného vnitřního světa v člověku, který by mohl jasně poznávat, neboť i tento vnitřní svět je zmatek. Proto také člověk nepřistupuje již k předmětům aktem vůle, nevolí si už předměty a nezkoumá je: svět je zmatek, předměty bez vnitřní souvislosti míjejí kolem člověka bez vnitřní souvislosti. Co jde kolem člověka, je dokonale lhostejno, důležité je jen to, že kolem něho vůbec něco jde. Do této řady předmětů může se proto cokoliv vplížit, také Adolf Hitler, a člověku je milejší, že se objevuje právě on, alespoň Adolf Hitler, než kdyby se nemělo objevovat vůbec nic. »Heil« Adolfu Hitlerovi, nejenom proto, že jde kolem v tomto zmatku, ale také proto, že pečuje, aby zmatek, který jde kolem, nepřestával: on, Adolf Hitler, který lépe než kdokoli jiný dovede pohánět tuto masinérii běžícího pásu událostí a věcí.

Velkoměsto jest typickým příkladem této nesouvztažnosti. Nesouvztažnost stala se tu kamenem, nikoliv, cementem. Linie domů jsou trvale prolamovány pohyby aut, tramvají a vlaků, které jsou jako stroje, jež všechno trhají. Postavy lidí jsou rozdrobeny v tmavé body, které se mezi zdmi domů a ulicemi míhají sem a tam jakoby k zlé hře. Zdá se, jako by tu nebe bylo vzdáleno od země více než kdekoli jinde, a také samo toto nebe není už tady souvislé, jsouc roztrháno ostrými liniemi letadel.

Uprostřed tohoto vnějšího zmatku mohl se tedy Hitler lehce vplížit do vnitřního zmatku lidí, v této nesouvztažnosti všech věcí mohl se lehce ukázat vedle každé věci a hodil se také ke každé věci; takový, jaký byl, hodil se ke všemu, co bylo bez vnitřní souvislosti.

A jak se uprostřed tohoto zmatku vždy znovu a znovu ukazoval a objevoval, byl viditelnější a zřetelnější nežli všechny ostatní věci bez vnitřní souvislosti, lidé si na něho zvykli a přijímali ho tak, jako přijímají reklamy zubních past, které se stále a stále vracejí ve zmatku časopisů a jejich reklamních částí. Brzo připadal jako něco, co je jediné skutečné ve světě, v němž se všechno ostatní objevuje jen proto, aby to zase co nejdříve zmizelo.

Sorel soudí, že v každé dnešní demokracii je v možnostech celé spousty mužů, aby se uchopili mocenských prostředků a zřídili diktaturu. To je pravda. Ale je to možné jen proto, že dnes každý jenom tak klouže kolem všeho - a tak klouže člověk také kolem mocenských prostředků státu, klouže mnohdy kolem nich, aniž to sám pozoruje, nemluvě už ani o tom, že by to ostatní pozorovali, nepotřebuje se ostatně ani nijak zvlášť namáhat, nepotřebuje bojovat o moc a mocenské prostředky, které se uchopují, jako se uchopuje v dnešním zmatku také všechno ostatní, ve zmatku, v němž a kolem něhož se klouže. Odehrává se to jen čirou náhodou v oblasti politiky, mohlo by se to v tomto světě okamžiku, nesouvztažnosti odehrávat

také kdekoli jinde, místo politiky a diktatury mohli by se lidé zmocňovat také čehokoli jiného. Neshledáváme se tu tedy s žádnou historií, teorií nebo naukou o tom, jak se přichází k moci, ale jen s teorií a naukou zmatku.

Hitler neměl vůbec zapotřebí, aby se něčeho zmocňoval, něčeho dobýval - samou strukturou diskontinuity, všeobecné nesouvztažnosti, zmatku bylo pro něho už napřed všeho dobyto. To způsobuje, že takovýhle diktátor se vší mocí snaží dohonit svůj »boj«, jehož vůbec nepotřeboval, aby se dostal k moci: namáhá se ze všech sil, aby teď, kdy už moc má, si tuto moc všemi způsoby vykřičel a násilím a vraždami si sám dokázal, že se stal diktátorem vlastní akcí a nikoliv náhodou ve všeobecném zmatku.

Jenom ve světě totální diskontinuity mohlo se takové nic, jako byl Hitler, státi vůdcem, neboť jenom zde, kde nic spolu nesouvisí, nejsou lidé vůbec zvyklí na to, aby srovnávali. Před lidmi stálo právě jen toto jediné nic, které mělo jméno Hitler; ve světě, kde každým okamžikem se všechno mění, byli lidé rádi, že alespoň to jediné nic - Hitler - zůstává jistě na svém místě. V hierarchicky uspořádaném světě propadlo by se samo od sebe nic - Hitler do nicoty, vůbec by je nebylo lze pozorovat. Hitler byl výměšek démonického světa a řádem pravého, skutečného světa byl by sám sebou smeten.

V tomto světě nesouvztažnosti, zmatku stávalo se už dávno před Hitlerem, že se nějaké nic nebo něco

nepatrného nebo něco prostředního stalo absolutním, že na ně bylo povýšeno a že se o tomto zabsolutněném nic hovořilo, psalo, že se ukazovaly jeho fotografie tak, jako by šlo skutečně o nějaký střed národa, kolem něhož se má celý národ shromažďovat a seskupovat. Hned to byla nějaká filmová hvězda, hned vynálezce motoru, poháněného větrem, hned prezident Akademie, hned letec do stratosféry nebo nějaký závodník - nejinak než později Adolf Hitler.

Kdykoli dříve bylo tedy něco nepatrného nebo nicotného prohlášeno za něco velkého, určujícího a rozhodného, ale dříve, ve světě kontinuity, cítilo se ještě stále za tím nicotným a nepatrným ono velké, rozhodující; bylo ještě tady, bylo jen skryto - v Hitlerově době však a v době před Hitlerem se zdálo, jako by tu nebylo už vůbec nic jiného než právě to nicotné a především: bylo tu na prvním místě, lidé už necítili ani prázdnotu, z níž bylo to veliké, rozhodné vyhnáno a která po něm zůstala.

NACISMUS NA PRVNÍ POHLED

1

Takhle tedy vypadá nacismus, takový je, podívá-li se na něj člověk zpřímá, jestliže se zapomene, co o něm bylo řečeno a napsáno: z propasti obrovitého nic na nás něco řve, vyrážejí se výkřiky a člověk neví, zda je vyrážejí ti, kdo velí, nebo zda ti, jimž se velí, křičí proto, že jsou utlačováni; paže lítají vzhůru a člověk neví, zda jsou to paže těch, kdož ubíjejí k smrti, nebo zda ti, kdož jsou ubíjeni, zvedají paže na obranu, neví se, zda jsou to kati nebo pověšení - a pak je na krátkou chvíli ticho, ale nikdo neví, odkud to ticho přichází, jako před tím nikdo nevěděl, odkud přicházejí ty výkřiky. Je to samotné nic, co tu řve, a ta chvíle ticha vzniká, jestliže nicota polkne vlastní výkřiky. Potom propukne znovu z nicoty mohutný řev a je to jenom řev: ten řev je sama nicota, která se široce rozevírá a tak se rozevírá a rozeřvává dále do něčeho, nač narazí, ať je to na příklad rodina, do níž vrhne řvavý povel, který roztrhne muže, ženu a děti, anebo ať ten řev vtrhne do celého národa a roztrhne celý národ.

Těm, kdo řvali tyto povely, skrze něž obyvatelé Černého lesa nebo Holanďani byli vyrváni ze své půdy a deportováni jako kolonisté do Ruska a skrze něž obyvatelé Východních Prus byli hnáni do Lotrinska, nezáleželo vůbec na tom, že jejich rozkaz je pro-

váděn, že se skrze rozkaz něco skutečného děje, ale na tom, že se vůbec řve: nicota se sama v sobě rozeřvávala ve výkřiky a řvouc rvala všechno dále a ničila vše, co jí přišlo do cesty.

Takhle řve jenom nic, které samo ví, že není nic jiného než nic, že tu vlastně není a jenom řevem chce sobě i jiným prokázat svou existenci.

Toto jest fenomenologický aspekt nacismu. Takhle nevypadá ani politický, ani sociologický nebo psychologický fenomen. Tento aspekt má jenom démonický fenomen.

Jenom člověk, který nemá žádnou vnitřní kontinuitu, člověk, který žije z okamžiku k okamžiku nesouvisle, bez jakékoliv souvislosti, musí řevem stále prokazovat svou existenci, aby bylo vidět a aby sám viděl, že tu vůbec je. Řve sám sebe sobě samému a všem ostatním každý okamžik, protože každým okamžikem znovu zapomíná, že tu vůbec je, neboť každým okamžikem mizí ve vlastní prázdnotě a nesouvislosti. Řvavá hesla, která nacismus vydával každým okamžikem, byla zaměřena nejenom na naslouchající, na národ, platila především samým těm, kdo řvali. Ti, kdo řvali, Hitler, Goebbels a ostatní, chtěli sami sobě neustále řevem dokazovat, že tu jsou. Diktátor sám je tak bez jakékoli vnitřní souvislosti a prázdný skrze svou vnitřní nesouvislost, že teprve řevem nějakého hesla pozoruje, že tu vůbec je. Heslo, které řve, udává spíše sám sobě nežli těm ostatním, sám se snad teprve vytváří skrze heslo, které řve, a musí sám sobě v každém okamžiku řvát své heslo, protože se

v každém okamžiku vždy znova propadá a ztrácí ve vlastní prázdnotě a nesouvztažnosti. Ale také ostatní, ti, kdo naslouchají, vznikají teprve skrze heslo, které se řve, teprve tímto heslem je vidíme se vytvářet. Proto jsou tak spoutáni se svým vůdcem, protože sami vznikli teprve jeho řevem.

Je to tak, jako kdyby strom neustále vykřikoval: já jsem strom nebo spíše jako kdyby kus plechu neustále řinčel: já jsem kus rozbitého plechu, aby si dokázal, že tu ještě je - je to komické a vzbuzuje to strach zároveň. A takový je řev, který vydává nacismus: je komický a vzbuzuje strach zároveň.

Nicota byla tu už před Hitlerem, ale neměla ještě svůj vlastní výraz, teprve hitlerovství dalo nicotě výraz, který přísluší a odpovídá nicotě: řev; řev, nikoliv řeč, protože nicota nemá žádnou řeč.

Nacismus jenom dokončil a naplnil stav člověka, který neměl žádnou vnitřní souvislost. Nepotřebuje mnoho, aby se proměnil z života, který je žit z okamžiku, v život v nicotě, a život v nicotě je řev v nicotě.

2

Nacista nežije z trvání a nežije z klidu, žije z okamžiku a z pohybu. Nejstrašlivější není však na něm jeho nepokoj, jeho dynamismus, ale jeho klid, jeho nemohoucnost pohybu. Je-li už nacista dynamický, musí přece jen ještě vykonávat pohyby, které jsou obvyklé i ve světě jiných lidí, nemůže hýbat rukama a nohama a také pohybovat svaly v obličeji o mnoho jinak nežli každý jiný člověk, i když těchto pohybů

zneužívá k zlému činu. Ale v klidu, v nehybnosti patří jen sám sobě, dočista jen své vlastní strašlivosti.

»Abychom zachytili pravou fysiognomii člověka v jeho čistotě a hloubce, musíme ho pozorovat, je-li sám a je-li ponechán sám sobě. Už každá společnost a jeho rozhovor s někým jiným vrhá na něho cizí reflex, který je pro něho většinou s výhodou, protože se skrze akci a reakci uvádí v činnost a tím se povznáší. Naproti tomu, je-li sám a ponechán sám sobě, škvaře se ve šťávě vlastních myšlenek a pocitů - jen tak je to dočista a zcela jen on *sám*. V takové chvíli může fysiognomický pohled hluboce proniknout do podstaty celé jeho bytosti, může se jí zmocnit obecně a *najednou*, neboť v této chvíli je do jeho obličeje zcela sám pro sebe vtištěn základní tón všech jeho myšlenek a snah, arrêt irrévocable všeho, co má, co je jen jeho a v co a jak se sám procitňuje jen tehdy, je-li zcela sám.« (Schopenhauer, O fysiognomice.)

Není nic, co by mohlo vzbudit větší hrůzu, nežli nacista, který sedí klidně a nic nedělá. Nenahání hrůzu proto, že by si snad člověk mohl myslet, že tu jde jen o nějakou přestávku v jeho dynamismu, v níž si snad nacista ještě něco strašlivějšího rozvažuje než to, co už před tím byl udělal. Ten pohled nevnuká myšlenku na nic, co by mohlo přijít, nevnuká vůbec nic, nahání jen hrůzu. Nahání hrůzu právě z tohoto pohledu, z toho, co lze vidět na nacistovi, je-li v klidu: je to zcementělý dynamismus, dynamismus, který se zabarikádoval za cementem a čeká, až vyrazí.

Vlastně se snad ani nevyskytuje něco takového jako je zcementělý dynamismus a přece nacista, je-li

v klidu, není nic jiného než zcementělý dynamismus.

Jeho úmyslem jest právě nedat se vřadit v řád lidské zkušenosti, ale, jako na příklad zde, představovat něco, co není v řádu lidské zkušenosti: být nepohyblivý uprostřed pohybu, být zcementělý dynamismus. A právě to uvádí lidi ve zmatek a vzbuzuje hrůzu.

Nacista, který se nehýbe, vzbuzuje hrůzu už pouze tím, že je tu, jako modla - působí strašidelným kouzlem a uvádí ve zmatek. A proto propadaly nacismu oběti, nejen byl-li v akci, nejen když to žádal, ale i tehdy, byl-li němý. Lidé to nevydrželi, vzdávali se mu, vždyť vlastně byl jen on, bůžek, modla.

Ale není to bůžek, který by očekával a vyžadoval klanění, je to modla, která už spolkla ty, kdož ji vzývali a teď vzývá sebe samu: modla a modloslužebník, modlář zároveň.

Je to právě klid této modly, jenž způsobuje, že všechno ztrne hrůzou. Tento klid zmrazí každý pohyb a každý skutečný klid, který náleží do světa Božího stvoření, je to klid, který již napřed potlačil všechno, co žilo a hýbalo se na zemi, je to jako ztrnulá hrůza Gorgonina, která se sama zmrazila hrůzou, kterou bude plodit.

Nejenom nacista, ale celý svět diskontinuity vůbec vzbuzuje více hrůzy v klidu než v akci.

Stroje ve velkém sále továrny v den, kdy se nepracuje - je to jako spiknutí: vzduch je prázdnější než jindy, šedivá ramena strojů trčí v něm jako zlá znamení z oceli, znamení, která v nejbližším okamžiku vydají rozkaz k útoku na člověka, kterému musí sloužit.

NOVÁ RASA

Člověk bez paměti

Profesor X., odpůrce trestu smrti, ptal se mne, co by se mělo udělat s těmi nacisty, kteří trýznili lidi a posílali je do plynu, zda by je bylo lze znovu zvyknout na život v pravém řádu.

Odpověděl jsem mu: »Tito lidé, kteří posílali jiné lidi do plynu, zvykají si lehko, příliš lehko na život v pravém řádu. Naleznete je u poštovní přepážky, chcete-li si koupit v Mnichově poštovní známku, nebo jako prodavače doutníků v korektním obchodě, nebo jako ředitele hotelu, který vás právě velmi přátelsky zdraví, a kdybyste takovému člověku, který posílal lidi do plynu, dal snad omylem o 50 feniků více, až budete platit účet, poběží za vámi třeba půl hodiny, aby vám vrátil těch 50 feniků, a jak poběží za vámi, dá třeba ještě nějakému plačícímu děcku, na něž narazí na ulici, kus čokolády, kterou chtěl vlastně donést vlastnímu dítěti.«

Tohle je nejohroznější, že můžete takového vraha klidně vrátit do jeho občanského povolání, jako by byl nikdy nespáchal žádnou vraždu a nikdy neposlal nikoho do plynu. Takový člověk je ještě strašlivější nežli ona mládež, která chce stále jen válku a nikdy si nemůže zvyknout na nějaké občanské povolání. Toto je nejohroznější, že takový člověk o svých vraž-

dách už ani nic neví - tak jako když ještě vraždil a posílal lidi do plynu, nevěděl už nic o tom, že ještě před několika týdny prodával poštovní známky nebo doutníky nebo zdvořile zdravil hosty v hotelu - a teď, když zase sedí u poštovní přepážky nebo prodává doutníky, může zítra ráno znovu vraždit a posílat lidi do plynu, jako by byl nikdy nedělal nic jiného, než jen vraždil a posílal lidi do plynu. *To je člověk, jehož nitro, jehož vnitřní život nemá a nezná jakýchkoliv souvislostí.* Prodává-li doutníky nebo poštovní známky, nemá do sebe nic jiného než právě tuto činnost, ale nejenom to: vypadá to s ním tak, jako by byl kdy dříve nikdy nedělal vůbec nic jiného. Celá podstata jeho bytosti spočívá v tomto okamžiku právě jen v tom, že prodává doutníky nebo poštovní známky, a právě tak je tomu i tehdy, když vraždí; jenom vražda a vraždění je v té chvíli v něm, ale jako v člověku, který nikdy nedělal vůbec nic jiného. To, co v této chvíli dělá, nemá vůbec žádný vztah k ničemu, co dělal před tím, nikterak s tím nesouvisí, ničím není tedy tento člověk poután a proto také může vraždit bez jakékoli výčitky. A jako už neví, co předcházelo, co bylo dříve, tak také neví, že může přijít ještě něco jiného, také nic neočekává a proto vraždí bez přestání. Takový člověk není určován ničím jiným než právě jen tím, co dělá v této chvíli, ba takový člověk teprve snad vzniká skrze tento okamžik.

Nacista zapomíná na vše, protože jest bez jakékoli kontinuity. Je vždycky právě jen tím, co do něho vrhne okamžik. Žije z toho, existuje jen skrze to; není

v něm vůbec nic jiného než to, co k němu přišlo skrze okamžik.

V nitru takového člověka není vůbec nic z minulosti. To je důvod, proč může v přítomnosti dělat cokoliv, člověk si důvěřuje ve všem, odváží se všeho, riskuje proto všechno, to je také důvod, proč chce všechno začít od začátku, všechno obnovovat: neuznává, že už něco bylo vytvořeno. Je to člověk revolucí.

Je schopen nejhorších činů a páše nejhorší věci a všechny tyto činy mizejí v propasti nepaměti, jsou vrhány v propast nepaměti.

Tady neznamená lidský život nic. Vždyť tam, kde nic není, kde vše se jen vynořuje a zase mizí, lehce smetete lidský život s cesty, zničíte jej snadno.

Toto tedy charakterisuje nacistu: nejen, že vraždí, ale především toto: zapomíná, nepamatuje si, že vraždí.

Němci dnes vůbec zapomněli také na všechny porážky, které včera utrpěli. El Alamein, Stalingrad - to tedy pro ně vůbec nikdy nebylo, neexistuje to, ale nikoliv proto, že by se chtěli přenést přes porážku a sami sebe obelhat, nikoli, ale proto, že se to stalo *v minulosti*, a nějakou souvislost s minulostí nitro dnešního člověka nevidí, nitro člověka, který vůbec s ničím nesouvisí. Minulost jest pro tohoto člověka jenom jakési historické museum, otevřeno v neděli od 10 do 12, něco, co už není a nikdy snad nebylo živé, neexistovalo ve skutečnosti nikdy, protože neexistuje teď.

Porážka takového člověka nepoučí prostě proto, že jej vlastně vůbec nelze poučiti. Zahájí zítra novou

válku - nikoli proto, že by byl od přírody, povahou a v podstatě válečník, ale proto, že zapomněl, že včera byla válka, a že to byl právě on, kdo ji zahájil.

Jen v tomto nacistickém světě můžete nejprve vyhlásit Rusy za nepřítele světa číslo 1, hned poté se s nimi spojit a hned potom je znovu prohlásit za nepřítele světa číslo 1.

Také u jiných národů se ovšem střídají a mění spojenci snad dokonce i takovýmto způsobem. Ale u jiných národů jsou takovéto změny určovány a ovlivňovány jen politickými úvahami, nikoli doprovázeny psychologickými reakcemi. A u jiných národů musí býti přece jen nejdříve překonán odpor, aby byla změna přijata a vzata na vědomí a vládnoucí vrstvy musí uplatnit pravdu nebo lež, aby učinily změnu pochopitelnou - v nacistickém světě jest však lež jenom jakýsi přídavek, není jí vůbec zapotřebí, je tu vlastně docela zbytečně, tak jako tak se přece okamžitě zapomene na vše, jakmile se to stane. Změna nemusí přece býti teprve nějak odůvodňována, zde je všechno již od počátku změna, zmatek bez jakýchkoli vnitřních vztahů a souvislostí. Tento nacistický svět jest přece založen a zbudován na nesouvztažnosti, na nedostatku souvislostí. Tady se lehce započne válka a zapomene se na ni právě tak lehce a právě tak lehce se začne znovu. V žádné zemi, která v letech 1914 - 1918 vedla válku, nezapomnělo se po roce 1918 na válku tak rychle jako v Německu. Válka totiž jenom tak prošla skrze Němce a nezůstavila žádnou vzpomínku.

Angličané se po této válce diví, že se zajatými Němci mohli mluvit o všem. S Němcem můžete mluvit o existenciální filosofii, o dobývání cukru ze dřeva, o splynování lidí, o malíři Paolu Uccellovi - ale můžete s ním jen proto takhle páté přes deváté mluvit, protože s žádnou z věcí není vnitřně spoután, žádná věc v něm nezůstává déle než právě jen ten okamžik, kdy se v rozhovoru vyskytne. Ani s těmi, které poslal do plynu, nesouvisí nějak dohromady ten, kdo je poslal do plynu, ani v něm po tom nezůstalo jakékoli stopy. Stojí tu jako počestný, průměrný člověk, který vůbec ani neví, že snad lze posílat lidi do plynu, vypadá jako člověk, který vůbec nikdy nic nedělal, tak je ničím nedotčen, přístupen všemu dobrému, tak znamenitý předmět výchovy - a právě toto je na něm tak démonické a zvrácené. Ale všechno, co do něho může býti vecpáno dobrého skrze výchovu, zůstává v něm jen na okamžik. Je ve svém nitru tak bez jakýchkoli souvislostí, že v něm nezůstane nic.

Požaduje se na Němcích, aby litovali svých činů. Ale tento německý člověk se nemůže na nic rozpo-
menout a jen tam, kde stále tkví *v nitru* člověka, co udělal, jen tam může člověk prohlédnout svá minulé jednání, zkoumati je a projevití lítost, dopustil-li se hříchu. Aby se něco změnilo a zlepšilo, musí to tu na-
před *být* - v nitru tohoto německého člověka však není nic, všechno se tu objevuje jen na okamžik a objevuje se to jen proto, aby to v příštím okamžiku zmizelo. Bez vnitřní kontinuity není lítosti a není bez ní také nápravy. *Hříchy jsou jako všechno, co se stalo*

*v minulosti, u Němce odtrženy od přítomnosti, v níž žije teď, nejsou zhola v jeho vědomí. Proto jsou ne-
užitečny všechny pokusy, napravit Němce, který žije
v diskontinuitě, knihami nebo dobrými radami. Ně-
mec sice vnímá poučení - ale protože jeho nitro nemá
souvislou strukturu, nemá pražádnou kontinuitu, ne-
může se poučení k ničemu připnout, visí na okamžik
v prázdnotě nitra a v příštím okamžiku zase zmizí,
protože v příštím okamžiku nastoupilo něco jiného
do této prázdnoty.*

Takový je tedy nacista, jak jsme již pravili: bez
paměti, bez vnitřní kontinuity, bez souvislosti. Ale
takový je dnes Němec vůbec, jen ne v tak výrazné
podobě jako nacista, a takoví jsou dnes také téměř
všichni Evropané a Američané, ale ne v té míře jako
Němci, u ostatních Evropanů a Američanů je to jed-
na vlastnost vedle mnoha jiných vlastností, nejsou jí
tak charakterisováni jako Němci a především nacisti.

Kdo ještě vzpomíná na požár Říšského sněmu z ro-
ku 1933, jehož plameny nezachvátily přece jen Říš-
ský sněm, ale už celý svět! Za několik let, snad za
dvě, za tři léta zapomenou lidé už i na hrůzy Buchen-
waldu, Majdanku a Belsenu, a nezapomenou z vel-
kého srdce, ale pro velké prázdno, které vše pohlcuje.

Člověk okamžiku

Ve světě diskontinuity se tedy čas nechápe jako
trvání, trvalý stav, ale jen jako okamžik.

V tomto světě okamžikovosti není také kdy na toto:
žítí s člověkem a poznávati ho. S člověkem jsou zkrát-

ka hotovi, jestliže ho zařadí podle rasového typu, podle grafologických znaků nebo podle psychologických testů. Nemáme už také vnitřní kontinuitu, v níž bychom si mohli uchovat setkání s člověkem: nepodržujeme si člověka ve vědomí, v paměti podle *vnitřních* znaků, ale podle rasy, podle grafologických nebo psychologických tabulek.

Je-li tu něco jenom na okamžik, nedbá se už o to, co to *jest* a jaké to *jest*, ale jen o to, jak to v té krátkosti *vypadá* a zase mizí. Že tady člověk jest, to už nepřipadá jako žádný zvláštní akt, nepředstavuje to už žádnou skutečnost, že tu jest, a právě tak málo připadá opět jako zvláštní akt, jestliže člověk mizí: život člověka jest právě proto lehce vrhán v nicotu, ničen - lehko, protože se vůbec jen vynořuje a mizí.

Skrze mašinerii okamžikovosti se všechno stává všemu stejným a všechno se stává stejně bezvýznamným. Tam, kde všechno existuje jen na okamžik, není už vůbec žádných rozdílů, neexistuje už ani rozdíl mezi dobrem a zlem. Ten, kdo se staví »mimo dobro a zlo«, není na tomto místě už ani amoralista, morálka se tu vyřizuje *mechanicky*, nikoliv snad nějakým antimorálním postojem, nikoliv, *mechanicky*: skrze mašinerii okamžikovosti stává se dobro a zlo rovným.

To, čeho bylo lze dosíci ještě za časů Nietzscheových jen zvláštním náparem ducha a zvláštním náparem hříchu, viny, totiž postoje »mimo dobro a zlo«, to dnes obstará mašinerie okamžikovosti. Dobro a zlo - to už jsou jen etikety, které mají lákat nebo strašit. Ale že toho, co dnes musí lákat, bude zítra po-

užito k nahánění hrůzy - právě takhle povstává mezi lidmi zmatení a toto zmatení se hodí do krámu vlád-cům tohoto světa bez vnitřních vztahů.

Hitler věděl nejlépe ze všech, že dnes už není v ča-se žádného času, žádného vývoje a žádného trvání: jeho nástrojem byla okamžikovost, takže se *člověk* vůbec nedostal k tomu, aby rozlišoval mezi dobrem a zlem.

V tomto světě okamžikovosti vládl Hitler onou to-talitou, která strhávala vše do jednoho okamžiku a všechno ničila v jednom okamžiku: *látku*, která po-třebuje čas, aby se zformovala, ale pro kterou tu ne-bylo času, množoval do kvantitativna, ve strašlivé, obrovské podoby - a k tomu stačil jen okamžik. *Slo-vo*, které chce čas, stávalo se skrze jeho ústa řevem okamžiku, řevem, který vyplňuje jen všechn prostor, ale nikoliv čas; a *jednání*, děj, který chce taktéž čas, stalo se skrze něho, Hitlera, přepadem okamžiku. Nejenom čas, ale i prostor byl Hitlerem serván do jednoho jediného okamžiku a spálen v jednom jedi-ném blesku: v Blitzkriegu.

Člověk bez vývoje

Tam, kde je jen okamžik, tam není času, aby něco rostlo *organicky*, rostlo pomalu. Tam existuje jen pří-růstek kvantity. Věci přibírají strašlivě na kvantitě, rostou do obrovských rozměrů, ale není jim dán čas, aby se formovaly, aby se rozmanitě a mnohotvárně utvářely. Tam, kde není řeči o trvání, kde existuje

holý okamžik, tam může věc jen rychle nabýt na objemu (jako v americké grotesce), rychle se rozeštíť do prostoru pouhým zmnožením masy, aniž se na ní změní cokoliv jiného, než že kvantitativně přibere. Není tu žádného rozvíjení a proměňování skrze formu, ale jen zmnožení v mase, věci už nepotřebují býti formovány skrze ducha člověka, řadí se nebo snad spíše se uskladňují, »lágrují« podle fyzikálního zákona tíže.

Masa nepotřebuje vlastně k růstu času, leč jen prostor. A to je to nejstrašnější na mase, že může neustále přibírat, že může neustále růst. Není jí dána žádná hranice, protože tu není formy, a to je také nejtísnivější na takovém velkoměstě nebo na veliké továrně, že vypadá a jest, jako by vůbec nebyla hotova, jako by se neustále chystala vyplnit celý prostor.

To bylo také nejtísnivější na samém nacismu, že neustále přibíral na mase a chystal se vyplnit vše. Přibývalo ho, ale nevyvíjel se. To bylo na něm to nejstrašlivější, vpravdě nelidské: že neměl vůbec žádného vývoje, že zůstával ztrnulý, jako by na světě vůbec nebylo věcí, s nimiž se člověk musí vyrovnat a jimž se musí přiměřit. Národní socialismus se nevyrovnával s ničím, nepřipodobňoval, nezpodobňoval se s ničím, neměnil se skrze nic, také v čase a skrze čas se neměnil jako ostatní lidské věci. Byl tu a nepodléhal změně - a to mu dodávalo jakéhosi zdání nadlidskosti, ale byla to zatím jen nelidskost. Všechno vývojové, schopné vývoje, všechno genetické, všechno to, z čeho národní socialismus vznikl

nebo mohl vzniknout, všechno to se vsáklo a vstřebalo do jeho strašlivé, mocné přítomnosti. To na něm bylo nejpřízračnější, že nacismus tu stál v tak majestátní, ohromující přítomnosti, *jako by před ním vůbec ničeho nebylo*, jako by nikdy nebylo vůbec nic jiného než on; a právě touto věcí působil na lidi.

Protože se ve světě diskontinuity žádná věc nemůže vyvíjet a tím se stávat rozdílnou od jiných, právě proto jest podobna jedna druhé. Věci jsou beze vztahu, odervány od čehosi, ani se už dobře neví, od čeho, rozmělněny ve své podstatě, a takto už není vůbec žádných rozdílů mezi věcmi. Všechny věci a všichni lidé jsou bez vnitřních vztahů - a jsou si podobny právě jen tím, že jsou všechny bez vnitřních vztahů.

Takhle to měl Hitler docela snadné - podniknouti usměrnění. Všechno už bylo beztoho stejné, rovno jedno druhému, rovno v odervanosti, v nicotě a bezmoci. Všechno už bylo stejné - bylo velmi lehko všechno glajchšaltovat.

Člověk, jenž všechno obnovuje

Bud'to člověk zneužívá okamžikovosti, aby imitoval trvání, potom nechává narůstat věci do kvantitativna, do obrovitých rozměrů, nebo přijímá okamžité jen jako okamžité a pak stojí stále jen na počátku, v každém okamžiku na novém počátku.

Tady mohl Hitler lehce působit, lehce všechno dělat novým, vždyť všechno to nové platilo stejně

jen na okamžik - zda to nové má také nějaké trvání, na to vůbec nikdo nedbal, platilo jen to nové, novota sama o sobě, na *obsah* onoho nového zde nikdo nedbal.

Také v umění, také v poesii, také ve filosofii existují tisícové *začátky* něčeho, náběhy k něčemu, momenty něčeho, ale nikoliv celý, trvající *svět*. Často je dobrý začátek nějakého díla, na příklad u mnohých dnešních románů je dobrých prvních dvacet stránek, ale spisovatel neměl dosti kontinuity v sobě a také ve vnějším světě, v němž žije, aby na dobrém začátku pokračoval.

Toto trvalé počáteční stadium, tato začátkovitost svádí člověka k víře, že je ve stavu trvalé tvůrčí síly, připadá si jako na počátku nového světa - a proto mu také mohl Hitler, který *všechno* začínal znova, připadat jako zakladatel, tvůrce nového světa, jako bůh.

Ale v této diskontinuitě není ona počáteční inspirace, která vede k novému světu, tady je prostě přerušenosť, odtrženost, odervanosť roztržitého, rozbitého světa, je tu jen odpad světa a jenom proto vypadá tento svět novým, že všechno to, co jest odněkud odtrženo, oderváno, vypadá, jako by mělo vlastní začátek, ale to vlastně není vůbec začátek, ale jen zející rána a tento začátek jest zároveň koncem: je to svět, který si skrze tisíce pseudozačátků připravuje skutečný konec.

Vzdává se tu chvála všemu počátečnímu - proto tu také přichází ke cti příroda, která stále a stále

začíná vždy znova, proto je tu v ceně praehistorie, primitivní umění, selský stav - ale kdyby lidé v tomto světě měli vůbec ještě nějaký pravý vztah k těmto *skutečným* prapůvodním jevům, nesnižovali by a nesměšovali by toto prapůvodní s pseudopočátečním, které od počátku znamenalo jen zánik. Jenom ve světě bez sebemenších vnitřních vztahů, ve světě naprosté diskontinuity mohlo se přihodit, že něco tak konečného, omezeného, úpadkovitého, podrobeného zániku - jako byl národní socialismus - mohlo být spojováno s něčím tak trvalým, prapůvodním, jako je selství.

Člověk radia

1

V nitru člověka není už vůbec nic pohromadě, všechno jest bez vnitřního vztahu, nesouvztažné. Člověk už nemá vůbec žádný vnitřní inventář, proto si usiluje mechanicky sestavit inventář věcí zevnějšku.

Auty, železnicemi, letadly se pokouší mechanicky přivést věci dohromady; zkracuje prostor, aby se věci alespoň v prostoru dostaly k sobě blíže a alespoň v prostoru bylo všechno pohromadě, i když snad nikoliv podle své podstaty, tedy alespoň mechanicky, vnějškově. Člověku, který už nemá žádnou vnitřní pamět, žádnou kontinuitu, musí tuto vnitřní kontinuitu nahradit alespoň mechanické spojení věcí zevnějšku: ve vnějším světě je tímto rychlým mechanickým spojením všechno natlačeno k sobě - ačkoliv je to nesouvislé, bez vnitřních vztahů, přece jen je

všechno pohromadě, technika, která všechno spojuje, drží všechno pohromadě, zastupuje člověku paměť. Člověk takto vůbec nepozoruje, že mu schází *vnitřní kontinuita*, tak samozřejmě funguje *mechanická kontinuita* vnějšího provozu.*

Všechny věci jsou stmeleny v prostoru auty, železnicemi, letadly. Čas se eliminuje rychlostí vnějšího pohybu: už není nic než prostor. Času jako by už vůbec nebylo, a proto se už vůbec nemyslí na nějaké trvání nebo dokonce na nějaké vnitřní trvání, nějakou vnitřní kontinuitu, a také jí už nikdo nepohřešuje. A přece neustále člověka napomíná pozvolné uskutečňování kterékoliv věci v přírodě, že k věci má náležet čas, nikoliv jen prostor!

Dnešní člověk neví už ani toto: cokoliv může být pochopeno ve své podstatě jenom tenkrát, je-li přijato, vnikne-li do vnitřní kontinuity člověka. Protože kterákoliv věc jest víc, než nakolik může dospět k vyjádření v jediném okamžiku, je poznání její pravé podstaty možné jen ve vnitřní kontinuitě.

U železnice, auta, letadla ještě pozorujeme, že za nimi je *člověk*, který vnější svět uvádí do pohybu a svádí dohromady. U radia však vnímáme jen přístroj bez člověka, přístroj, který všechno řadí bez vnitřní

* Také ve vědě se uskutečňuje, že nejrozmanitější věci, které svou podstatou nemají vůbec nic společného, se objevují v jakémsi vztahu, na příklad když chemie produkuje z jedné suroviny, dřeva, nejrozmanitější věci, papír, šatstvo, cukr, vaječný bílek atd. Člověk přijímá prostý chemický děj, proměnu jako skutečnou souvislost.

souvislosti. Důležité je tu jen tolik, že se tu něco řadí; co - to jest lhostejné. Aparatura nesouvztažného řazení chce běžet - věci a události jsou tu jen k tomu, aby poháněly tuto aparaturu. Radio řadí všechny věci a události po sobě v takovém zdánlivém vztahu, že člověk už ani nemyslí na to, že náleží k podstatě jeho bytosti, aby měl sám kontinuitu, vnitřní kontinuitu. Tak jako dnes člověk už sám nesčítá, neodčítá, nenásobí atd., tak jako na toto vše má dnes stroj, tak také má dnes radio jako registrační přístroj na události, člověk už nepotřebuje sám ani vnímat. Zdá se, jako by člověk stál vně těchto věcí a událostí, radio mu je přináší a jeho pohled - jako kdyby byl bůh - mívá milostivě věci a události, které radio nechává kolem něho míjet.

Všechno je oderváno uvnitř a oderváno zevně, trvalý je jenom vytrvalý hřmot radia. Důležitá je pouze tato kontinuita zvuku, alespoň tato kontinuita je tu a je tu trvale.

Člověk už nemyslí na to, aby spojoval věci, to obstará všeobecný hřmot radia.

Jak stojí proti tomu to, co říká Gotthelf:

»Velmi se mýlí, kdo věří, že je v duchu lidu touha, mít každý den něco nového, něco podivuhodného, zvláštního, nevídaného. Právý opak je v duchu lidu, jak se to projevuje také v nezkaženém dítěti: lid miluje věci prosté, známé, trvalé, a to v celém okruhu svého života, v mravech a v jídle, v knihách a zpěvech, v domech a známostech, zkrátka ve všem.«

Radio nejenom vnímá za člověka - tak jistě soustřeďuje všechno, co jest a co se děje, že se zdá, jako by věci a události nejenom vnímalo a registrovalo, ale dokonce produkovalo. Radio nezpravuje pouze o dějinách, zdá se, že dějiny vytváří. Zdá se, jako by svět přímo vznikl z radia. Člověk snad ještě vidí věci a události, které se dějí, ale skutečným se pro něho stává dění teprve, když radio událost zaznamená a obrázkový časopis ji otiskne. Radio vnímá, registruje a hodnotí za člověka. Duše jest bezprostředně spojena už jenom s radiem a nikoliv se svými vlastními smysly. Člověk už nemá vnitřních dějin, nemá vnitřní kontinuitu, radio jsou dnes jeho dějiny, z radia přijímá svou existenci.

S takovým nástrojem to měl Hitler lehké, utvářet skrze něj existenci člověka k jeho, Hitlerovu obrazu.

2

Stroj vůbec odpovídá tomuto nitru, které nemá žádnou vnitřní kontinuitu, které existuje jen z okamžiku na okamžik. Stroj je zařízen na jeden jediný pohyb, na příklad na to, že vytlačí nějakou formu, a tento pohyb, který je vlastně proveden v jednom jediném okamžiku, je strojem opakován trvale. Tedy: to, co zajde v jednom jediném okamžiku, stává se *trvalým* skrze pohyb stroje, který se stále opakuje - ale to je trvání sterilní, falešné. Kouzlo, které vychází od stroje, přichází z tohoto: to, co je čistě okamžité, dostává zdání kontinuity. Zmatení, které vychází od stroje, pochází však také z tohoto: zřetelný rozdíl mezi okamžitým a trvalým se zdá setřen a člověk už

neumí dělat rozdíl mezi okamžikovostí a tím, co vskutku trvá, pravou kontinuitou: žije s tím, co by vlastně mělo být jenom okamžitým, a boří to, co by tu vlastně mělo býti trvale, svoje nitro, rozmělnuje je v serii okamžiků. Takto hubí stroj člověka.

»Technika snoubí člověka s nekonečností světových prostorů. Technika mu dodává vědomí vlastní síly, otvírá mu možnosti dobýti nekonečného světa,« praví Berďajev. Ale tento vývoj si člověk přisvojuje už jako nový člověk, který už nedělá žádný rozdíl mezi okamžikem a trváním, a také mezi konečnem a nekonečnem. Člověk, který odvrhl svět, jehož kontinuita byla zaručena Bohem, vytvořil si teď nový svět, jehož pseudokontinuitu produkuje strojem.

Svět, který povstal z defektů člověka

1

Každý člověk žije tu a tam bez souvislostí, diskontinuitně, a také v dějinách se vyskytují období, v nichž je nesouvislost nápadná.

Prvek diskontinuity je tedy obsažen v každém člověku a v každém světě. Je však podstatou nesouvztažnosti, diskontinuity, že trvá jenom okamžik, že je okleštěna, krátká, provisorní. Proto bylo to, co nemělo souvislostí, dříve vždycky jenom částí, dílem jiného, většího světa, světa souvislosti, kontinuity, a tímto světem bylo ovládáno. Platila kontinuita, nikoliv diskontinuita; kontinuita byla strukturou jednotlivce i světa, i když se jednotlivec nebo svět chvílemi zdáli diskontinuitní.

Dnes však je struktura jednotlivce diskontinuitní a diskontinuitní je také svět kolem něho.

Jakmile se takový stav rozroste do velkých rozměrů, dostává vlastní tvar: diskontinuita v Německu byla před Hitlerem nejprve jen pouhou vlastností vedle mnoha jiných vlastností, potom však přibrala mocně na síle a byla všude a tak ustavičně, že přestala býti pouhou vlastností a stala se podstatou; kvantita se změnila v kvalitu; Němec a nesouvztažnost se sloučily v jedno. Nesouvztažnost se stala člověkem a světem. Nesouvztažnost vzala na se zřetelný tvar, stala se podobou nacisty a nacistického světa.

Před nacismem byla diskontinuita neviditelná, nenápadná. Nacismus ji učinil viditelnou, zřídil ji jako svět.

Věci a lidé byli tedy bez souvislostí už dříve, než přišel Hitler. Hitler však zařídil tyto nesouvislosti jako svět, neboť sám je tak nepatrný, že by byl zhola nebyl s to vytvořit *svět* nicoty, kdyby všichni a všechno už pro něho nebylo připraveno.

Co je v Božím světě věcí okamžiku, zlo, to učinil Hitler čímsi trvalým, a to, co vskutku mělo býti trvalé, dobro, to učinil nesouvislým, okamžitým, zničil to.

Tohle je tedy to nové: co bylo dříve defektem, diskontinuitou, to se dnes stalo normální, samozřejmou vlastností jednotlivce a světa. Člověk, který si už nechtěl podržet svět vnitřní kontinuity, stvořený Bohem, stvořil si sám svět, v němž je diskontinuita tak samozřejmá jako ve světě Božím kontinuita. Celý svět vznikl z toho, co je jen okamžité. Defekt byl zorganizován ve svět.

Mussolini poručil, aby se »žilo nebezpečně«. Ale v tomto světě diskontinuity nebylo vůbec žádného nebezpečí, vždyť byly přece defekty zorganizovány ve svět, ten svět byl mechanicky zajištěn, nebylo tedy nic nebezpečného v tomto světě bez souvislostí, který se stal nebezpečným teprve tehdy, když tento mechanismus nesouvztažností narazil na organický svět kontinuity, který přece jen ještě existoval u odpůrců Hitlera a Mussoliniho (či alespoň odpůrci Hitlera a Mussoliniho uznávali, že by měl existovat).

Svět tedy a *člověk* jsou tak dnes už napřed diskontinuitní, netřeba k tomu žádného zvláštního aktu člověka, už napřed se všechno děje diskontinuitně. Tato diskontinuita, nesouvztažnost nemá už žádného vztahu k celku, od něhož odpadla. Peklo je stále ještě ve vztahu k nebi, od něhož odpadlo - tento svět diskontinuity nesouvisí už vůbec s ničím. Jenom to odpadlé, nesouvztažné tu je samo o sobě. Je lhostejno, co vůbec obsahuje. Tady už nešlo ani o to, vyhlášovat něco nepatrného, nicotného za významné a veliké, záleželo jen na tom *vůbec něco* vyhlášovat.

V tomto světě bez souvislostí mohlo být i něco významného a dobrého vyhlášováno za žádoucí průměr, i to by bylo bývalo bez účinku. Lidé a události nezdaří se už v tomto světě působit tím, co *jsou*, ale jen tím, že jsou *bez souvislostí*, jsou jen k tomu, aby byli výrazem diskontinuity, jsou to jen falešná znamení ve světě diskontinuity. Je to jako na kubistickém obraze, kde také už neplatí obsah předmětů, docela samozřejmě neplatí, a kde jde v podstatě jen o to, postavit nějakou věc vedle jiné věci, nezávisle na tom,

co to znamená. Lidé a věci jsou jen k tomu, aby skandovaly všeobecnou nesouvislost.

Srovnejme s tím způsob Goethův, stavět věci vedle sebe podle jejich podstaty, smyslu. Goethe nestavěl vedle oka židli nebo elektrický transformátor, jako je tomu na kubistickém nebo simultaneistickém obraze, ale kladl k oku to, co k němu náleží: světlo. »Oko má své bytí ze světla. Z lhostejných, zvířecích pomocných orgánů vydobývá si světlo orgán, který by mu byl roven, a tak se tvoří oko ve světle pro světlo, aby vnitřní světlo vykročilo vstříc vnějšímu«. (Goethe, Úvod do nauky o barvách.)

Takovýto názor není možný v dnešním světě diskontinuity. Vztah mezi vnitřním a vnějším světlem je přerušen. Vnější světlo tu je samo a plné jasu, ale vnitřní světlo tone v temnotách.

Tak diskontinuitní je tento svět, že se zdá, jako by věci, které si člověk stvořil, už nesouvisely s člověkem, ba vzdalovaly se od něho. Věci nabývají forem, které už nesouhlasí s těmi, které jim dal člověk, zdá se, jako by se přetvářely samy sebou. Stroj v dílně, na příklad, má mimo tvar, který mu člověk dal, ještě něco jiného v sobě, co nevychází z člověka, co jde proti němu: něco hrozivého je nad dílnou, něco drtivého: pohyby stroje jsou pohyby železných ramen, která se cvičí něco rozdrtit. Co vzbuzeje největší hrůzu, je prázdnota, která zeje mezi pohyblivými čelistmi ramen. Hrozivé je, že to, co je drceno mezi železnými čelistmi ramen, není zatím nic, jen prázdnota, a přece cítíme v té prázdnotě drtit člověka.

Diskontinuita, která byla jen částí jednotlivce a světa, zmocnila se dnes zcela jednotlivce a světa, jednotlivec i svět žijí dnes jen z ní. Diskontinuita tu dnes není jen na chvíli, ale navždy. Je to jako by strašidlo, jehož podstatou je přece objevit se jenom nakrátko a zase zmizet, bylo tu trvale, navždy. V tom je ten paradox, že to, co podle své podstaty tu vlastně může býti jen na okamžik, totiž to, co je bez kontinuity, je tu dnes natrvalo. To svádí lidi a uvádí je ve zmatek.

Podařilo se učinit z diskontinuity, tedy z toho, co vlastně boří svět, to, čím je ve světě systém. Podařilo se učiniti svět z *nesvěta*. Odtud pochází hybris lidí, kteří tento svět zřídili, hybris nacistů.

Diskontinuita je vlastně příznak rozvratu, konce, je to sám rozvrat, který spěje ke konci. Co nahání největší hrůzu: diskontinuita se tu představuje jako normální stav, v němž žije svět; co znamená konec světa, bylo nacisty vyhlášeno za nový svět, za jeho počátek. Všechno to odtržené, nesouvislé, co je příznakem konce, bylo vyhlášeno za znamení, jímž počíná nový svět.

Je to jako před koncem světa, kde to, co povstává, má už znamení konce, jako by se už samo připravovalo na konečný soud, na poslední soud.

Létající pumy jsou charakteristické pro tento čas: tady se už nezasahuje něco *určitého*, tady se už nepřerušuje něco určitého, tady záleží jen a jen na tom, vůbec něco přerušit, je to jako by se tato ničivá síla sama vydala na zkušenou a trhala a ničila všechno.

Jiné pumy nebo zásahy z děl, pravda, také ničí, způsobují spoušť, ale ať se to děje jakkoliv často, jsou to stále jen všechno *jednotlivé* akty boření, zničení; nezdá se, jako by tu byla napadena souvislost *celého* vnějšího světa - u létajících pum se však zdá, jako by tu celá ta souvislost vnějšího světa byla vlastně už jen náhodou, jako by vůbec už záleželo jenom na rozervání světa, lhostejno, které věci se rozervou a jak se rozervou. Taková létající puma není už jenom ztělesněný výbuch, je také jako kontrolor, jako létající bůh tohoto světa rozpadu, který zkoumá, zdali už je opravdu všechno v troskách, a který udeří tam, kde se ještě něco zdá v celku.

Proti těmto úvahám by bylo lze namítnout, že se na všechny zjevy nacistického Německa dívají příliš jen s jednoho hlediska, s hlediska vnitřní nesouvztažnosti. Ale toto pojetí nemá kořen v nás, kdož pozorujeme, ale v samých nacistech, v pozorovaném předmětu. Právě v tom spočívá nejžalostnější ubohost nacistického člověka, že celá jeho podstata je vybudována na *jednom jediném* zlu, na vnitřní diskontinuitě, jako by nitro bylo něco neživotného, čemu chybí rozmanitost života. Také zde se tedy ukazuje, jak schematická a sterilní je podstata nacistického člověka.

2

V tomto světě okamžikovosti se vůbec zapomnělo na to, že čas je především trvání, že trvání je jeho *podstatou*; okamžik však, na nějž je dnes čas redukován, je jeho smrt a přináší smrt.

Naproti okamžikovosti, která všechno ničí, je ještě jiný okamžik, v němž vzniká pravá skutečnost, je ještě okamžik, který je vyňat z obvyčejného toku míjení a který stojí proti věčnosti. Každý vpravdě dobrý akt vzniká v takový okamžik. Takový okamžik nesouvisí už s míjením světa, ale s věčností, a z ní dostává trvání. Tím, že člověk okamžiky svého vnitřního života přináší věčnosti, nabývají takové okamžiky trvání, a tak vzniká vnitřní kontinuita.

Náleží k charakteru míjení času, že zážitky člověka stávají se skrze čas nejenom vzdálenějšími, ale také prázdnými významu. Proto upadá člověk do nebezpečí, že na nich už nebere účast v té míře, jak na to mají právo. K tomu je nezbytná láska.

Je to láska, co tvoří pravou, vnitřní kontinuitu. Je to láska, co spájí minulost člověka, všechno, co se mu stalo, ve vnitřní jednotu. Tím, že člověk přistupuje k minulosti s láskou, že ji bere na sebe s láskou, vřazuje ji do řádu, do kontinuity. A právě proto je Bůh *věčnost*, nejenom kontinuita, protože všechny věci a lidi má u sebe s *největší* láskou.

Člověk hrůzy

I

Říká se, že na konci římské říše nebo za času hunských vpádů byli lidé právě tak krutí jako národní socialisté včera. To není pravda.

Ukrutnosti Hunů byly jako ukrutnosti přírody. Hunské vpády byly jako ničivá smršť, která dopadla

na vše, co bylo pod ní. Sama příroda to zdivočela v člověku, byla to příroda, která se projevila v člověku jako při zemětřesení nebo v záplavách.

Zločiny mohou se také provaliti z vášně lidské bytosti, jako ve francouzské revoluci - to byly ztělesněné, zlé vášně.

Nacistické zločiny jsou však vykalkulovány, vypočteny, vyzkoušeny, jako ve zkumavkách chemické továrny, je to vědecká krutost, krutost inženýrů a chemiků. Není to příroda a není to výbuch vášně, jde tu o seriovou výrobu továren a právě proto se tyto krutosti stupňují neslýchanou měrou, jako se stupňuje výroba továren. Kvantita krutosti je tu jako by kvantitou vývozu a právě proto připadá krutost nacistům jako něco vedlejšího a zapomíná se na ni jako na cifry vývozu, vypadá, jako by se člověka netýkala, neuvědomuje si, že by byl za ni odpověden.

Je zcela falešnou domněnka, jako by nestvůrnosti nacistů byly sexuálními zvrhlostmi, je zcela falešné, soudí-li se, že v zločinech nacistů se vybouřil sadismus. Tyto zvrhlosti nejsou vázány na nic sexuálního, dokonce ani ne na nějakou perversi, nejsou vázány vůbec na nic lidského a právě proto jsou tak nestvůrné a tak příšerné. Jsou tak nestvůrné, že je vůbec nelze vysvětliti z žádné lidské příčiny, která ještě uvnitř lidského řádu působí jako příčina.

To je právě na ukrutnosti nacistů nové a vzbuzující tolik hrůzy: tato ukrutnost nemá už do sebe nic z lidské míry, je to něco mimolidského, je to aparatura továren a laboratoří. Dokonce ještě krutost Nerona

nebo Caliguly byla alespoň vázána na tyto *lidi*, na jejich zjitřená těla a zkažené, zvrácené smysly, byly to ještě i ve zločinu lidské trosky, byl tu ješitě vůbec jaký vztah s člověkem, zločin vycházel ještě alespoň bezprostředně z člověka. Krutost nacistů vychází z aparatury továren nebo z člověka, z něhož se stala totální aparatura.

Chce-li člověk překročit lidskou míru zla, musí vůbec přestat být člověkem, musí se státi aparaturou: ta je bez míry, protože je zařízena jenom na kvantitu, může býti stupňována až do obludnosti.

Byly to hrůzy tak příšerné, že se zdálo, jako by to byla samotná hrůza, jež se tu chce projevit, hrůza sama o sobě, hrůza, která není působena člověkem a není puštěna na člověka, ale hrůza, která se shlíží v zrcadle, hrůza pro hrůzu.

Jinak, až po nacisty, byla tu vždy jakási diskrepance mezi tím, co bylo v člověku skryto jako možnost, a co zmohl v skutku uskutečnit. Také diskrepance mezi zlem, které člověk *chtěl* působit, a mezi zlem, které mohl způsobit a *způsobil*, byla tu až do Hitlera. Vždyť svět kolem strůjce zla, svět, který strůjce zla musí zneužít k svému zločinu, je lepší než sám strůjce zla, protože on svět nestvořil. V zločinech nacistů uskutečňuje však člověk více zla, než může býti uloženo v člověku, nacista nevstřebal jen zlo do sebe, on se jím nasytil. Sám základní vztah k zlu je u nacisty porušen, základní struktura člověka je tu změněna.

Je nápadné, že mnozí nacističtí vrahové vůbec nemají podobu vrahů: na příklad Himmler vypadá jako

pedantský poštovní úředník, rozhodně však nikoliv jako nejobludnější zločinec a vrah, jakého kdy svět znal: zlo tu bylo tak strašlivé, že se už vůbec nevešlo do lidské podoby, a protože vůbec nemohlo být pojato do lidské podoby, tím právě se stávalo teprve obludným a přerostlo všechny podoby a všechnu míru člověka.

Jiní nacističtí vrahové mají tělo a obličej prolezlý mordy, je to jako by se údery a sečné a bodné rány, které vrah zasadil oběti, odrazily zpět do vrahova obličeje, je to jako by byl ten obličej rozsekán těmi zpětnými údery, rozšlapán, rozmačkán a takhle vypadá takový obličej: jako rozmačkaná směs vraždy a masa a oči jsou v něm jako zlé jízvy.

Když Timur-Lenk mísil s balvany k stavbě zdí živá lidská těla, jako by to byly balvany, a lidské hlavy mísil s kameny, jako by to byly kameny, byl to velmi jednoznačný počín; stavělo se tu z lidských hlav a a z lidských těl a skrze všechna staletí až po naše dny slyšíte ještě tříštění těl a praskot hlav, je to, jako by se z tříštění těl a praskotu hlav a z výkřiků lidí vyhloubily trhliny ve vzduchu, který zkameněl z toho, co se v něm dělo, a jako by vítr, který dnes fičí těmi štěrbinami, rozechvíval znovu ten praskot a nářek. Je stále ještě zřetelně tu, ten zločin, a nelze jej s ničím zaměnit.

Nacisté naopak jako by prováděli své ukrutnosti tak mimochodem; jsou to zločiny, produkované právě jakoby tou seriovou výrobou, která může být zařízena také na něco docela jiného: v této chvíli je

aparatura nařízena na zločin, za okamžik na dobročinnost nebo na koncert z Bacha nebo na výchovu dětí: jsou to hrůzy jakoby ve hře nebo jako experiment. Proto jsou tak mnohotvárné co do způsobu, nikoliv však rozmanité jako příroda, ale rozmanité na způsob experimentu. Experimentuje se tu s mnohotvárnými způsoby zločinu. A proto je všechno tak příšerné, že se to všechno děje bez míry člověka, ale podle míry stroje, a ta je nezměrná.

Vyhladili jako na běžícím pásu, s vědeckou důkladností a přesností, obyvatele blázinců a soudili, že takhle budou moci zlepšit kvalitu celého národa. Ale jakmile počali, likvidující »neužitečné« blázny, oceňovat člověka jen podle vnější účelnosti viditelného užitku, redukovali nejenom bytnost a podstatu člověka, ale redukovali i sebe samy: kdo určuje člověka jen podle jednostranného, psychologicky-vitálního hlediska, ten posuzuje i všechny ostatní zjevy jednostranně, a tedy křivě. Vyhubili sice idioty, ale vyhubili zároveň i v sobě nejenom mravnost, ale také schopnost viděti kterýkoliv zjev jako celek. Tak už na příklad nebyli s to vidět *celou* skutečnost americké moci a vyhlásili proto lehkomyšlně Americe válku. Ztratili takto i souvislost s celým tím celkem, z něhož člověk nabírá síly, a ztratili tak i válku. Vyhlazovali blázny a nemocné na běžícím pásu a vyhlazovali tak zároveň i sami sebe, stávali se jen součástí vědeckého aparátu hrůzy.

Už dávno před nacisty oceňovali člověka jen podle jeho »užitkového efektu«, podle »výkonu«, jako by

i ne-»činnost« nepatřila k člověku: vegetativní růst, kontemplace! Vzpomínáme si, kterak asi před čtyřiceti lety oceňovali v Německu lidi podle jejich hospodářského výkonu: nejvýše stavěli Židy, po nich protestanty, nejméně si vážili katolíků. Španělsko, které tenkrát nemělo takřka žádný průmysl, mělo-li jaký vůbec, Španělsko, které nebylo »dynamické«, bylo přezíráno - docela jistě však toto vegetativní, nečinné Španělsko »vykonalo« právě tak mnoho pro Evropu jako ostatní dynamické národy: zachránilo a uchovalo dobrodiní poklidného, vegetativního principu, který v Evropě taktéž musí býti obsažen jako protiváha přílišného dynamismu ostatních národů.

Nacisté posuzovali člověka jen podle užitkového efektu, jako materiál pro čirou mašinerii užitkového efektu - tato mašinerie musila běžet a bylo lhostejno, co se vhazuje do této mašinerie: Bůh, zvíře nebo člověk.

2

Bez vášně, bez účasti člověka se tu páchají zločiny, člověk na nich nemá vinu, ani stroj na nich nemá vinu, vždyť jen jakoby náhodou produkuje právě zločiny, ale mohl by být nařízen a zařízen také na něco docela jiného.

V tom je důvod, proč celá nacistická aparatura a vůbec celá německá aparatura, která produkovala tyto zločiny na běžícím pásu, byla příšerná a naháněla hrůzu ještě *předtím*, než se dala do díla: člověk měl stále dojem, že je třeba v aparatuře jen stisknout knoflík, zmačknout páku, aby se celá hospodářská a

kulturní aparatura přeřadila na hrůzu. Někteří lidé pozorovali už před touto světovou válkou s úzkostí produkci přesných měřicích přístrojů v Jeně nebo chemikálií a léčiv v I. G. Farben. Už tady bylo vidět ručičku, už tady stačilo jen na bílém kruhu zaměřit ručičku na »hrůzu«, aby aparatura začala produkovat hrůzu.

Zločiny a ukrutnosti byly jedním oddělením z mnoha oddělení nestvůrného aparátu nacistické produkce. Pro všechno tu bylo speciální oddělení: pro tanky, pro kulturu, pro eugeniku, pro zločiny, pro hrůzu, každé z těch oddělení zaměřeno na maximální výkon a každé tak pro sebe, jako by ostatní oddělení neexistovala, tak všechno bez souvislosti - všechno souvisíc jen skrze nezměrnou prázdnotu, v níž všechna ta oddělení mohla růst bez zábran, aniž rušila jedna druhé: tanky, kulturničení, eugenika, zvěrstva.

Bez souvislostí tu bylo všechno, produkt aparatury, a proto se nelze divit, že Himmler byl dobrý interpret Bacha a že Heydrich, který dirigoval hrůzu v Československu, plakal na koncertech Mozartovy hudby. Vražda a Mozart, plynová komora a koncertní síň leží tu vedle sebe, nikoliv, je to jedna a tatáž síň: v tomto okamžiku je zařízena jako plynová komora, za okamžik jako koncertní sál. Je v něm jeden jediný vchod pro obojí, a je jen čirou náhodou, co z obojího vsune okamžik do dveří.

Mozart před spalováním v plynové komoře nebo ihned po něm, Hölderlin v torbě SS-Manna, Goethe v knihovně dozorců v koncentračním táboře - tohle

je možné jenom ve světě, v němž věci už *neexistují* podle své podstaty, ale jsou tu jen tak bez souvislosti, náhodou: jsou tu vůbec jen proto, že jsou bez souvislostí. Tuhle je na příklad Mozartova hudba: Mozarta diriguje nejlepší dirigent - ale ta Mozartova hudba je tu jen jako zlý dvojník, který má všechny pohyby pravé hudby, jenomže ony pohyby hudby mohou se v nejbližším okamžiku zvrátit v pohyby vraždy.

Hudba visí v tomto světě nacistů vskutku ve vzduchu, je to sice Mozartova hudba, ale jen na ten okamžik, v němž se poslouchá, hudba je tu jenom *v okamžiku*, nikoliv *v člověku*, a také vražda tu není déle než jenom na okamžik, v němž je člověk pověšen - ale místo člověka mohli také docela klidně pověsit obraz Kašpara Davida Friedricha; to se stalo v přijímacím sále Berghofu Adolfa Hitlera.

Tady se degraduje dokonce i vražda, obraz a vražda se vespolek degradují. Je docela lhostejné, čím je vyplněn okamžik: vraždou nebo Bachem, zplynováním nebo Hölderlinem: Himmlerova ruka, která v tomto okamžiku něžně hladí dětskou paži, sáhne v nejbližší příštím okamžiku po páce, již se přivádí plyn do plynové komory. Tady je všechno jen výhonkem okamžiku, tady leží bez souvislosti jedno vedle druhého, tady může také každý činit cokoliv jedno po druhém.

Tady je stejná struktura jako v chaosu: není tu žádné hierarchie, bez souvislostí se tu hned to, hned ono vyvrhne z člověka nebo vrhne do člověka: hned hudba, hned mord - zde je člověk jen trychtýřem chaosu. Tady se dokonce ani nezapomene na smrt,

zazní-li v příštím okamžiku hudba, vrhne-li se v příštím okamžiku do člověka hudba, zde se vůbec *nezapomíná*, zde se pouze pohlcuje. Vždyť v chaosu se nezapomíná, v chaosu se pouze pohlcuje, polyká, a tady se polykají největší zvěrstva. Lze se dokonce v chaosu uleknouti nad vším tím, co se polyká, ale i úlek je jen okamžikem chaosu a v nejbližším okamžiku je už sám pohlcen.

Také v dřívějších časech, na sklonku antiky, ve středověku a v době baroka existovali tyrani nebo vůbec lidé, kteří touže rukou, která pokynula k hudbě, dali za okamžik potom pokyn k mordu - ale to se dalo *v protikladu* k struktuře světa: hierarchický řád světa byl ten, že tu nemohly být najednou hudba a vražda. Vražda mohla být a také byla i v tomto světě, ale hudba a mord najednou, to bylo proti struktuře tohoto světa, a jestliže se to přece přihodilo, bylo to přikryto černou melancholií ostatních lidí, kteří viděli ta zvěrstva: Tacitova melancholie je jako mrak, který se snáší na zvěrstva Neronova; Tacitovy těžké věty jsou jako dráhy temného souhvězdí, do jehož temného lesku se vpíjejí a vsakují zločiny císařovy.

Ve světě nacistů je tomu obráceně: hudba a mord vedle sebe nejsou proti struktuře tohoto nacistického světa, náležejí spíše k této struktuře. To je zcela nový zjev v dnešním nacistickém světě.

A tam, kde společenství hudby a mordu bylo proti struktuře světa, cítili ještě skrze hřích strukturu hierarchického světa. Viditelný odpad od hierarchického světa a hierarchický svět, který se zdánlivě stával

neviditelným, patřily k sobě: neporušený, hierarchický svět byl stále ještě zde, byl vždy zde, i když byl někdy skryt.

Tady byla také ještě možná proměna, obrácení hříšníka. Vždyť tady záleželo jen na skoku, aby se člověk dostal z rozbořené části světa do jeho neporušené části, i v hříchu je člověk ještě spojen s celým hierarchickým světem.

Zlo v obličeji takového hříšníka má stále ještě lidskou formu a je proto ohraničeno lidskou mírou (vzpomeňte si jen na obličej nějakého ničemy z obrazů středověkých mistrů), je to, jako by bylo zapotřebí jen nárazu, otřesu, aby zlo bylo odvrženo: to je fyziognomický protějšek skoku.

Tam však, kde hudba a mord vedle sebe nejsou proti struktuře světa, ale charakterisují strukturu světa, tam není místa pro obrácení, pro proměnu; - proměna je možná jen tam, kde člověk je také s to trvale si uchovat proměnu, uchovat si ji jako stav, kde vůbec je místo pro něco trvalého. V této nacistické struktuře světa však člověk při každém pohybu narazí vždy znovu na novou pohromu. To je důležité. Zlo je tu jako fundament nového světa, v němž každý pohyb může být jen pohybem zla. Každá »stavba« je tu už napřed stavbou zla.

Nikdy by se tu Šavel nemohl stát Pavlem, protože zde jest vůbec vždy jen jedno zlo, které se při každém pohybu může jen zvětšovat, může nabírat, ale nikdy se nemůže proměnit. Nikdy by tu nemohl být nějaký Attila přemluven papežem - jak se to podařilo papeži Lvovi Velikému - aby upustil od svých lou-

pežných vpádů do Italie a obrátil se od Říma. Nikdy by tu nebylo možno ani toto: aby pomlouvač a nactiutrhač jako žurnalista Goldschmidt v Kodani vyslechl varovná slova Kierkegaardova, rozplakal se nad nimi a upustil od pomluv a nactiutrhání.

Hitlerova tvář

1

Vůdce každého národa měl až do Hitlerovy doby vždycky tvář, která byla zřetelně formována a jež se vtiskovala vedeným do vědomí. Člověk se proto musí znovu a znovu divit, že Hitler mohl vůbec platit za vůdce. Vždyť měl obličej nikoliv jako člověk, který vede, ale jako člověk, jenž musí býti veden. Měl obličej, který byl tak totální nic, jako všechno bylo na Hitlerovi »totální«. Nebyl zřetelný, nevťiskoval se v paměť lidem, leda že se vůdcovo nic vtisklo do nicoty vedených.

Pokud vůbec existují lidské dějiny, ještě nikdy se nepostavilo před tvář národa něco tak nicotného jako obličej vůdce. Byli tu králové s mordýřskými a zločineckými obličejí, byly tu tváře vládců, za nimiž bylo vidět skryté šílenství, byli vladaři slabí na těle a na duchu a na jejich tvářích bylo zřetelně vidět tuto slabost, tuto poruchu - ale to tu ještě nebylo, aby obličej »vůdce« nevyjadřoval ani tuto duševní a tělesnou slabost, aby nevyjadřoval vůbec nic, a je na tom nejpodivnější, že Hitler nestál, jako oni slabomyslní vládci, stranou, v pozadí národa, v pozadí dějin, ale: Hitler stál docela vpředu, všem na očích,

ba mnohdy se zdálo, jako by neexistovalo nic, leč jen on - a co bylo vidět? Nic, čiré nic. Tohle tu opravdu ještě nebylo: aby někdo, kdo se sám stavěl jako světové dějiny, nevypadal ani jako maska, nevypadal ani jako kostým světových dějin, ale jako nic, čiré nic.

Už z toho měli lidé poznat, že tady se vůbec neodehrávají dějiny. Vždyť dějiny se ztělesňují ve tváři toho, kdo je reprezentuje: »Napoleon nebyl ze dřeva, z něhož se dělají králové, byl z mramoru, z něhož si lidé dělají bohy.« (Heine o Napoleonovi.) - Už z toho měli lidé poznat, že tu u Hitlera nejde o dějiny, ale o vpád do dějin, o vpád nicoty do dějin.

Podíváte-li se na Hitlerův obličej a zkusíte-li rozhodnout, do které sociologické vrstvy jej tak zařadit, napadne vás, že jste takové obličej viděli mezi prodáváči pohlednic, u onoho zvláštního druhu podomních obchodníků, kteří ve velkých domech velkoměst chodí od poschodí k poschodí, zazvoní na každé dveře a jimž ani tak nesejde na tom, aby prodali pohlednice, ale aby se líbili služtičce, která jim přijde otevřít - a pak se znovu shledáte s takovýmihle obličejem v soudní síni jako s obžalovanými pro sňatkové podvody. Asi takovéhle obličej najdete také v lázních a na promenádách, fotografují tam bez vyžádání hosty nebo se stavějí, jako by je fotografovali, vyberou dokonce malou částku jako zálohu, ale nikdy nepošlou hostu fotografii.

Ale Hitlerův obličej není dokonce ani obličej sňatkového podvodníka nebo podvodníka s fotografiemi, protože u takovýchhle lidí je obličej jako něco docela vedlejšího, co bylo nakonec jenom tak navlečeno přes

hlavu jako si ve spěchu oblékáme rukavičku, než vyjdeme z domu; takový obličej se téměř ještě omlouvá, že je tu, docela rád by třeba vypadal jako nějaký jiný obličej, nu, nedá se nic dělat, služtičky a hosté v lázních jsou zvyklí, že takhle vypadají sladké obličeje prodavačů pohlednic a pouličních fotografů. Hitlerův obličej je tu však nápadný, takřka jakoby zhotoven přímo k tomuto účelu, nezaměnitelný, jen tento obličej byl možný. Je to *nápadné nic*: po prvé se tu podařilo takovému nic vtělit se v lidský obličej. Zcela a beze zbytku jako nic. Nic, které je vlastně nepředstavitelné, probilo se tu do Hitlerova obličeje a teď je tady, nápadné nic. Toto nic je tedy vůdcův obličej. Nic, které samo mělo býti vedeno, vtělilo se v obličej vůdce.

2

Jenom ve světě totální nesouvztažnosti bylo možné, že toto totální nic v obličeji nebylo rozpoznáno jako nic. Bylo sem *postaveno* jako nic, více než zřetelně postaveno jako nic - ale lidé to neviděli: ve světě totální nesouvztažnosti nelze totiž *vidět* nic.

To je charakteristické pro tento svět. Tady se nemůže vidět, protože vůbec není pokdy k patření. Tady je svět okamžikovosti. Všechno jest v okamžiku vyřízeno a okamžik je něco šterbinovitého, úzkého, krátkého, tady není žádného patření. K dívání, k patření náleží čas a trvání. Ale tady se jen přejede pohledem přes to, co je před člověkem, i když je to trvale před člověkem, oko vůbec není zvyklé se dívat. Tady se dokonce ani nepřezírá, tady se vůbec

jen přestřeluje. Člověk okamžiku se nerozhlíží, jen mrká kolem sebe. Noviny a časopisy jsou sice plny fotografií denních událostí, ale na člověka neplatí to, co je *zobrazeno*, ale to, co je na zpodobeném předmětě *pohyblivé*, to, že pohled může tékat s jedné zpodobené události k jiné; to, co je vlastně *proti* podstatě obrazu, to, co je na zpodobeném předmětě nepokojné, těkavé, biografické, to způsobuje oblibu ilustrací. Patření samo o sobě neznamena pro dnešního člověka už napřed mnoho. I kolosální výjevy a výstavy obrazů nepůsobí skrze *obraz* o sobě, který představují, ale skrze *kolosálnost* obrazu, skrze hrozivost této kolosálnosti - s patřením o sobě to už nemá vůbec nic společného. Je to *ne-svět*, který je v příkrém protikladu se světem Goethovým: »Sám můj pohled byl myšlením« (Goethe).

3

V tomto světě okamžikovosti, nesouvztažnosti člověk tedy už *nevidí* - ale zde už také není nic, nač by se mohl *dívat*, zde už není ani místo pro obraz. Vždyť obraz chce jednotu, souvislost. V jednotě obrazu je všechno vázáno - proto není možno, aby se obraz vyskytl ve světě bez vztahu. Vnitřní nesouvztažnost a neschopnost obrazu si navzájem odpovídají, tak jako korespondují pevný vnitřní vztah, pevná vnitřní souvislost a obraz. Vnitřní kontinuita a obličej, zralý pro obraz, náleží k sobě, tak jako k sobě náleží vnitřní nesouvztah a obličej, neschopný zobrazení, nevhodný pro obraz. Tváře lidí se dnes nehodí pro obraz, protože vše je dnes ve světě ne-

vázané, prchavé, míjivé, skizzovité, a takové jsou dnes také obličej: nesouvztažné, letmé, skizzovité, nikoliv stabilní, nevhodné pro obraz. Obličej se před člověkem jen tak mihne. Oko by vůbec nemělo *nač* se dívat, i kdyby se dovedlo dívat, něco se před ním vynoří, mihne a zase zmizí, a více toho zmizí, než kolik toho tu bylo, je to jako strašidlo.

Řekl jsem o Hitlerově obličej, že v něm našlo výraz totální nic. Ale není to *obraz*, nicota nemůže mít svůj obraz, je to pouhý *výraz* nicoty, je to *vnějšek* nicoty, na ruby obrácené nic, na ruby obrácený obsah nicoty, je to jako vnější plocha prázdné koule. Hitlerův obličej je vnější strana nicoty. To tu ještě nebylo. Vždyť ve světě plnosti, ve světě souvislosti, trvání a vnitřních vztahů nedochází nicota výrazu, je tu tolik plnosti a trvání, že nicota nenachází vůbec příležitost, aby se projevila, všechno je zaměstnáno *plností* takového světa: *nic* tu zůstává skryto v nicotě, nemůže se projevit, nemůže se ukázat.

Takto vypadá tento obličej totálního nic: je jako nula, nakreslená nějakým nešikou, a v její prázdnotě, tam, kde u lidí bývají oči a ústa, rozprskl ten nešika inkoustové kaňky. S menším vynaložením sil než na tuto prázdnou nulu nebylo by lze zpodobnit tento obličej jako nic: podle zákona minima, podle zákona nejmenšího vynaložení sil je tu totální nic zpodobeno jako nic. Prázdna nula se už už hroutí. Kdyby z dutiny úst nevyrážel neustále proti okrajům oné nuly řev, nulové tváře tohoto obličej by se zhroutily. Tento obličej drží pohromadě jen jeho vlastní řev.

Podíváte-li se na ten obličej tak, jak vskutku vypadá: prázdná nula, prázdná bílá deska, která má tmavé body tam, kde u člověka bývají oči, a tmavou čáru tam, kde by měla být ústa, podíváte-li se takhle na tento obličej, připadne vám jako jedna z oněch bílých desk, které jsou postaveny na tyči na pokraji silnice tam, kde je nebezpečná zatáčka a za zatáčkou propast, jako varovné znamení pro cestující - takový je Hitlerův obličej: výstraha před nebezpečnou zatáčkou a propastí, která je za ní. Ale málokdo viděl výstražnou tabuli tohoto obličeje.

ROZBITÍ PRAVDY

Degradace slova v heslo

1.

V řeči je síla, která udržuje věci pohromadě: ve větě je ten, kdo něco činí - podmět - poután s tím, co činí - s přísudkem - a dále je činnost spojena s objektem, na němž se něco děje, s předmětem; všecko, co patří k sobě, je v řeči pevně pohromadě. Je soudržná síla, síla, která drží všechno pohromadě, ve způsobu, jakým jsou spojeny podmět, přísudek a předmět, jak hlavní věta pevně drží větu vedlejší, v níž je obsaženo to, co je méně důležité, k celku je poutáno konjunktivní větou také ještě všechno, co je nejasné, nejisté, neurčité, a ještě i nejvzdálenější věci se tlačí k celku a skrze spojovací slůvka »ale« nebo »přesto« nebo »zatím co« zůstávají ve spojení s celkem, pohromadě. A což čteme-li takovou dlouhou periodu (u Jean Paula nebo u Goetha nebo u Schopenhauera) a vidíme, kterak v takovém souvětí žádná část větná a žádná vedlejší věta nejsou ztraceny, ale každá z nich je držena větou hlavní, tu je člověku, jako by tu viděl část oné síly, skrze niž jsou drženy v řádu centrifugální věci světa.

»Chceme hledat onen jemný zákon, jímž je řízeno lidské pokolení« (Stifter) - nuže, také v řeči lze vidět ten zákon, jímž je řízeno lidské pokolení.

Proto je v řeči souvislost, vztah, protože v řeči má dojít výrazu pravda, a pravda je zákonitost, pravda

je to, co drží pohromadě. Pravda potřebuje, aby vyjádřila svou vlastní podstatu, to, co je v řeči soudržné, centripetální, zákonité. Struktura pravdy a struktura řeči odpovídají jedna druhé.

Toto je paradoxní na řeči: slovo je tu jen potud, pokud je slyšeno, mizí před člověkem, jakmile je vysloveno, ale pravda, která skrze slovo došla výrazu, ta zůstává, a nejenom že má sama trvání, ale trvání sama tvoří, věci a lidé se shromažďují kolem ní, tvoří se svět, tedy souvislost, kontinuita a pravda.

Zde, v řeči, a zatím co hovoří, dostává se člověku podílu na síle soudržnosti, na kontinuitě, která je v řeči. Dostává se mu z ní často většího podílu, než kolik sám má; mnohé v něm z toho, co se chce rozletět, zůstane pevně pohromadě, stane-li se to slovem, je-li to sevřeno ve větu, *sevřeno* v pravém smyslu slova. Řeč pomáhá člověku, aby zůstal soudržný, v kontinuitě. Pomáhá člověku, aby setrval v kontinuitě, uchovává člověka v jeho podstatě, je to milost, že to, co je v člověku diskontinuitní, nesoudržné, proměňuje se v člověku skrze moc kontinuity, která je v řeči, je to uváděno v souvislost, aniž se člověk musí zvlášť namáhat; řeč to vykoná za něho.

2

Řeč se rozbíjí tím, že je člověk vnitřně rozerván, diskontinuitní. Centripetální, soudržná, zákonitá síla pravdy nemůže pak býti v řeči, pravda nemůže pak přijít k výrazu, k vyjádření, stává se už napřed lží, neboť v diskontinuitě nemůže býti pravdy.

Diskontinuita tlačí člověka už proto ke lži, že diskontinuita, nedostatek soudržnosti, má tutéž strukturu jako lež, už samou strukturou se člověk stává lhářem. Lží se oslabuje soudržná síla řeči, lež, která je roztržena a sama tříští, tříští také řeč, je to průlom, je to vpád do kontinuity řeči.

Na počátku tedy, na počátku období nesouvztažnosti a lži zachovává si ještě řeč sevřenost, souvislost a hierarchický řád. V řeči je ještě vše pevné, je tak pevně sevřena, že skrze rozvrat a lež, které je nucena sdělovat, stává se formální sevřenost řeči jen ještě zřetelnější. Pevná *forma* řeči zdá se tu být jediným, co je jisté. Lež a rozvrat jen tak proskakují skrze řeč - zdá se, jako by sama řeč jimi zůstávala nedotčena. Řeč si ještě zachovává pevnou formu. Zdá se, jako by tato forma řeči čekala, že také pevný obsah a pravda se do ní znovu vrátí. V pevné formě řeči je trvání, člověku, který se vzdálil pravdy, je skrze ni dána příležitost, aby se zase vrátil, soudržná forma řeči čeká na soudržnost v člověku a na pravdu.

Čeká-li však řeč marně, pozorujeme brzy diskrepanci mezi formou, stále ještě pevnou, a mezi obsahem, který se rozplývá, je nesoudržný a bez souvislostí. Pevná forma nabývá pak čehosi ztrnulého, pomníkovitého, něčeho litinově pomníkovitého, zdá se, jako by pomník měl být co nevidět odlit. Takto na příklad působí řeč v románech »Mladého Německa« (Gutzkow, Spielhagen). Forma je tu už jenom prázdná fasáda - ale skrze prázdnotu formy cítíme stále ještě něco, co chybí: vnitřní vztah, souvislost, a zdá se stále ještě nejisté, zda tento vztah byl z tohoto svě-

ta lidí vyhnán provždy nebo zda se na něj ještě čeká. Nesouvztažnost, rozvrat se ještě nestaly autonomními, alespoň ve formě je tu ještě souvislost, vztah.

Potom však, jestliže se obsah k formě nevrátí, rozpadá se i forma; pevná forma se pak rozvrátí, tak jako je rozvrácen obsah, který skrze ni klouzá. V impressionismu se rozpustila i forma: forma, která až dosud byla téměř jako sloup, plastická, architektonická, stává se teď skizzovitou; není už vertikálně nosná, ale horizontálně plíživá, tápavá, neurčitá. Toto byla výrazová forma impressionismu a tím, co bylo v tomto rosolu malebné, vlajivé, vějířovité, bylo často docíleno krásného a svůdného dojmu (Peter Altenberg).

Potom se však stal rozvrat konečně autonomní, nedal se už vést soudržnou mocí řeči, nepřijímal už od ní nic do sebe, naopak, nutil řeč, aby se sama stala nesoudržnou, či spíše: řeč se láme a praská sama od sebe, rozpadá se, přechovává-li stále jen prvky rozpadu. Řeč pak přestává být výrazem soudržnosti, řádu ducha a pravdy, stává se sama výrazem rozpadu. Stává se jen zvukem bez obsahu, stává se známkou, znamením, že se něco děje, nevytváří však už dění, není už tvůrčí, už jenom komanduje: působí tu už jen povel, hlasitý výkřik. Skutečnost se tu *komanduje*, nikoliv *tvůrčím aktem vytváří*.

Slovo se tu stalo pouhým znakem, který vnímáme podle vnějšího zvuku, ale nikoliv podle smyslu. Slovo tu přestalo mít smysl - smysl přece vyžaduje trvání, souvislost, aby se projevil a uskutečnil se - slovo

se stává jen skřekem okamžiku: tak jsme se dostali až k hitlerovskému skřeku. Slovo tak bylo degradováno až na parolu, na heslo, které už nevytváří žádný děj, ale jen ději, už připravenému, dává slovní náraz, aby se objevil na světle.

Událost, děj zde dokonce ani nečeká na heslo, aby se dostavila, Hitler často jen dodatečně řve hesla k dokonanému ději, k hotové události, na příklad k provedenému přepadu. Slovo je tu degradováno na etiketu, na nálepku, která je nalepena na událost, aby ji zaznamenala. Tím však se události, ději ještě nedostává žádného smyslu.

Děje, události se tu uskutečňují mimo oblast slova a jeho Logu, proto se jim skrze slovo nedostává také žádné míry - jsou bez míry a nevyslovitelné, mimo oblast slova, které má co říci. Tyto akce nejsou kontrolovány slovem a právě proto jsou tak příšerné. Jsou beze smyslu, protože jsou mimo oblast Logu a tak hledají smysl samy v sobě, *v akci*. Akce musí následovat po akci, aby jí dala smysl, akce má vysvětlit jinou akci, proto následují nepřetržitě za sebou, akce na akci.

Ale právě proto, že heslo, které už vskutku nesouvisí s dějem, s událostí (tak jako slovo s ním *skutečně* souvisí, tím že mu dává ducha a míru), je právě jen krátkým heslem, které udílí povel ději, právě proto působí heslo tak svůdnicky: objevuje se jako magické slovo, skrze něž povstává všechno, a Hitler se tu objevuje jako velký mág, jehož krátkým kouzelným slovem vzniká děj po ději, událost po události, či spíše se zjevuje ze skrytu, z propasti, která je známa

jen kouzelníku Hitlerovi. Toto připadalo nadlidským, jako něco, co stojí nad lidskými vztahy, souvislostmi, tomu je nutno se jen podrobit, tady už nejsou vůbec žádné souvislosti. Tady bylo už jen heslo, kterého Hitler používal jako magického slova, které vše vyvolávalo z hlubin.

Ale už dávno před nacisty nepůsobil již člověk slovem a slovo na něho nepůsobilo, už dávno předtím dalo se mnohé jen skrze hesla, která vydávaly strany, vlády nebo veřejné mínění a člověk už nedělal nic jiného, než že čekal na heslo. Dálo se to však ještě uvnitř světa, v němž také slovo *mohlo* dosud působit. Hitler však zřídil nejenom všeobecnou diktaturu, ale také diktaturu hesla, a jenom heslo vládlo, nikoliv už slovo. Toto heslo, tento hvizd hesla je jenom znamením, že státní mašinerie běží, tak jako hvizd lokomotivy je znamením, že stroj je tu a že běží.

3

Tak mocně tu vládlo heslo, že nejenom věci, ale i člověk byl tu tvořen heslem: člověk, posluchač Hitlerův, byl tak bez souvislosti, tak rozpuštěn v nicotě, že teprve skrze heslo dostával zase vnější soudržnost, kolem níž mohl seskupit směsku svého nitra. Vznikal teprve skrze heslo, teprve skrze heslo dostával svůj střed.

Ale nejenom posluchač, také Hitler sám byl tak bez souvislosti, že teprve skrze heslo se stával zřetelným, dával si výraz, střed, vrhal svá hesla nejenom na posluchače, ale také do sebe samého, tvořil se

teprve, *stával se* skrze heslo, tak jako skrze ně tvořil své posluchače - a připadal si jako bůh, který stvořil nejenom lidi kolem sebe, ale také sama sebe. Ale Hitler nebyl Bůh, který stvořil svět skrze slovo a který sám byl slovo, byl to bůžek, který byl heslo a sám sebe stvořil jako bůžka - heslo a lidi jako vzývače hesla.

Slovo* má trvání a proto mohou skrze slovo vznikat dějiny, to co trvá. Hesla však vznikají z okamžiku, a co z nich vzniká, je jen okamžité, trvá jen na okamžik. Hesla se pokoušejí vtěsnat co nejvíce do okamžiku a právě proto přivádějí k explozi okamžik i sebe. Z hesel nepovstávají dějiny, hesla jsou ničiteli dějin.

Tento hitlerovský svět je tedy mimo oblast lidského slova, je v pravém slova smyslu a - logický, je proto mimo lidskou míru a mimo lidskou strukturu a právě proto vzbuzuje hrůzu. Protože už nemá vůbec co dělat se slovem, nemá co dělat ani s člověkem tento svět a je už napřed nelidský.

Už dávno před Hitlerem nesouviselo slovo s předmětem, o němž mluvilo, nekrylo se s předmětem, neodpovídalo jeho podstatě, nevyjadřovalo jeho podstatu, byla to prázdná etiketa.

Vždyť na příklad komplex budov, v němž pracuje sto tisíc lidí a který co do rozlohy pokrývá nepře-

* Pojmu „slovo“ tu nepoužívám jen ve významu části věty, chápu jej jako smysl, který je vyjádřen ve větách a v částech věty.

hlednou plochu, není už právě žádná »továrna«. Slovo továrna nesouhlasí už vůbec s věcí, kterou jmenuje, ne, tohle už není továrna, ale strašidelný kus prostoru, v němž jsou stlačeny a promíšeny zdi, lidé, stroje. Tady už je plán pro svět bez míry, jak se stal později skutkem, tady už byly odděleny od sebe slovo a věc, tady už nesouhlasí slovo s věcí, kterou jmenuje. Ale stále ještě se to dalo ve světě, v němž slovo ještě platilo, až dosud to byl stále jen vpád do světa slova.

U Hitlera a národního socialismu však už nebyly jednotlivé objekty, jednotlivé předměty, jako továrna, nebo jednotlivé děje odděleny od slova, tady už byl a - logický celý svět. Slovo tu je zotročeno v heslo a všechno, co tu jest a co se děje, je nejenom proti slovu, je zcela odloučeno od slova, tady už nemůže dojít ani k diskrepanci nebo k protikladu.

Tady už neřadí věci slovo, jemuž duch a pravda propůjčují míru a které proto samo propůjčuje míru, tu všechno roste a stává se mimo slovo a proto mimo míru, tady vše záleží jen na materii, na látce, na hmotě, která je k růstu poruce. Proto vše roste do strašidelná.

A protože to, co je tak nestvůrné, nevychází ze slova, nevychází z Logu, nelze to také slovem popsat: lidské slovo to prostě nepřijímá. Lidské slovo, lidská řeč, která je zvyklá na míru, vzpírá se přijmouti to, co je tak nestvůrné. Řeč je chráněna svou vlastní mírou, aby nepřijala do sebe všechnu strašidelnost, nestvůrnost Hitlera. Jak by bylo možno popsat lidskými slovy obludnost plynových komor,

těchto továren na zplynování lidí, mučírén, v nichž byla zřízena ještě i zvláštní oddělení k zpracování lidské kůže na lampová stínidla! Tyto mechanisované zločiny a hrůzy nelze pojmut do lidského slova, protože tyto činy se uskutečňují mimo oblast lidského slova, tak jako lidské oko nemůže pojmut světlo, jehož kmitočet je nad sílu lidského oka. Tyto mechanisované hrůzy a zločiny lze zachytit jen aparátem: fotografickým aparátem nebo kamerou. Není jiné cesty, jak se vyhnout setkání s těmito totálními obludnostmi, nežli vyhladit je totálně ze světa.

Slovem lze lidi dovést jenom *na pokraj* propasti, kde jsou tyto hrůzy a zločiny doma. Tady, na okraji propasti, kde slovo přestává, kde došlo na sám svůj kraj, ke konci své moci, tady, na konci slova, kde tím koncem už nemůže být ani pouhé »ach«, tady na kraji slova jsme na kraji propasti, kde sídlí obluda.

A člověka jímá tu hrůza nejenom nad obludností novoněmeckého dění - ještě daleko více jímá člověka hrůza nad tím, že stojí na konci slova, tam, kde slovo přestává, neboť tam, kde přestává slovo, přestává sám člověk - vždyť teprve skrze slovo se stal člověkem: na konci novoněmeckého dění stojí člověk na konci sebe sama.

Modlitba za ty, jimž není pomoci

*Spěchej, ó váhavý čase, zaveď je k truchlému konci,
Jinak ti nebudou věřit,
Dokavad neuvidí, jak nerozumní jsou,
Jinak je nepoučíš nikdy, že spočtení jsou.*

*Spěchej, docela zkaž je, do strašných nicot sved' je,
Nebo ti neuvěří nikdy, jak zkažení jsou.
Tito blázní se neobráti nikdy, jestli je nepojme závrať,
Tito nikdy, dokud záhubu neshlédnou.*

(Hölderlin)

Rozumný řád nahrazen vnějším seskupením

Následující odstavec ze Spenglerova »Zániku Západu« je jako produkt mašinerie, která co nejrafinovaněji klade vedle sebe to, co nemá vnitřního vztahu: »Existuje hluboké příbuzenství mezi hrdiny myken-ské doby a římskými císaři - vojáky, mezi Menetem na příklad a Ramsesem II. V germánském světě pro- citají znovu duchové Alarichů a Theodorichů, o čemž nám skýtá zjev Cecila Rhodese první tuše- ní; a rasově cizí kati ruské éry od Džingischána až k Trockému, mezi nimiž leží epizoda nehybného cí- sařství, nejsou možná příliš rozdílní od mnohých pre- sidentů románských republik střední Ameriky, jejichž soukromé zápasy tam už dávno vystřídaly tvarotvor- nou sílu španělského baroku.«

Takovéto nahromadění nejrozmanitějších zjevů je vůbec možné nikoliv skrze ducha, dokonce ani ne skrze nesouvztažnost ducha, ale jen skrze mašinerii nesouvztažnosti, nesouvislosti, zmatku. Co všechno musí býti rozbořeno, co všechno musí býti zničeno, aby vůbec bylo lze navršit vedle sebe tuto hromadu trosek, úlomků! To je možné jen tehdy, není-li tu ani stopy po duchu. Pro ducha totiž existují »Mykeny« jakožto *svět* a také »římští císaři - vojáci« právě tak

jako »Menes« a »Ramses« existují jako svět. Vždyť Mykeny, Řím, Menes, Ramses atd. - v tom všem, v každém tom je velký počet lidí, mnoho života, mnoho smrti, umění, věda, velký prostor a velmi dlouhá doba - a právě proto jest to svět a je zcela nemožné roztrhati kontinuitu každého z těch světů, která náleží ke každému z těch jmen, a její úlomky připojiti k jiným světům, tak jako by to nebyly světy, ale pouhá jména, nálepky; je to nemožné, je-li tu alespoň ještě stopy po duchu, který každý svět od jiného světa dělí řádem. Tady však už není stopy po duchu, který drží pohromadě to, co patří k sobě, a dělí, co si je cizí, tady je mašinerie diskontinuity, která roztrhává, co náleží k sobě, a klade vedle sebe, co nemá žádných vzájemných souvislostí. Mají-li vedle sebe místo v jedné větě Mykeny a Alarich a Trocký a španělský barok - pak má i Adolf Hitler místo vedle Bismarcka a Goetha!

Zjištění nahrazuje pravdu

V tomto světě diskontinuity nemůže býti ducha, protože duch tu je pro pravdu, má udržovat pravdu - pravda však chce trvání a chce souvisící svět, v němž se může rozšířit, chce řád, moc a rozmanitost světa. Kde však chybí souvisící svět, který může být uchopen duchem, tam duch, je-li vůbec ještě v tomto nesouvztažném světě, mocně září a spaluje se sám v sobě, ztravuje se ve vlastním ohni, poněvadž tu není světa, do něhož by mohl vyzařovat jas své pravdy (Léon Bloy, Ferdinand Ebner, Karl Kraus).

Ve světě diskontinuity, nesouvztažnosti a okamžikovosti platí však namísto pravdy pouhé zjištění, konstatování nějaké skutečnosti. Zjištění tu vzchází z okamžiku a platí také jen na okamžik. Zjištění tu nahrazuje pravdu. Postihne se nějaká okamžitá situace a učiní se o ní zjištění - toto zjištění je většinou na místě, ale platí jen pro situaci, vytvořenou v onom okamžiku, a pro svět, v němž se žije jen z okamžiku, neplatí však pro trvalý svět. Zjištění je jen náhodnost okamžiku, neobsahuje dokonce ani podstatu toho, co je v okamžiku, ale jen to, co v okamžiku náhodou dospělo k výrazu.

Pravda se naproti tomu vztahuje na trvalou podstatu.

Ve světě diskontinuity se den co den učiní tisíce zjištění o vědě, o psychologii, o grafologii. Tady se dokonce v umění, v poesii, v hudbě a ve filosofii, tedy tam, kde by mělo záležet na tom, aby se svět zobrazil v trvání a jako trvání, činí jen okamžitá zjištění. Proto jsou tu tak důležité *zážitky* - zážitky jsou totiž produkty okamžiku a dodávají masy zjištění. Sexuální sféra se tak stává zvláště důležitou, protože je zosobněním zážitku a okamžikovosti.

Nemohlo tomu býti jinak, než že v tomto světě, který už není určován pravdou, nýbrž zjištěním, musil Hitler získávat přívržence, Hitler, který se honil jen po zjištěních a který dodával stoupencům »zjištění« jako kořist, na niž tak dlouho čekali, poněvadž žijí jen z ní; na příklad zjištění o počtu obyvatel vlastní země i zemí, které hodlal přepadnouti, cifry exportu, počet porodů, číslice počtu nezaměstnaných.

Je na př. pravda, že v době, kdy se Hitler »uchopil moci«, bylo v Německu sedm milionů nezaměstnaných a v roce 1939 už jen několik málo nezaměstnaných lidí. Toto je tedy zjištění. Ale není to vůbec pravda. Je to dokonce lež, přestože zjištění souhlasí, protože snížení počet nezaměstnaných se nepodařilo tím způsobem, že by byl Hitler zorganizoval dezorganizovaný svět, ale tím, že svět už beztoho dezorganizovaný jen ještě více dezorganizoval, když zaměstnal nezaměstnané v mašinerii pro přípravu války - ve válečném průmyslu.

Pravda a omyl jako náhodnosti

V tomto světě okamžikovosti nestojí pravda a omyl zřetelně proti sobě.

Když asi před sto lety prohlásil Moleschott a Karl Vogt ducha za pouhý produkt hmoty, udál se tento omyl jako vzpoura proti pravdě, byl k tomu dokonce nezbytný zvláštní akt odpadu od pravdy, protože pravda byla ještě tenkrát v pevné posici. Když je na-proti tomu dnes ve světě diskontinuity prohlašován psychoanalysou za produkt sexuality, není to už odpad, a omyl tu proto také už nemá svou tíhu - je to jen nápad, který má všechnu lehkost nápadu. Vždyť je to už jenom pouhá náhoda, že je duch odvozován právě ze sexuality: v tomto světě okamžikovosti, nesusouvztažnosti může býti duch, který je v této chvíli odvozován ze sexuality, odvozen v příští chvíli z rasy nebo z třídy.

Ve světě diskontinuity neexistuje už omyl, který

vzniká falešným aktem ducha, jde tu jen o jakousi provisorní výpověď, která je v příštím okamžiku vystřídána jinou provisorní výpovědí. Nečeká tu už omyl na pravdu, ale jen provisorium jednoho okamžiku na provisorium jiného okamžiku. Pravda nebo lež - to se už vůbec nebere vážně, protože tu výpověď nemá přece žádný dlouhý život. *Mechanismus okamžikovosti ruší v tomto světě diskontinuity protiklad mezi omylem a pravdou, likviduje jej.*

Hitler neučinil nic jiného, než že tento mechanismus okamžikovosti a nesouvztažnosti, v němž mizí jakýkoliv rozdíl mezi omylem a pravdou, vzal z čistě soukromého provozu do státní režie.

Zabsolutnění nepatrnosti a nicotnosti

V tomto světě diskontinuity se stále nějaká částěčka nebo nějaká představa, nějaký člověk nebo nějaká věc stává absolutnem. Všechno myšlení, přání a činy ženou se pak krátký čas po tomto »absolutnu«, potom je tento fragment odhozen a nějaký jiný zlomek se stane cílem všeho úsilí a tak dále - ale pro každou z těch částěček je po každé položen nárok na absolutnost. Každý ten fragment je tu sám pro sebe, není vedle něho nic, s čím by mohl být srovnáván, a tak může být prohlášen za veličinu. Každý z těch zlomků tu není nic, není-li středem pozornosti, a každý se stane vším, je-li zabsolutněn. Někáký lékař má na příklad fragmentární dojem, že na dně duše jsou potlačeny sexuální představy - a tento fragmentární dojem o podstatě duše se pak vyzvedne nejenom do samého

středu duše, ale stane se dokonce středem samého člověka, všech rozhovorů a všeho bádání, nejenom v psychologii, ale také v literatuře, v umění, v náboženství, v sociologii, v ethnologii, v politice, ve všem všude. Zlomeček duše, právě ta potlačená sexualita, o němž se ví jen tolik: nikoliv, že tu jest, ale že to je zlomek představy, právě tento zlomek se prohlásí za svět a za tvůrce světa zároveň.

To je démonické, že člověk, který rozbořil celek Božího světa, chce nyní z částčky sebe sama stvořit celý svět.

Stejným způsobem jako sexualita byl zabsolutněn jiný fragment lidských úvah, »rasa«. Lidé už nebyli schopni vidět toto: že rasa se kazí (a kazí se takto daleko hůře, než když se mísí s »nižšími« rasami), jestliže se zabsolutňuje a člověk tak ztrácí pravou míru. Vždyť člověka neurčuje jenom rasa, ale daleko více náboženství, kultura, krajina, a jen tehdy, je-li člověk spojen i s nimi, stojí tu »rasa« v pravém řádu.

Isolována a zabsolutněna dostává se »rasa« mimo pravý řád, mimo míru věcí, a tak vznikají »nordičtí lidé« s plavými vlasy, které jsou plavější, než člověk ve světě míry vůbec může býti plavý: je to plavost, která vypadá jako zbarvena superoxydem vodíku, a přece je to přírodní plavost, ale plavost zmatené, osamocené přírody. A oči těchto »nordických lidí« jsou tak mocně modré, tak úžasně, nápadně modré, jako by to byla barva dodaná přímo od I. G. Farben - ale přesto je to přírodní modř, jenomže modř rozvrácené, zmrzačené přírody.

Kterákoliv představa se tedy v tomto nesouvztažném světě stává absolutnem. V tomto nesouvztažném světě, v němž nemá člověk žádnou větší jistotu než představu, která je právě v člověku, stane se pak tato představa počátkem, středem a také koncem života. Tady je také příčina hitlerovského nacionálního radikalismu: pravá idea, že člověk musí býti spojen se svým národem, je tu vystupňována k absolutnu, v němž se člověk stává zároveň žertvou i žrecem.

Vždycky se něco vyhlásí za jediné podstatné. Hned to jsou »matky«, hned »politický velkoprostor«, hnedka »sedlák«, potom zas »Nová Evropa« a tak dále, a v tomto nesouvztažném světě se pak zdá, jako by neexistovalo vůbec nic jiného než to, co se v daném okamžiku stalo heslem; všechno ostatní jest odváto křikem, jenom to jedno, vyvolené, vykřičené, heslovité je tu, a právě skrze vůdce, skrze toho, kdo řve, se stalo tělem; jako bůh vypadá Hitler, skrze něhož všechno povstává. Jako bůh a jako kouzelník vypadá Hitler a mate ještě více už dost zmatené.

Co se tu stává absolutnem, je zcela lhostejné; záleží jen na tom, že se vůbec něco stává absolutnem. Přihází se tu dokonce, že se zabsolutňuje něco velmi cenného, dokonalého, jako na příklad Hölderlin nebo Stifter. Ti však přicházejí k platnosti daleko méně proto, že jsou dokonalí, jako spíše proto, že jsou materiálem zabsolutňovací mašinerie; neplatí jejich podstata, ale zabsolutnění, a tím, že jsou zabsolutňováni, se nevyvyšují, ale degradují, a nejstrašnější jest, že dnes se už ví, že budou odhozeni, jako byl v Rusku odhozen Dostojevský, který musil ve dvacátých le-

tech taktéž sloužit jako objekt zabsolutňovací mašinerie, nebo jako byl několik let předtím zabsolutňován a potom odhozen Strindberg.

»Zkušenost povstává, ale zároveň se zvedá jiná, srazí tu první k zemi a sama padne, zasažena sousedkou« (Maupassant).

V tomto světě diskontinuity není už ani schopnosti vidět jako celek dokonce ani to, co vůbec ještě je celé; a proto na příklad fotografují v uměleckých dílech z nějakého obrazu samotnou židli: chtějí tímto způsobem ukázat tu židli zřetelněji. V tomto světě diskontinuity si totiž už ani neuvědomují, že nějaká část se stává zřetelnou teprve skrze spojení s celkem a nikoliv skrze uměle fabrikovanou izolaci. Židle tu stojí před člověkem téměř v lidské osamocenosti a v nadpřirozené velikosti, nahánějíc strach a zároveň plna nároků, jako by ta židle musila nést tíži celého světa.

Také Hitler naháněl strach a znásilňoval lidi nějakým faktem, který vyrval ze souvislosti a ukazoval v izolaci, vzbuzující hluboký dojem. Hitler provozoval rozbíjení souvislostí ve velkém, jakoby strojovou výrobou a s takovou dokonalostí, že lidé byli plni strachu a zároveň ohromeni, směli-li vidět a slyšet nejvyššího pána této trhavé mašinerie.

»NOVÝ ŘÁD« MEZI LIDMI

Člověk bez skutečnosti

Toto je pro Němce charakteristické: za časů Viléma II. neznamenal pro ně císař mnoho a republika se mnohým zdála milejší. Když však měli republiku, přáli si jedni zase zpět císaře, jiní očekávali všechnu spásu od Hitlera nebo od bolševismu; a když konečně vládl Hitler, toužili titíž lidé, kteří Hitlera zvolili - anebo alespoň mnozí z nich - znovu po demokracii nebo po bolševismu. A kdyby se teď, po Hitlerově pádu, zřídila Němcům demokracie, budou se chtít znovu vrátit k Hitlerovi nebo usilovat o bolševismus.

A podobně si mysleli mnozí Němci - a nejenom nacisté - v dobách míru, že válkou by bylo lze dosíci mnohého, co by jim zůstalo odepřeno bez války; většina z nich však, a právě ti, kdo nebyli nacisté, nemysleli přitom vůbec na nic určitého, čeho by se mělo dosíci válkou - stačilo jim, že je mír, a právě proto, že byl mír, nemohli vydržet ten mír a přáli si jeho opak, válku; ale když pak přišla válka, netrvalo to dlouho a titíž lidé, kteří se nemohli dočkat, aby už měli válku, chtěli teď zase mír.

Nelze tedy mít za to, jako by Němci byli válečníci, protože v míru touží po válce, ale právě tak nejsou Němci pacifističtí, jestliže si ve válce přejí mír. Vypadají-li tedy Němci jako pacifisté, neznamená to, že by doopravdy toužili po míru, znamená to jen, že

nemohou snést válečný stav, v němž žijí, ne však proto, že by nemohli snést *válku*, ale proto, že válka je to, v čem *právě* žijí. To, co je v přítomnosti, Němci nechtějí, ať to přítomné je válka nebo mír. Proto není na místě věřit v německý pacifismus.

To je to podstatné: nikdy neznamenal pro Němce mnoho to, co žili v přítomnosti; toužili po pádu Viléma II., dokud jej měli; nepřáli si demokracie, pokud měli demokracii; a toužili se zbavit národního socialismu, když jej měli. Nenechme se proto klamat: většina Němců, kteří se stavěli proti Hitlerovi, činila to jen z toho důvodu, že jim je proti mysli všechno, co prožívají v přítomnosti. To nesvědčí ani v nejmenším, zda byl těmto Němcům Hitler proti mysli nebo nikoliv. Kdyby byl Hitler nebyl u moci, byli by si to přáli; čekali na něho, pokud měli demokracii.

Toto je tedy charakteristické: nikdy neměl Němec poměr a vztah k té skutečnosti, kterou měl před sebou. Vždy pro něho platilo jen to, co nebylo v přítomnosti - ať už minulé nebo budoucí. Ale v budoucnosti nechtějí žít, jakmile se z ní stane přítomnost, chtějí ji právě jen potud, pokud jest budoucností.

Tak žijí stále v prázdném prostoru mezi přítomností, kterou neuznávají, a mezi budoucností, kterou taktéž nechtějí doopravdy.

Je jasné, že takový člověk, který vpravdě nikde nežije, je jako stvořený pro rozkaz diktátora, který mu postaví před oči *jednu* skutečnost. Takový člověk se sice brzo pokusí oprostít i od této zřetelné diktátorské skutečnosti, protože chce vždycky právě *to druhé*, to, co teď není - ale jako psychologická reakce na per-

manentní nerozhodnost je mu rozhodnost diktátora zprvu pochuti. Základní postoj, že nemůže uznati vůbec žádnou skutečnost, se tím nemění.

Celý tento stav nezřetelnosti, nejistoty hledá protikladný výraz ve zřetelnosti, v rozhodnosti diktatury. Leží v samém fenomenu nezřetelnosti, že komplementárně produkuje fenomen zřetelnosti. Určitost, ostré rysy diktatury jsou vyvolávány neurčitým stavem v člověku, a čím nezřetelnější, nejistější je všechno, tím větší je snaha diktátora postavit lidstvu před oči něco rozhodného, obrovitého.

Dnešní Němec nemá žádný vztah ke skutečnosti, kterou má před očima. Tento zjev však nemá kořen v tom, že by byl »snílek«. Sen jest totiž jen tam, kde jest skutečnost, sen potřebuje skutečnost, nad níž se může sklenout, sen je mocný jen tehdy, jestliže je pod ním mocná skutečnost, ten je tu k tomu, aby příliš hustou, příliš hmotnou skutečnost učinil oproštěnější, průhlednější - ale musí tu býti vůbec jaká skutečnost, aby ji sen, jak je to v jeho podstatě, mohl učinit průhlednou. Bez této skutečnosti, která je pod ním, ztrácí sen svou vlastní podstatu, stává se pouhou psychologickou reakcí na *defekt* ve skutečnosti.

Sny Jeana Paula byly tak mocné jen proto, že člověk v dobách Jeana Paula znal ještě také jasnou a zřetelnou a proto i mocnou skutečnost. Platila pro něho skutečnost - nikoliv možnost, a protože sen nemusil reagovat na defekty skutečnosti, mohl se sen skvíti zcela ve své vlastní mocné snové podstatě.

Dnešní Němec nemá tedy poměr a vztah ke sku-

tečnosti nikoliv snad proto, že by byl snílek, ale je tomu právě naopak: není už snílek, protože už nemá žádnou skutečnost. Sen dnes nemá pod sebou docela žádnou skutečnost, kterou by mohl učinit průhlednou a uvolnit. Sen už tu nemá vůbec co dělat; skutečnost je uvolněna už dnes, nikoliv však skrze sen, ale skrze rozvrat. Rozvrat dnes obstarává to, co měl dřív na starosti sen.

2

Pro Němce nic neplatí daná skutečnost, nemůže mu také nic platit, vždyť nemá pražádnou vnitřní souvislost, pražádný vnitřní souvztah, soudržnost, do níž by mohl sevřít skutečnost, která je před ním. To je příčinou, že Němec nemá žádnou míru a žádný řád ve svém vztahu ke skutečnosti. Vnitřní nesouvislost je v Německu největší u nacistů, proto jest u nich nejnespořádanější vztah ke skutečnosti.

Nacista, který je bez vnitřní souvislosti, může kus skutečnosti, nějakou zemi, člověka schvátit, srazit, přemoci - ale nemůže se žádné skutečnosti zmocnit, nemůže ji uchopit, a protože ji nemůže uchopit, hledí ji zničit; necítí odpovědnost ke skutečnosti, není k ní nijak poután, a proto s ní zachází, jak se mu to právě hodí; trýzní a mučí skutečnost, ničí ji, neboť se ho netýká, nic mu není do skutečnosti.

Nacista se pohybuje ve skutečnosti jako zlý duch; je v ní a přece v ní není, uniká z ní, ale stále ještě je tu, zároveň však také už u něčeho jiného, příštího, budoucího, od čeho však už napřed zase utekl. Toto je však existence strašidla: býti tu a přece tu nebýti,

mizeti a přece se vraceti, ale už v návratu znovu mizeti - toto je strašidlo.

Tento nacista má strach před svou vlastní strašidelností. To je pro něho charakteristické: má strach sám před sebou. A jak by neměl mít strach sám před sebou: jí, pije, hovoří, činí to a ono a přece tu vlastně není, schází tu *skutečnost*, v níž by mohl být, a proto jí a pije a řeční a zuří stále více. Chce si sám animální násilností a hlasitostí dotvrdit, že přese vše tu jest. Arogance, hlasitost Němců pochází z toho: Němec, který nemá žádnou vnitřní souvislost, kterou by se mohl vřadit do skutečnosti, kterou by se mohl zmocnit skutečnosti, chce si hlasitostí a arogancí dokázat, že přece jen má skutečnost.

S tímto nikoliv romantickým, ale strašidelným druhem neskutečnosti souvisí, že v minulé světové válce německá skutečnost nikterak nenabyla velikými výboji, podrobením Polska, Francie, Holandska, Norska, Balkánu, velké části Ruska, tedy téměř celé Evropy: to všechno Němci vyloupili, vykořistili, vyhladili - ale to, co si Němci podmanili, uloupili, podrobili, to všechno si nemohli vzít, dobyté se nikdy nestalo dobytým, a to ani ne v té chvíli, v níž to bylo uloupeno. Bylo to zadáveno, pohlceno, polknuto, ale nikdy to nebylo *jejich*, a toto na tom bylo nejneuvěřitelnější: samotná událost, takový přepad Holandska, Norska, sběhl se s takovou násilností, s takovou vehemencí, že se zdálo, jako by celý svět byl jím zasažen a zatažen do něho - a přesto: po několika týdnech jako by té události vůbec nebylo, jako by se nebyla přihodila, bylo to, jako by se všechna síla toho přepa-

du vybila na jeho vnějším ději - bylo tomu právě jako u strašidla: překvapilo náhle, mocně se zjevilo a ihned zase zmizelo. Pak přišel nový přepad téhož druhu a vždycky se zdálo, že jen ten poslední přepad je vidět, všechny ostatní přepady jako by už neplatily, jako by už minuly - jako u strašidla.

Vlastnictví předpokládá kontinuitu; tuto vnitřní kontinuitu, která je pro vlastnictví nezbytná, tu tedy nacista nemá, může sice celý svět rozbít svými přepady, ale nikdy se ho nezmocní, a proto také nemá smyslu chtít uspokojit Němce tím, že se mu přidává ta nebo ona země k tomu, co už má: nikdy je přece nemůže vlastnit, strašidlo nemůže nic vlastnit, chce se vždy jen znovu a znovu zjevit, přepadnout, všechno mizí v jeho podstatě, tak jako samo strašidlo je vždycky jen to, co mizí, a nikoliv to, co jest, co trvá.

A co na tom bylo nejpozoruhodnější: přírůstek moci, který se Německo domnívalo získat takovým přepadem té nebo oné země, byl nepatrný, neodpovídal vynaložení sil a rozsáhlosti takové operace: zakrátko po takovém výboji jako by byli Němci nebyli dobyli vůbec nic. To právě bylo strašidelné.

Naproti tomu: kdykoliv ostatní národy v této světové válce, kdykoliv Angličané nebo Rusové nebo Američané učinili sebemenší pokrok, ba kdykoliv se zmohli jen na kus solidního odporu, nebyla to žádná chvilková událost, ale skutečnost, která trvala a která se během doby stávala stále skutečnější, významnější.

U Němců to však nebylo jenom obráceně, nebylo to jen tak, že by Němci byli neschopni sami býti skuteční a skutečnost tvořit, bylo to také tak, jako by se

sama skutečnost vzpírala, aby se jí Němci mohli zmocnit. Zdálo se, že pasivní resistenci nepraktikují jenom lidé porobených, ale nepodrobených zemí, ale sama skutečnost těchto zemí, sama podstata těchto zemí: zdálo se, jako by se sama skutečnost těchto zemí vzpírala paktovati se se strašidlem. A tím byla porážka strašidla jistá.

3

Tak velice je Němec oddělen od skutečnosti (ale nejenom Němec, nýbrž takřka celá Evropa a Amerika), že už nevěří ani tomu, co jeho vlastní oko ve skutečnosti vidí nebo čemu naslouchá vlastní ucho. Podívejte se na lidi, když se děje nějaká událost, když na příklad nějaký známý státník přijede do města nebo když jde kolem nich slavnostní průvod, nebo když se srazí auto s vozem pouliční dráhy - to vše sice zachycuje sítnice nebo labyrint ucha, ale *neplatí to*. Skutečnost, kterou člověk sám vidí, neplatí, lidé ji přijímají jako pravdu a mají ji za potvrzenou teprve, když událost, kterou včera viděli a slyšeli na ulici, hlásí radio. Toto je skutečnost pro dnešního člověka: zpráva v radiu, nikoliv bezprostřední skutečnost.

Bezprostřední vztah ke skutečnosti tento člověk už tedy nemá. Radio, zpráva z radia se postavila mezi lidi a bezprostřední skutečnost. Radio mu mechanicky zprostředkuje všechnu skutečnost v nepřímé, prostřední formě.

Člověk je tedy od veškeré přirozenosti a bezprostřednosti oddělen aparaturou radia, objímající všechno, a vůbec celou aparaturou dnešního »provozu«.

Takto mohl Hitler lehce všechno, co mělo být bezprostřední, neprostředečné, zvrátit v prostředečné, člověku vnutit nepřírozenost, na příklad bezprostřední výchovu dětí rodiči nahradit výchovou prostřednictvím státu na řádových hradech, a měl také lehké státi se mluvčím lidí a obstarávat všechno za ně: člověk už dávno přestal sám se bezprostředně zmocňovat skutečnosti.

Takto, skrze radio, nikoliv už bezprostředně, přijímá člověk skutečnost. Skutečnost pro něho existuje vůbec jen skrze radio. Následek toho jest, že člověku může býti zprostředkováno skrze radio jako skutečnost i všechno to, co se vůbec nikdy nestalo, a toho právě použil Goebbels na radiu: zprostředkoval Němcům, kteří byli zvyklí přijímat skutečnost skrze radio, radiem ony zprávy, které se z jeho vůle měly zrodit v Němcích jako skutečnost.

Pravá skutečnost však, opuštěna od lidí, je dnes hrozně osamocena. Vždyť nejenom člověk náleží k věcem skutečnosti, samy věci usilují k člověku, aby měly trvání v trvání člověka. Chybí-li však trvání člověku, odtahují se i věci od něho, přichází na ně velká opuštěnost. Opuštěnost, o níž už ani sám člověk nic neví, protože už ani neví, že ztratil skutečnost, opuštěnost je nyní u věcí skutečnost sama.

Degradace společenství v nucený svazek

1

Tady, v tomto světě nesouvztažnosti, není možné žádné společenství, zde existuje jen registrace lidí, je-

jich seskupení a reglementace. Lidé, odpoutaní od všeho a ode všech a od sebe samých, jsou sčítáni pedantickou byrokracií, rozčlenění podle vnějších znaků a jednotlivé skupiny dostávají pak »směrnice« (»richtlinie«). Pečuje se o to, aby si jednotlivé skupiny při svých pohybech navzájem nepřekážely: nesouvztažnost se reglementuje. Hitlerovské rozdělení diskontinuitních lidí ve skupiny nezrušilo tedy nesouvztažnost, naopak, uvedlo jen nesouvztažnost v systém, dosáhlo toho, že lidé už z ní docela nic nepozorují - nesouvztažnost fungovala bez poruch a hitlerovská diktatura využívala pak této mašinerie sama pro sebe. Lidé nebyli sdružováni proto, aby mohli lépe hájit vlastní životy a vlastní zájmy, ale jen proto, aby jich diktatura mohla lépe využívat pro své cíle.

Toto nebylo společenství, to byl pravý opak společenství, rozbití společenství, sdružení nesouvztažností. Tady, v tomto nesouvztažném světě, existovala vůbec jen sdružení, spolky, svazy, nikoliv však společenství. Byl to »Svaz pro ochranu zájmů nesouvztažných« a tyto zájmy, aby totiž mohli zůstat nesouvztažní, tak jak byli, a aby svou nesouvztažnost mohli ještě zvětšovat, tyto zájmy hájil tedy předseda svazu, Adolf Hitler.

2

Neexistovalo žádné skutečné společenství, ale pokoušeli se imitovat vnější znaky společenství. Nebyla to však dokonce ani maškaráda, kterou by mělo býti persiflováno skutečné společenství - v tomto světě

tak zcela bez humoru nebyli na takové výši, aby si byli mohli dovolit hrát frašku - »společenství« bylo tu jakoby dodáno z laboratoře továrny, v níž se fabrikuje »společenství«, bylo jakoby z nějaké pokusné stanice na výrobu společenství, vyzkoušeno v nějaké podzemní dílně, v jejímž sousedství studovali vědecky také létající pumy. Byl to vědecký závod na výrobu společenství, téhož druhu, jako byly závody na výrobu umělých surovin.

Představovali si tedy a vyráběli »společenství« asi takto: presidentovi vrchního zemského soudu na příklad poručili, aby jednou za měsíc nebo také každých čtrnáct dní pozval všechny své úředníky i s uklizečkou na »přátelskou večeři«. (To se skutečně stalo.)

Pan president vrchního zemského soudu a ostatní vyšší úředníci se namáhali v potu tváře, aby se chovali tak, jak se domnívali, že si počínají nižší písaři a také poklizečka, jsou-li sami mezi sebou: pokoušeli se hlasitě srkat kávu, zvučně spouštěli lžičky do šálků a na talíře, snažili se hlasitě na sebe křičet přes stoly, ale jíst moučník nožem se přece jenom neodvažovali - vypadalo to, jako by školáci musili odříkávat úkol, úlohu na téma »společenství« a jako by se byli tomu úkolu ještě zcela dokonale nenaučili.

Uklizečka naproti tomu a nižší písaři se namáhali chovati se tak jemně a vybraně, jak se domnívali, že si doma počínají jejich představení: dívali se plaše do šálků a do talířů, dotýkali se uctivě lžic, jako by to byly posvátné předměty, neodvažovali se pořádně jíst a nahlas mluvit, šeptali pouze, také kávu a koláče

jen tak do sebe šeptali a tiše smýčila poklizečka papírovým ubrouskem po ubruse.

Každý tedy, »vyšší« jako »nižší« nebyl takový, jaký ve skutečnosti byl, ale takový, jak si představoval, že jest nebo bude ten druhý, »nižší« napodoboval »vyššího« a »vyšší« »nižšího«, byla to švanda jako v komedii od Nestroye. Jenom se nikdo nesmál, protože tady se přece pěstovala vážnost »společenství«.

Nikde než při těchto »přátelských večerích« nebylo zřejmější a zřetelnější, jak izolován byl v tomto »společenství« jeden od druhého, nikde více než zde nebyl prezident vrchního zemského soudu nic jiného než právě vysoký úředník a poslední písař nebyl tak dokonale nic jiného než právě poslední písař, neboť prezident vrchního zemského soudu nezdál se teď být nejvyšším jenom ve svém úřadě, ale všude a vůbec, a nepatrný písař vypadal teprve jako něco nepatrného - v úředních hodinách byli alespoň vnějškově navzájem spojeni tou nebo onou formou účasti na společné práci.

»Přátelská večere«, kterou mělo býti vytvořeno společenství, jehož nebylo lze dosáhnouti v práci, ještě více nežli práce učinila zřejmým nedostatek jakéhokoliv pravého společenství, vzájemné vázanosti. Tady, daleko od úřední místnosti, nebyl jednotlivec už ani člověkem, který má alespoň nějaký vztah k své práci, k úřední místnosti a k předmětům v ní, tady, u »přátelské večere« byl každý jen bílá emailová tabulka na dveřích úřední místnosti: »President vrchního zemského soudu«, »Rada vrchního zemského soudu« »Tajemník«, »Kancelářský pomocník«. Bílé

emailové tabulky na dveřích kanceláří se sešly, když páni opustili úřední místnosti, aby si pohrály na »přátelskou večeři«: byly to emailové tabulky bez lidí.

Bylo by to bezmála jako příběh z Andersenových pohádek, kdyby to nebylo tak strašidelné.

3

Jenom ve skutečném společenství nemusí mít »nižší« ponižující pocit, že je »nižší«.

»Jednotlivé dílo je tak pomíjející, jako jednotlivý člověk ve své pozemské existenci; ale nepomíjivě jde myšlenka životním věkem jednotlivců, myšlenka, která nás všechny, kdo vážně a s láskou pracujeme, spojuje v trvalé společenství, a v níž každý, i sebenejpatrnější příspěvek jednotlivce nachází trvalý život.« (Savigny, Systém dnešního římského práva.)

Tady ani nejvyšší není nápadně nejvyšší, neboť on i ten nejnižší náleží společnému třetímu, společnosti. Nejvyšší je utvářen společenstvím a přijímá skrze společnost od všeho, což v ní jest, tedy i od nejnižšího. Nejvyšší může se tu právě skrze vztah se společenstvím vyrovnat, přijímá míru skrze společnost. Chybí-li vztah, souvislost se společností, žene se nejvyšší stále dále vzhůru, aby si dokázal, že je nejvyšší, uniká mu míra, stává se člověkem bez míry.

Tento nedostatek míry u lidí ve vysokém postavení byl zjevný už před Hitlerem u mnohých kapitánů hospodářství a průmyslu. Měli tytéž okupační alýry dobyvatelů jako generálové, vypadali jako dnešní generálové. Bylo to z tohoto důvodu: tito hospodářští kapitáni stáli v čele velkých, příliš velkých průmyslo-

vých podniků, které už nemohly býti spravovány organicky, které musily být řízeny mechanicky, diktátorsky.

Tyto diktátorské alýry hospodářských a průmyslových magnátů byly jen *důsledkem* vnějšího stavu nemíry, důsledkem právě nemírného, příliš velkého vzrůstu podniku. Vnitřní stav nemíry vznikal odvozeně, sekundárně. U Hitlera byl vnitřní stav nemíry primární, Hitler byl v nemíře jako ve své kůži, nemíra rostla na něm a v něm, byla tu primární a ještě se stupňovala, když tento nedostatek míry našel objekt, který byl tak bez míry jako Hitler sám: německý národ. Vždyť tento národ byl bez souvislostí, bez kontinuity a tudíž také bez míry. Tak se stupňovala nemíra jednoho na nemíře druhého: Hitlerova nemíra na nemíře německého národa a naopak.

4

V tomto nesouvztažném světě není možný rozhovor mezi lidmi, zde nemůže dojít k dialogu, každý mluví jen sám k sobě: člověk jest monologický. Monologismus, rozhovor, který vede člověk jen sám se sebou, se sebou samým, je znamením, že neví nic o druhém, že neuznává, že druhý tu jest, je to znamení, že tu není lásky: monologismus a nedostatek lásky si odpovídají navzájem.

Hlasitost a křik mají předstírat, že člověk nemluví k sobě, ale k druhým.

K rozhovorům mezi lidmi nedocházelo už dlouho před Hitlerem, ani v politickém životě, ani na shromážděních vědců a umělců. Řeči parlamentníků byly

monology, každý z nich byl, když mluvil, zvláštní školák, který sám sobě dal úlohu a sám sebe poslouchal, když mluvil sám k sobě - nikdo ho neposlouchal, než on sám: byl to monolog. A nebylo tomu jinak ani u řečí vědců a umělců.

Hitler tento monologismus ještě vystupňoval. Žádána z jeho řečí nečekala nikdy na odpověď. Jeho řeči nebyly nic jiného než monology, nestvůrné monologické hromady výkřiků, a jako kolosální kamenný obelisk působí na člověka jen tím, že se izolován zvedá z roviny - zcela lhostejno, zda je krásný nebo ošklivý, kolosální věc působí sama o sobě, stojí-li osamoceně - tak se zvedaly tyto kolosální, obludné hitlevské řeči jako monumenty řevu před lidmi a ohromovaly je.

»Toto je nejžalostnější způsob, jak národy propadají hnilobě ve svém občanském životě: lidé si zvykají nemyslet jako zvířata na nic, než na vlastní zvláštní potřeby a upadají do vnější citlivosti nebo lépe do vnější pýchy jako divá zvířata, která vyskočí a propuknou v zuřivost, dotkne-li se někdo jejich srsti: a zatím co se jejich těla shromažďují stále ve větším počtu a vrší v hromady, žijí jako strašlivé bestie v nejzazší osamělosti svých duší a každý sám pro sebe ve svém chtění, protože už ani dva spolu nesouhlasí, když každý jde za vlastními chťíci a požitky.« (Vico, *La scienza nuova*.)

5

Ve světě kontinuity naproti tomu jest protějšek, ten, ke komu se hovoří, vždycky přítomen, ba roz-

hovor mezi lidmi pokračuje v tichosti i tehdy, když se mlčí.

Na příklad korespondence mezi Goethem a Schilerem: dopis příteli pokračuje i tehdy, když je u konce, mlčky i pak pokračuje slovo přítele k druhovi: dopisy jsou jen zjevná místa v rozhovoru, který pokračuje i v mlčení.

Naproti tomu dopis člověka ze světa diskontinuity: je u konce, jakmile jest dopsán, nic z něho nejde dále, sotva dosáhne k tomu, pro něhož je dopis určen, je to právě jen *dopis*, který zhruba vystačí vyplnit malý prostor listu, je to dopis, který si pisatel vlastně napsal sám sobě, monologický dopis, nic více.

Slova člověka ve světě kontinuity - to bylo tak, jako by nezačínala teprve u něho samého, jako by jimi jen pokračoval, jako by mu byla od někoho jiného podána, bylo to jako pohyby zedníků na stavbě, když kladou a podávají si cihly od země až do výše střechy, vypadá to, jako by tvořily ruce dělníků *jednu* ulici, po níž putují cihly.

Slova těchto lidí byla jakoby slyšitelné části rozhovoru, který přicházel z dálky a pokračoval do dále, v těch slovech spoluhovořili lidé, kteří už dožili, a kdykoliv se člověk při některém slově zastavil, bylo to, jako by chtěl naslouchat, co říkají minulí nebo budoucí.

Tady nejsou odešlé generace, jako ve světě diskontinuity, pouhými nositelkami historického inventáře, z něhož se vytáhne, co se komu v té nebo oné chvíli hodí. Ty odešlé generace tady ještě působí,

nelze s nimi zacházet, jak by člověk chtěl, *ony samy* zacházejí s člověkem. Příklad takové kontinuity generací:

»Následovala nejnádhernější a nejpodstatnější část této slavnosti, procesí předků... Už dříve jsme řekli, že voskové a namalované masky těch z těchto předků, kteří... zastávali vyšší veřejný úřad... byly vystavovány v dřevěných skřínkách na stěnách rodinné světnice a pokládaly se za největší ozdobu domu. Došlo-li v rodině k úmrtí, byli k pohřebnímu průvodu oděni vhodní lidé, zejména herci, v příslušný úřední šat a byly jim dány tyto masky, takže všichni předkové... doprovázeli na vozech mrtvého na poslední cestě. Tak došel průvod na tržiště. Tam byla mrtvola zvednuta na vyvýšené místo; předkové sestoupili s vozů a posadili se na kurulská křesla, k nejvážnější slavnosti... římského života spolunáleželo, že odešlá pokolení pobývala i nadále tělesně mezi současnými generacemi, a že kdykoliv římský občan, syt námah a poct, rozhodl se přidružit se k otcům, tito otcové se sami objevili na tržišti, aby ho přijali do svého středu.« (Mommsen, Římské dějiny.)

Jak silně se pociťuje přítomnost odešlých generací, můžeme pozorovat ještě dnes v kantonu tessinském: při biskupské visitaci na vsi platí první návštěva biskupova odešlým generacím, mrtvým na hřbitově: také mrtví jsou přítomni s živými, je-li biskup ve vsi na návštěvě.

Jako vlaky, které v noci projíždějí nádražím: vla-

ky jsou jako temné uzavřené roury, šinoucí se kupředu, ale někdy se přece jen vlak zastaví, záclonky na oknech se odhrnou, do noci pronikne světlo a v oknech se objeví světlé tváře - tak se jeví člověku lidé ve světě kontinuity: jasná, viditelná část nekonečně dlouhého, temného vlaku.

Degradace symbolu v odznak

1

Nikde se tolik nemluvílo o symbolu, o hakenkraju, jako v hitlerovském světě, a do žádného světa se symbol nehodil tak málo, jako do hitlerovského světa. Vždyť je podstatou symbolu, že ukazuje do světa, který leží za ním, do minulého světa. Tato minulost, dávná minulost je v symbolu zhuštěna, ztvárněna a zpřítomněna: dívá-li se člověk na symbol, tu putuje duše diváka dlouhou cestou zpátky až do oné minulosti, která je v symbolu zachycena jednoduchým znamením. Symbol přichází z daleké minulosti a vede toho, kdo jej pozoruje, zpátky do daleké minulosti. Předpokládá tedy minulost, trvání, a tvoří znovu vzpomínku na minulost, tedy kontinuitu.

Ve světě nesouvztažnosti a nedějinnosti, ve světě, v němž člověk nemá vůbec žádných vzpomínek, žádné vnitřní kontinuity, v nacistickém světě tedy nemůže existovat žádný symbol. Může tu však existovat *imitace* symbolu, a to je hakenkrajc.

Pravý symbol jest centripetální, dostředivý: »Až do nejtajnějších hlubin duše žene symbol své koře-

ny« (Bachofen) - hitlerovský hakenkrajc je zaměřen centrifugálně, odstředivě, nemá nic za sebou, ale právě proto chce mít vše před sebou, žene se kupředu, do vnějšího světa, je to tedy protiklad symbolu. Neukazuje na žádnou minulost, vždyť v tomto nacistickém světě schází přece člověk, který by vůbec mohl mít minulost, vzpomínku!

»Symboly převádějí ducha přes hranice konečného, tvořeného světa do říše nekonečného, stvořeného světa« (Bachofen) - tady, v nacistickém světě nechce být duch vůbec skrze hakenkrajc z konečného světa odveden, naopak: hakenkrajc má člověka poutat k přítomnosti, ke konečnému světu. Není to nic jiného než smluvené znamení: tady, u hakenkrajce se shromáždíme, odtud se půjde dále. Hakenkrajc není symbol, ale pouhá zkratka: tady jsme *my*, tady platíme *my*, odtud pomašírujeme *my*: je to protiklad symbolu - je to rozkaz, komando, je to zcementělý křik führerův.

Tam, kde byl hákový kříž skutečný symbol, na příklad u starých Germánů, tam se jevil hákový kříž jako znamení, nikoliv že tady je Germán, ale že tu je slunce: *sluneční kotouč* byl tu na zemi a v hákovém kříži a hákový kříž byl středem tohoto slunečního světa. Tam, kde je dnešní hakenkrajc, tam není žádné slunce, tam je noc, tam není sluneční svět, ale zatmění slunce, svět zatmění slunce, zatmělého prolitou krví.

Führer tu *musí* křičet, musí řvát na lidi, a to právě proto, že hakenkrajc není symbol. Kdyby byl hakenkrajc symbol, pak by nemusil führer vůbec křičet,

pak by sám symbol shromažďoval lidi kolem sebe, lehce, aniž by to lidé vůbec pozorovali. Tam, kde je symbol, tam se do něho lidé přímo vsakují, symbol je přitahuje a nemusí k němu být hnáni křikem a rozkazem. Symbol také řadí lidi, protože symbol má soudržnou, řadící, organisující sílu. Ze symbolu vychází němé svědectví - křik v hakenkrajcu a diktatura kolem hakenkrajcu jsou důkazem, že tu není žádného symbolu.

Tam, kde je symbol, tam před ním mizí člověk, tam je jen *on*, symbol. A člověk v něm mizí, zaniká a přece jen je tisíckrát více nežli bez něho. U hakenkrajcu to je obráceně: hodí se a slouží jen k tomu, aby člověka, nacistu, činil zřetelným, zjevným, není to symbol, jenom odznak, jenom nacista je tu, nikoliv symbol.

2

Co ve světě kontinuity uskutečňuje symbol, totiž oprostit, odpoutat člověka od sebe sama a spoutat společně lidi s něčím jiným, vyšším, o to se ve světě diskontinuity, nesouvztažnosti, kde nemůže existovat skutečný symbol, pokoušejí obludným, kvantitativně nezměrným nahromaděním: nechávají lidi pochodovat v desetitisících a statisících a tady, v dunivém pochodu, je jednotlivý člověk totálně rozpuštěn, zmižel v něm, nevidí už ani vzduch, domy kolem sebe, nevidí už dokonce ani lidi kolem sebe, ale ani sebe sama, cítí je jen jako ozvěnu marššritu; jako temné díry, které vyhrabává do vzduchu ozvěna marššritu. Tak se mu jeví obrysy lidí.

Potom je rád, jestliže se na něho v masovém shromáždění něco řve, co je alespoň *nějak podobno* lidským slovům, přichází tak znovu sám k sobě, jistě tu je, alespoň tu snad ještě je, znovu tu je, když rozumí těmto slovům, která na něho někdo řve, a ten, kdo na něho řve, to je potom ten, kdo je něco víc než já, kdo všechno může: führer. Černá magie kvantitativně obludného nahromadění nahrazuje pravou magii symbolu.

Tímto kvantitativně obludným nahromaděním mají působit také stavby strany, hnědý dům, stadia strany, stranické pomníky. Tuhle je, na příklad, palác strany, který je dvě stě metrů dlouhý a čtyřicet nebo padesát metrů široký. Je docela bez formy, to znamená: není tu žádný střed, který by držel pohromadě tu frontu, dlouhou dvě stě metrů, není tu žádný střed, z něhož by všechno vycházelo, z něhož je stanovena hranice v rozloze té fronty, naopak: v této frontě jako by ležel, byl skryt potenciál, jako by se mohla rozšířit ještě mnohem dále, bez hranic. Tímto působí, skrze tu hrozivost, která je v neohraničenosti. Není žádné stability v dlouhé zdi, která stojí před divákem. Tady není stabilita formy, která je z centra držena v hranici, v níž stojí před člověkem, tady je jen nejistota, že by se to, co není drženo žádným středem, mohlo rozprostřít ještě dále do prostoru bez míry - tohle ohrožuje diváka, to ho tiskne a tlačí dolů a činí ho poslušným.

Tyto kvantitativní obludnosti jsou v protikladu k symbolu, u něhož nepůsobí hmota, ale smysl. Co je v pravém symbolu přítomnost smyslu, to je u pseudo-

symbolu nahrazeno nápadností, vtíravostí, která má zakrýt nepřítomnost smyslu.

Tyto fasády stranických paláců jsou jako zdi, které mají odrážet ozvěnu Hitlerova řevu: Hitlerův řev a roztažené prázdné těchto fasád stranických paláců si odpovídají navzájem.

Připadá tu také, jako by tyto zdi ani nevznikaly v čase, den ode dne, ode dne, v němž člověk procitne ze spánku a jde po práci a pracuje a pak jí a potom hovoří s lidmi a pak jde spat a pak přijde nový den - připadá to, jako by byly vyrostly na rozkaz v jednom jediném okamžiku, jako by byly vrženy do okamžiku, vtěsnány mezi úzké zdi jednoho okamžiku: jsou jako zcementělé výtrysky prázdných zdí jednoho okamžiku. Taková prázdná zeď paláce strany je jako ustrnulý řev führerův, řev, který ztrnul sám před sebou.

Tato pseudoarchitektura nacistů měla předchůdce v Poelzigově architektuře. Mohutná správní budova I. G. Farben ve Frankfurtě nad Mohanem měla tutéž strukturu: křídla budovy, bez míry a neodržená středem, vyrazila kupředu a mohla vyrazit a proniknout ještě daleko více do prostoru, ta křídla tu stála nikoliv jako části architektury budovy, ale jako těžké lokomotivy z kamene a cementu, mocně připravené a vystrojené k odjezdu - ale za těmi lokomotivami nebylo nic, co by mohly vléci, prázdné bylo za nimi, čekalo se jen na vůdce, který by přišel a dal píšťalkou znamení k odjezdu - a pak přišel také on, führer, a zapískal k odjezdu z nicoty v ještě větší nicotu.

Věrnost a statečnost v hitlerovském světě

V tomto světě diskontinuity mohou se dokonce vyskytnout tytéž jevy jako ve světě kontinuity, ale jsou to jen zdánlivě tytéž jevy, ve své struktuře jsou zcela rozdílné.

Tak se na příklad zdá, jako by i tu ještě existovala věrnost a jako by ještě dnes platila tato Schellingova věta: »Němec projevuje svou vrozenou věrnost i ve zvrácenosti, nikdy se jí nespouští, ale pěstuje ji až k dokonalému projevení nicotnosti nebo ničemnosti. Vyvrácení všeho vysokého a povzneseného, vymýcení toho všeho až do kořene ve světských věcech a záležitostech je o důkaz více o jeho důslednosti. Proto zde také zhoubné zásady působily ještě daleko zhoubněji a vskutku zkazily celou masu národa, tak jako drobet kvasnic zkvasí všechno těsto.« - Za časů Schellingových se ještě stávalo skrze věrnost, že pevně hájili nějakou věc, i když ta věc byla zlá, a to až ke konci té věci a k vlastnímu konci. Věrnost náležela ke světu kontinuity, který tenkrát ještě trval, byla prostě jeho částí.

Ve světě diskontinuity se také ještě na něčem lpí, ale nikoliv z věrnosti, nýbrž takto: v chaosu ústavičné změny, ústavičného střídání vnějších i vnitřních zjevů, v této nesouvztažnosti je nezbytná nějaká *vnější fixace*. Pociťuje se v tomto chaosu potřeba něčeho nápadného, čeho by se člověk mohl držet. Hitlerův řev, »diktátor« je toto nápadné. Toto jediné se totiž zvedá z chaosu, je to jediný orientační bod v chaosu. Je to jako pohyb paže dopravního policisty, z daleka

viditelný, pohyb, který řídí chaos pouliční dopravy. Tohoto orientačního fenomenu v chaosu, tohoto pomocného prostředku chaosu se drží, proto visí na Hitlerovi. Není to lidský fenomen věrnosti, je to nelidský fenomen chaosu, co způsobuje, že se nespustí Hitlera. Kdyby někdo nahradil Hitlera jiným vnějším orientačním fenomenem, na příklad bolševickým hlasitým řevem, držel by se člověk, zmítající se v chaosu, tohoto bolševického hlasitého řevu a byl by mu »věrný«.

Tato redukce věrnosti na vnější fixační fenomen je ještě hanebnější nežli skutečné věrolomnictví. Toto věrolomnictví se totiž ještě alespoň vyskytuje ve světě lidí, redukce, o níž byla řeč, však už jen v ne-světě chaosu.*

Také statečnost nacistických vojáků je jenom zdánlivá statečnost, nikoliv co do své podstaty. Tady je člověk, který nemá nic jiného nežli pušku nebo tank nebo letadlo - který však nemá především v sobě řád světa, skrze nějž teprve zbraně dostávají smysl a skrze nějž dostávají míru, a proto ten člověk přehání

* Že lpění na Hitlerovi nebylo věrností, dokazuje tato skutečnost: podle zprávy agentury Exchange-Telegraph z 13. července 1945 »projevili prof. Speer (jeden z nejintimnějších „přátel“ Hitlerových) a Dr. Osenberg, někdejší vedoucí říšské výzkumné rady, ochotu odevzdati britským odborníkům všechn dokumentární materiál o německém zbrojním průmyslu. Speer a Osenberg uspořádají materiál tak, aby mohl být bez potíží zařazen do anglických archivů«. Vnitřní nicota těchto lidí držela se dříve na Hitlerovi, nyní na Angličanech.

všechno, co dělá s puškou, s tankem nebo s letadlem: to není statečnost, ale bezradná nesvědomitost. Vznikla z toho, že člověk nemá nic nežli zbraň a že je s ní izolován. Ohání se s ní proto až do posledka. Člověk tu nesouvisí s celkem světa, skrze nějž by jeho činnost dostávala smysl a míru. Statečnost tu už není mravní fenomen a proto není ani lidský fenomen.

O dělostřelbě u Valmy píše Goethe ve »Francouzském tažení«: »Odtud a ode dneška začíná nová epocha světových dějin a vy můžete říci, že jste byli přítom«. Také tady byl člověk ve válce, ale tento člověk viděl válku v souvislosti se světovými dějinami a nejenom to: skrze tohoto člověka byla válka ještě spojena s celým kruhem všedního, každodenního života, neboť čteme tu dále: »V těchto chvílích, kdy nikomu nebylo do jídla, požádal jsem o kousek chleba z toho, co jsme dostávali časně ráno, také zbylo ještě v láhvi od kořalky něco vína z toho, čeho se nám tak bohatě včera dostalo«. Jaká kontinuita, která objímá světové dějiny spolu se zmínkou o vezdejším chlebě! Tak se dostává velkému podílu na malém a malému účasti na velkém.

V Goethově době byly chléb a víno *zde* a válka a děla *tam*, jedno odděleno od druhého podle pravého řádu světa a přece podle téhož řádu světa zároveň i náležejíce k sobě. Dneska je jen to jediné: válka - a chléb a víno jsou jakoby k tomu nepatřičné, pozůstalé, nesouvislé zbytky zašlého světa.

»Taková je historie židovstva. Pronásledovali svého Mesiáše v jeho osobě i v osobách jeho věrných; vzbouřili celý svět proti jeho žákům, nenechali jich na pokoji v žádném městě; povolali Římany a jejich císaře proti rodící se Církvi, ukamenovali svatého Šebestiána, zabili oba Jakuby... Je nutné, aby zhynuli. Tolik krve, smíšené s krví proroků, které ubili, volá k Bohu o pomstu: „Jejich město a jejich dům budou opuštěny...“ Ježíš Kristus je varoval...« (Bossuet, Discours sur l' Histoire universelle.)

Úpadek lidských způsobů v posledních stoletích jeví se i v tom, jak se odůvodnění antisemitismu stává stále ubožejším. Ve středověku a ještě za Bossueta, tedy zhruba ještě před nějakým čtvrt tisíciletím byli Židé nenáviděni, protože nenáviděli Krista. Potom, ke konci minulého století, bojoval luegerovský a stöckerský antisemitismus proti Židům pro jejich hospodářskou moc. Potom přišel rasový antisemitismus, který tvrdil, že chce vyhubit Židy, protože náležejí k nižší rase. Jaký úpadek od náboženského antisemitismu k sociálnímu antisemitismu a potom ještě hlouběji k rasovému antisemitismu! Jaký úpadek vůbec v celkovém pohledu na člověka, v pojetí toho, co má být platné na člověku! U Bossueta jsou ještě Židé určováni podle toho, na čem se vsutku zakládá podstata člověka: podle ducha, podle pravdy. U Luegera a Stöckera nejsou už Židé posuzováni podle toho, co tvoří primární podstatu lidské bytosti,

ale podle fenomenu, který člověka charakterisuje teprve sekundárně, terciárně, podle sociologického a hospodářského fenomenu. Ale stále ještě je tu člověk pojímán jako bytost, která má k dispozici osvětí, zde hospodářské osvětí, vidíme tu stále ještě Žida působit v tomto osvětí jako živoucí bytost, nikoliv už jako celou bytost, ale v redukci, vidíme ho už jenom sociologicko-ekonomicky, ale stále ještě se přistupuje k Židovi jako k živoucímu člověku, jde tu stále ještě o bezprostřední setkání člověka s člověkem, pozorovaný, Žid, existuje ještě přece stále v tomtéž světě jako pozorovaný, antisemita. Nenávidí se Žid, ale je to nepřítel, který žije stále ještě na témže světě jako ten, kdo ho nenávidí, člověk tu stojí proti člověku, nepřítel je tu dosud živoucí bytost a stále ještě je Židům a ne-Židům společná země, na níž je jeden druhému nepřítelem.

Docela jinak je tomu u rasového antisemitismu. Rasový antisemita nevidí člověka, který stojí proti němu, vidí jen rasové znaky, index lebky, tmavé vlasy, křivý nos - křiví si jej pro vlastní potěšení, není-li dost ohnutý - nevidí člověka docela nic jako živoucí bytost, ale jako abstraktní míchanici, kterou skupinuje, měří, nálepkuje a sestavuje inventář jejích částí. Žid se tu neobjevuje jako skutečný, existující člověk, ale jako abstraktní model, na němž se zkoušejí indexová čísla, rasové theorie a rasové znaky, sestavené podle nich, a který se pak vyřizuje těmito indexovými čísly a rasovými znaky. Tady se vůbec nevidí člověk, tady je člověk redukován na voskovou figurinu, jaké vidáme ve výkladních skříních oděvních závodů, je-

nom jsou na těchto voskových modelech rasové teorie na místo šatů zavěšena čísla indexu. Žid už tu není ani živoucím nepřítelem, je to jen mrtvé číslo indexu. To je největší degradace člověka: člověk je redukován na číslo. Jestliže se však někdo odváží zavřít člověka do několika těsných čísel indexu, pak se velmi brzo odváží zavřít ho také do těsné klece koncentračního tábora, a jestliže si někdo navykne celek člověka, jeho postavu, rozdělit na jednotlivé části těla, z nichž každá se měří podle indexu, pak už netrvá dlouho a lidská postava se měří a dělí nikoliv už jen na papíře měřítkem a kružítkem, ale mordýřskými instrumenty, které poskytuje moderní věda. Jestliže přestáváme pozorovat člověka jako živoucí bytost, jestliže si ho pořizujeme jen jako voskový model pro čísla indexu, pak se lehko odvážíme tento uměle sestavený model zase rozebrat, zničit jej: s abstraktním modelem se zachází, jak se komu hodí, jak je komu libo.

Dokonce i ve středověku, když byl Žid od druhých lidí odloučen v uzavřeném ghettu, existoval stále ještě ve společnosti druhých lidí, neboť nad křesťany a Židy vládl jeden a tentýž Bůh, který jedny z nich přijal, druhé zavrhl: dokonce i oni odvržení věřili, že vládne nad oběma, a to právě tvořilo společnost.

2

Nejenom rasový antisemitismus nebyl už s to vidět člověka jako celou osobnost, jako živoucí bytost; už dávno před Hitlerem zvykl si člověk a zvykl i jiné lidi

zkoumat a odvažovat člověka podle redukováného schematu. Socialismus na příklad určoval člověka pouze podle »třídy«. Ještě krátce před tím, než se Hitler »chopil moci«, napsaly velké německé demokratické noviny v recenzi románu »Epaves« od Julie-na Greena, že hrdina tohoto románu, Filip, je prý jen produktem své třídy a že by byl v beztřídní společnosti nemožný. Jeden čtenář napsal těmto novinám, že se není čemu divit, jestliže, existuje-li strana, která klasifikuje lidi podle třídy, existuje jiná strana, která klasifikuje lidi podle rasy.

Jak třída, tak také rasa mohou člověka ovlivnit - ale člověk je charakterisován právě skrze toto: může se nechat ovlivnit, ale nemá toho zapotřebí, ba člověk se teprve tehdy stává člověkem, vzniká teprve na tom místě, kde překoná vlivy třídy a rasy. Je také možné, že konstelace hvězd má vliv na člověka - ale: »homo sapiens dominatur astris«, vědoucí člověk vládne nad hvězdami, duch člověka vládne nad vlivy třídy, rasy a hvězd a vládne dokonce nad svou vlastní psychologickou strukturou. I to přispělo k tomu, že se rozšířil rasový antisemitismus, že se učilo, jako by člověk byl zcela určován svou psychologickou strukturou - Jung v »Psychologických typech« a Jaspers v »Psychologii světových názorů«, vždyť věříme-li, že člověk je zcela ovlivněn svou psychologickou strukturou, pak už je jen krůček k tomu, abychom uvěřili, že člověk je také zcela určován svou rasou. Je docela dobře možné, že psychologická struktura chce určovat ducha člověka, ale duch člověka se vyznačuje právě tím, že může psychologickou strukturu přijmout nebo za-

vrhnout, lidský duch je více nežli psychologická struktura, je nad ní, může nad ní rozhodovat. Kierkegaard byl podle své psychologické struktury estét, ale když stanul před svým »bud' - anebo«, rozhodl se jeho duch pro etično a nikoliv pro »psychologický typus« estéta, k němuž by ho byla mohla svést jeho povaha.

Většina dnešních psychologů soudí, že prý člověk trpí tím nebo oním psychologickým založením, že je na příklad příliš introvertní (do sebe obrácený) nebo zase příliš extravertní (vně obrácený) typ. To není pravda: člověk trpí a stává se teprve tehdy nemocným, jestliže nedovoluje duchu, aby rozhodoval nad psychologickým založením. Dnešní člověk už neví, že *nad* psychologickým založením stojí duch, který je s to dovoliti člověku, aby vedl život nezávislý na psychologickém založení. *Proto* trpí člověk a proto se stává nemocným, že oslabuje svou podstatu, nechá-li se řídit psychologickou strukturou a nikoliv duchem.

Toto zde bylo řečeno, abych ukázal: nebyl to jenom rasový antisemitismus, který přestal určovat člověka podle jeho základu, podle jeho podstaty, podle ducha - také jiné theorie odvozovaly člověka jen z některé jeho části, z třídy nebo z psychologické struktury nebo z některého tělesného nebo psychologického znaku.

3

Nacistický antisemitismus klesl však ještě hlouběji nežli rasový antisemitismus. Není to už vlastně ani pravý antisemitismus, antisemitismus tu jen slouží jako psychologický prostředek. Zmatená, žalostná

směska vlastního já uvědomí si vůbec sebe samu, zpozoruje se vůbec teprve tehdy, když narazí na něco zřetelného, ohraničeného - a Žid je nápadnější, viditelnější než ostatní. V Židovi se hledá protiva, protějšek. Žida si konstruují jako dokonalý protiklad, chtějí do něho vrazit - v nárazu člověk cítí, že tu jest. Antisemitismus je jenom prostředek, aby si nacista uvědomil vlastní existenci. Národní socialista je nepřitelem Židů, protože potřebuje protiklad, protějšek, protože teprve na protikladu si uvědomuje sebe sama. Inventář rasového indexu a rasových znaků není tu jen k tomu, aby ocejoval Židy jako nižší rasu, ale především k tomuto: aby byl z těchto znaků sestaven zřetelný obraz Žida, tak, aby jej bylo možno pociťovat jako dokonalý protějšek, protivu, protiklad - a aby si takto nacista uvědomoval, že vůbec existuje. Je to zvláštní antisemitismus, který potřebuje Židů, aby si vůbec uvědomil svou existenci.

Protiklad tu ovšem vůbec nepůsobí ze své podstaty, ne protože by to byl takový a takový protiklad, pro *obsah* protikladu, ale ze zcela formálních důvodů: protože to je něco ohraničeného, zřetelného, na čem si nacista uvědomí svou existenci. Žid je nápadný právě tak jako Adolf Hitler je nápadný; i u něho nezáleželo na tom, jaký byl jeho obsah, ale jen na tom, že byl viditelný, zřetelný. »Vůdce« a »Žid« jsou v jedné a téže rovině: orientační fenomény v nicotě. Tak jako čeká nacista na heslo vůdce, aby se skrze ně stal zřetelným, aby se mu dostalo zřetelnosti v jeho beztvaré nicotě a aby takto zpozoroval, že tu alespoň vůbec něco jest, že je alespoň tam, kam bylo vrženo,

kde padá toto heslo - tak pro něho není ani Žid nic jiného než heslo, které mu má dát vědomí vlastní existence. Nacista potřebuje židovský protějšek, aby si na Židovi uvědomil sám sebe, tak jako potřebuje »vůdce«, aby si byl vědom své vlastní existence.

Nacista vraždí Židy, vyhlazuje je, a čím více je vraždí a mučí, tím více věří, že může zakrýt, jak velice Žida potřebuje. Existuje strašlivý vztah mezi totálním nic nacistova nitra, které potřebuje Žida, aby si bylo vědomo sama sebe, a mezi vražděním Židů, které se děje proto, aby se zakryla tato potřeba Žida v totální nicotě. Je to vztah, který se nepřihází v lidském světě, jenom v nejspodnějších vírech chaosu. Je to mechanika chaotického víru, která se tu odkrývá a která se sama opět přikrývá vražděním a řevem.

Antisemitismus, který by vycházel ze skutečného protikladu k židovstvu, není tu možný už i proto, že v tomto světě zmatku neexistují vůbec žádné protiklady, které by byly určovány pravou rozdílností podstaty. V tomto nacistickém ne-světě zmatku nelze vůbec rozhodnout, zda židovský způsob náleží k německé podstatě čili nic, neboť v tomto chaotickém ne-světě může se mísit cokoliv s čímkoliv, také nacistická podstata s podstatou židovskou.

Kdyby nebylo na světě Židů, byli by nacisté proklamovali jako protiklad něco jiného, na příklad »ostickou rasu«. A když by potom byla tato rasa vyhlazena stejným způsobem jako Židé, byla by tu stále ještě »dinarská rasa«, kterou by bylo lze vyhlásit

za protiklad a také vyhladit: vír chaosu by byl stále více pohlcovatel sám sebe. Byla v tom však milost, že chaos nesměl zničit sám sebe, že *člověk* jej směl zničit, že chaos byl zničen člověkem.

Daleko od tohoto ne-světa, kde protiklad už ani není vskutku prožíván jako protiklad, ale kde se pouze vyhlašuje něco za protiklad a pak se toho zneužívá a pak se to ničí, zcela vzdálena od tohoto ne-světa je věta Novalisova: »Jestliže člověk přemůže sám sebe, přemáhá zároveň i přírodu a děje se zázrak... v okamžiku, kdy se mu nepříjemný protiklad stává příjemným«.

Ještě toto: ukázal jsem tu, jak antisemitismus klesal stále hlouběji, od náboženského antisemitismu přes sociologický antisemitismus k rasovému antisemitismu a až k antisemitismu Hitlerovu.

Tak je tomu, pozorujeme-li antisemitismus uvnitř profánních dějin - uvnitř posvátných dějin má tato věc ještě jiný aspekt: nemohlo býti jinak, než že ve světě, který se stále více odděloval a nakonec takřka zcela oddělil od Krista, objevili se znovu v popředí ti, kteří se první odvrátili od Krista: Židé. Strašlivá událost, všeobecný odpad od Krista, který se udál takřka nepozorován, bez boje, vysunula opět do popředí Židy, kteří se první a vědomým a mocným rozhodnutím odvrátili od Krista. Posvátné dějiny samy učinily v nezřetelném světě opět zřetelnými osoby, které měly účast na posvátných dějinách.

Rozbité mládí a stáří

Ve světě nesouvztažnosti se cení mládež jen proto, že je nespoutaná a propadá okamžiku, a protože je u ní v popředí více fyziologické, příroda, a méně duch. Jen to se cení na mládeži, co odpovídá struktuře tohoto nesouvztažného světa. Mládí se tedy necení pro svou pravou podstatu, ale jen pro svou *vnější* strukturu: protože je nesouvztažná a pohyblivá.

A protože se mládež oceňuje jen podle vnějších znaků, podle okamžitých projevů, zachází se s ní také tak: nemyslí se vůbec na to, že mládež očekává mužný věk a stáří, bere se z mládeže pouze to okamžité a jedná se s ní sub specie okamžiku: odhazuje se, jak se to hodí, posílá se do nejhorších válek, do nejstrašlivější smrti, vždyť proč by se měla mládež šetřit, když v tomto světě nesouvztažnosti není přece žádné kontinuity a žádného trvání!

V tomto světě okamžikovosti a nesouvztažnosti neznamená starý člověk, jehož bytost je založena na zkušenosti, získané trváním v čase a na němž se vůbec jeví trvání a souvislost času - starý člověk neznamená v tomto světě nic. Starý člověk tu platí za člověka, který je na konci, počátek a střed života se tu vůbec nevidí, nevidí se tu život jako celek, jehož jsou počátek, střed a konec jen části, vidí se ze stáří jenom to konečné, opotřebované, vyřízené, jenom odpadek, který je nutno odhodit - proto se zbavují v tomto Hitlerově světě starých lidí jako odpadků, také náslím a jedem.

Ve světě kontinuity má však stáří nejenom zvláštní smysl, ale také osobitý úkol: »Jak krásně je zdůvodněno, že starci se rádi oddávají posilujícímu zahradnictví a chovu včel, když roubují, štěpují, neděje se to už pro ně samé, ale pro přicházející pokolení, která se teprve budou moci těšit ze stínu nového stromoví«. (Jakob Grimm: »O stáří«.)

Už desítky let před Hitlerovou dobou říkali mnozí lidé, že by se nechtěli dožít více než padesáti let, protože pak by už nemohli býti tak aktivní a životní jako v mládí. Tito lidé žili už dávno před Hitlerem nesusvztažně, okamžiku: žili mládí pro sebe, izolovaně, tak jako by po mládí vůbec nenásledovalo stáří, a žili stáří pro sebe, tak jako by mu vůbec nepředcházelo mládí. Zapomněli, že mládí má svůj smysl pro sebe a že také k stáří náleží zvláštní smysl, pro nějž tu stáří vůbec musí být. Ale také už neviděli, že mládí a stáří přes svůj rozdílný smysl jsou přece jen spojeny v *jednom* člověku.

Nevěděli už také, že mládí může býti pojato do stáří. Aktivita a živoucnost mládí spočívá totiž takřka jen na fyziologickém základě - lze však docela dobře podržeti si tuto aktivitu a živoucnost, i když tu už není fyziologické base. Je to duch, který dovede i v stáří znovu probudit aktivitu a životnost mládí. Potom je duch základnou živoucnosti, jako jí byly v mládí síly fyziologické. Tak může stáří duchem ještě jednou nabýti mládí. Potom překonalo stáří pouhou fyziologickou pomíjivost mládí a skrze duch učinilo mládí trvalým: takto je mládí ve stáří a stáří má mládí, obojí

patří k sobě a jsou nyní jedno v druhém. Takto se nebere lidem mládí skrze čas.

Nejkrásnější milostné verše napsal Goethe v stáří, jsou především ve sbírce: »West - östlicher Dîwan«: Tady se nebásní *fysiologickým* vzruchem mládí, ale mladickým *duchem*, živoucností a mnohotvárností a spontaneitou a nevyčerpatelností ducha: Goethe tu vydoloval z ducha ještě jednou mládí a vydoloval je krásnější, pravější.

V »Krisi v životě herečky« líčí Kierkegaard herečku, která hrála Julii v Shakespearově »Romeu a Julii«, nejprve v sedmnácti letech a pak v jedenatřiceti: »Mladickost sedmnácti let je příliš čtveračivá, příliš pyšná, příliš šťastná, aby jí (ideji Julie) mohla s nejhlubším, anebo, což je totéž, s nejvyšším porozuměním sloužit...«

U starší, jedenatřicetileté, jest tomu však takto: »Čas tu vykonal své dílo; vzal jí něco ze šťastných náhodností nebo z náhodného štěstí oné první mladivosti, zároveň však v ní tvořil a zušlechťoval a rozvíjel ji tak, že teprve nyní dovede plně a uvědoměle ovládat podstatu své získané a cvikem nabyté síly a vpravdě může sloužit své ideji... Toto je totiž odpor proti moci let: toto je zdokonalení, které se rozvíjí právě v čase - a tady je jiný odpor proti moci let, potensace, intensivní a intensivnější návrat k počátku. Každý rok učiní pokus dokázat platnost věty o moci let, ale zdokonalení a potensace vítězně odrazí tento nápor let... To dává diváku (který vidí v divadle jedenatřicetiletou) znovu absolutní klid, neboť mladistvost sedmnácti let jest přece křehká, ale

zdokonalezení a potensace vnukají absolutní důvěru.«

Zdokonalezení skrze čas a návrat ze stáří k mládí skrze ducha nemohou existovat v dnešním nesouvztažném světě. Tady se vyskytuje buď jen jedno, mládí, nebo druhé, stáří - aniž má jedno k druhému nějaký vztah. Tady se vidí lehká pohyblivost mládí jen sama pro sebe a těžký pohyb stáří také jako něco, co je jen samo pro sebe. Ve světě souvztažnosti existuje však *jediný* oblouk, který spojuje mládí a stáří a v tomto jediném oblouku září světlo mládí už k jemnému lesku stáří, a od jemného lesku stáří září zpět k počátečnímu ohni mládí.

Okupace přírody

1

Nacisté tvrdili - a nejenom oni, ale vůbec lidé posledních třiceti let - že jsou daleko více spojeni s přírodou, nežli byli lidé dříve. Říkají, že chtějí prostě »žít«, »žít« jako žije příroda, bez duchovního vědomí, a takto prý jsou blízko přírodě.

Ale člověk se nestane přírodou proto, že rozkotal ducha. Člověk, který zničil ducha, na němž je založen, nestane se přírodou, stane se jen odpadkem od sebe sama a stane se odpadkem v přírodě.

Člověk, který v sobě zničil ducha, zničil také svůj vztah k přírodě, neboť něco tak rozbitého, troskovitého jako člověk, který je bez ducha, nemůže býti spojeno vůbec s ničím na světě: bez ducha je člověk prostě putovní uzlík nesouvislostí a nemůže pak býti teprve spojen s přírodou, neboť nevědomá příroda

nečeká na nic jiného než na to, aby se mohla setkat s vědomím lidského ducha, příroda se sama tlačí k člověku, hned s přátelstvím, hned divoce, chce býti nablízku stvoření, které je dílem Slova. Člověk má tu čest, že je prostředníkem mezi nevědomou přírodou a Logem: v člověku, který má skrze ducha účast na Logu, setkávají se a-logická příroda a Logos.* Jestliže už pro samotného člověka neplatí Logos a duch v něm samém, stalo se samo sebou neplatným i jeho postavení v přírodě.

Člověk, který rozbořil ducha a tak i sebe sama, člověk bez Logu, vyhledává přírodu z jiného důvodu než člověk Logu, vyhledává ji, protože je to bytnost bez vědomí ducha, tak jako i on sám, ztroskotanec, je bez vědomí ducha: bytost bez ducha, bez Logu, a-logická! Nikdo nemluvil tolik jako nacisté o potřebě »ponořit se v přírodu«. Ale příroda je a-logická bez vědomí ducha, *v nevině* - naproti tomu člověk je a-logický skrze svou *vinu*.

Není správné, jestliže se soudí, že duch překáží člověku, aby byl blízek přírodě - naopak, čím zřetel-

* Místo podobného smyslu můžeme čísti u Schopenhauera (Svět jako vůle a představa): „Mohlo by se říci, že tyto organické bytosti (rostliny) ...potřebují cizího rozumného individua, aby vstoupily ze světa slepého chtění do světa představy, pročez zároveň touží po tomto vstupu, aby alespoň prostředně dosáhly toho, co jim je bezprostředně odepřeno“. Schopenhauer cituje při tom jako svědka také svatého Augustina: „Rostliny nabízejí své formy ...smyslům k vnímání, jako by chtěly náhradou za poznání, kterého nemohou míti samy, býti alespoň předmětem poznání (u člověka)“.

nější se stává člověk v přírodě tím, že jest duch, tím zřetelněji cítí nevědomost přírody jako svůj protiklad, - ale není to nepřátelské, je to přátelské napětí, je to *jeden* oblouk, v němž jsou oba protějšky spojeny navzájem.

2

Rozkotaný, nesouvztažný člověk, který žije jen ve fragmentech a skáče s fragmentu na fragment, který začíná tisíc věcí, ale nemá žádnou kontinuitu, protože už nemá ducha, tento člověk soudí, že právě to, co skáče a je náchylné ke skoku, to, co stále začíná znova, je příroda. Zaměňuje to, co je prostě náchylné ke skoku, s tím, co je spontánní, to, co je prostě náchylné ke skoku v člověku, který už nemá žádnou kontinuitu, se spontaneitou přírody, která začíná tisíc věcí *z plnosti*, zatím co rozkotaný člověk začíná tisíc věcí *z defektu*. Nesouvztažný člověk si připadá jako bytost, z níž jako z přírody ústavičně povstávají věci, protože je ústavičný vír věcí kolem něho a v něm. Ale zapomíná, že existuje tvůrčí vír počátku v přírodě - a nesouvztažný, sterilní vír konce u člověka, který odpadl od ducha, od své podstaty.

Kdyby měl dnešní nesouvztažný člověk ve svých troskách ještě alespoň zbytek skutečného vztahu k přírodě, tu by onen skutečný vztah nedovolil, aby tento nesouvztažný člověk vtahoval ještě také přírodu do své nesouvztažnosti. Pak by se tento člověk vůbec neodvažoval blížit se k přírodě. Jistě by měl k tomu chuť - ale onen zbytek vztahu k přírodě, který v něm

zůstal, by v něm ctil přírodu tím, že by nechtěl vlastní rozpadlou bytost svádět s neporušenou přírodou. Kdyby si *nedůvěřoval* vlastnit přírodu - právě skrze tuto nedůvěru by ji pravděpodobně vlastnil: zbytky plachosti a neporušenosti by v něm byly posilněny a tím také i pravý vztah k přírodě.

Ale způsob, jak se dnes člověk obrací k přírodě, je beze studu. Pohledme na lidi, kteří o »weekendě« »vytáhnou do přírody«: jsou jako zmobilisovaní, jako mobilisovaní vojáci, kteří vytáhli *proti* přírodě, vypadají tak, jako by tento pochod proti přírodě dokonce ani nepodnikali z vlastní vůle, ale na rozkaz, na heslo, na heslo, které zní: »weekend«. Tábory na březích jezer jsou jako ležení strašlivé armády. Lidé přepadají přírodu, okupují ji jako nepřátelskou zemi, jsou tady, podařilo se jim to, dobyli jí, podmanili si přírodu. Tento přepad přírody »pro osvěžení« je nebezpečnější a pustošivější nežli přepad přírody, který ji vykořisťuje pro účely průmyslu. Při tom si lidé počínají jako vetřelci v dobytém území, cítí, že tu nejsou na místě, tuší, že to, co dělají, by se vlastně nemělo dít, stávají se hlasitějšími, než by chtěli být, aby přezpívali nejistotu, a tato nejistota a bezmocnost v dobyté přírodě, to jest - aniž si toho jsou lidé sami vědomi - jejich nejlepší zisk a pravé osvěžení v přírodě.

Večer ve vlacích, cestou domů, nevypadají lidé, jako by si posílili duši a ducha v přírodě, jsou unaveni jako dělníci, kteří se večer vracejí z práce, kterou dělají jen z donucení. Neradostní a neochotní jsou tito navrátilci z přírody, neochotní a stále nabroušení k hádce a sporu.

To neznamená, že by dnes člověk neměl chodit do přírody, znamená to jen, že člověk je dnes ohrožen a že je ohrožen i tam, kde myslí, že je zachráněn.

Vzpomeňme si také ještě na to, jak se dnes zachází s velkou *nocí*, s velkou nocí pralesa přírody, která roste dokonce ještě i v kamenných půdách a zdech měst, s velkou nocí, která zahrne, přikryje a zahalí zlé kamenné zdi, zahrne je ve svou náruč a takřka z nich znovu učiní část přírody! Vyháníme prales noci: světla nočních měst jsou jako strážné ohně, od nichž se vytáhne, aby se zcela spálil prales noci.

Sama příroda se jeví porušena, je-li zpustošena podstata člověka. Odjakživa byl zpustošený člověk provázen porušenou přírodou, příroda měla vždycky účast na podstatě člověka. V tom, že příroda přináší nemoci, mor, v zemětřeseních, poruchách klimatu, projevuje se porušenost přírody.

Příroda si také stěžuje. Ale jak si může stěžovat nevykoupená příroda, příroda, která teď připadá *trvale* nevykoupenou, kdyžtě jest člověk zpustošen, jak si může příroda, která není mocna slova, jak si může jinak stěžovat než tím, že se stává stále krásnější! Skrze krásu si teď stěžuje k Stvořiteli, skrze krásu se teď chce k Tvůrci prodat.

MATEŘSKÁ ŠKOLA NÁRODNÍHO SOCIALISMU

Výchova

Kontinuita, skrze niž byla antika převedena ke křesťanství, sjednocena s ním a převedena do přítomnosti jako křesťansko-antický obraz člověka, tato kontinuita je dnes přerušena. V troskách leží anticko-křesťanský obraz člověka, v troskách je vzdělání, skrze něž měl člověk přítomnosti dosáhnouti tohoto obrazu člověka. Jako zohavená socha leží tu křesťansko-antický obraz člověka a v seminářích našich universit vede se život musea.

V sedmdesátých letech minulého století stěžoval si Nietzsche, že výchova v gymnasiích je v přímém protikladu k smyslu antiky: »Tak mohou ještě dnes býti gymnasia dílnami učenosti, ale nikoliv *té* učenosti, která má zároveň jen přirozený a neúmýslný vedlejší vliv vzdělání, zaměřeného na nejušlechtilejší cíle.« (»O budoucnost našich vzdělávacích ústavů.«)

Co se tenkrát dalo, byl zřetelný akt odpadu od »vzdělání, zaměřeného na nejušlechtilejší cíle«, tyto nejušlechtilejší cíle byly totiž opouštěny. Byla to *událost*, když se toto dalo. Ještě stále lidé *viděli* cíle, od nichž se odvraceli, ještě se vidělo, jak jsou opouštěny. Zůstala tu alespoň ještě opuštěnost, prázdné místo, jako výstraha nebo alespoň jako znamení, že se tu stalo něco strašlivého. A také se něco stalo se světem, který se odvrátil od onoho obrazu člověka: stal se tím

chudší, ubylo mu na dobré podstatě; stával se nepatrnějším tím, že se více a více vzdaloval od onoho anticko-křesťanského obrazu člověka, který dal člověku sílu a míru a plnost.

Dnes však se už nepěstuje vzdělání dokonce ani v protikladu k antice. Lidé se neobrátili zády k antickokřesťanskému obrazu člověka, protože by si byli vědomi protikladu k němu, jednoduše se od něho odloupli, aniž to v jádře pozorovali, jako se odloupli od tisíce jiných věcí. To je největší potupa, jaké se mohli dopustit na tomto obraze člověka, že mu ani neprokázali čest protikladu a nepřátelství. Křesťansko-antický obraz člověka tu také dnes nestojí v izolovanosti, která léká, varuje a hrozí, izolovanost není u něho dnes nějaký zvláštní zjev, nikoliv, starý obraz člověka je izolován a opuštěn, rozbit a roztržštěn, tak jako je dnes rozbito a roztržštěno tisíce jiných věcí.

Beze vztahu, izolován stojí tu anticko-křesťanský obraz člověka, právě tak jako tu stojí čínský, indický nebo egyptský obraz člověka, je to už jenom materiál pro okamžitý dojem, impresi okamžiku jako ostatní obrazy člověka, lze jej pojmuti, obsáhnouti v jednom okamžiku, ale není to už skutečný souvislý svět, v němž by obraz mohl být skutečným obrazem a uskutečňovat se, a uskutečňovat se znamená: dávat člověku a jeho světu míru a řád.

Anticko-křesťanský obraz člověka je degradován na výhonek okamžiku, ve stejné rovině jako ostatní obrazy člověka nebo jako cokoliv, co může vyplnit jeden okamžik. To je charakteristické: anticko-křesťanský obraz člověka, jak je dneska chápán, je při-

způsoben, přiměřen všeobecné struktuře okamžikosti a nesouvztažnosti. Tento obraz, který je sám o sobě a v sobě míra a řád, je degradován k tomu, aby zvětšoval neřád a nemíru. Je ponížen tak, aby tvořil část tohoto nesouvztažného světa a shodoval se s jeho strukturou. To není jen odpad od antiky, to je její zkáza.

Všechna výchova dnes slouží tomu, aby připravovala člověka pro svět nesouvztažnosti, proto je do člověka nasýpána hromada učební látky bez ladu a skladu a do této hromady nesouvislosti se přistrčí také křesťansko-antický obraz člověka; je to jen učební materiál vedle ostatního učebního materiálu a takto jest nivelisován.

Do mladého člověka se vecpe nejdisparátnější učební materiál: literatura, dějepis, řeči, matematika, fyzika, chemie a tak dále. Ve světě kontinuity, kde je všechno ve vzájemném vztahu, v souvislosti, slouží rozmanitost, mnohotvárnost látky tomu, aby vytvářela harmonického člověka. Jedno vyrovnává druhé a dává tak druhému a tím celku a skrze celek sobě samému míru. Ve světě diskontinuity zůstává však rozmanité prostě rozmanitým: žák se neučí chápat, že všechny rozmanité učební látky jsou částmi jednoho jediného světa; každá část, každá učební látka je mu naopak světem pro sebe, jedno ruší druhé, jedno se předhání s druhým, všechno je bez souvislostí, nesouvztažné; škola se stává školou nesouvztažností a tímto způsobem je žák veden k tomu, aby i sám sebe chápal jenom jako nesouvislý kus, který nikde

nemá střed, tak jako rozmanité části učebné látky nemají nikde střed: sama škola připravuje dnes pro tento nesouvztažný život. Připravuje takto mladého člověka i pro Hitlera, pro toho, jenž je nejnesouvztažnější, pro strojuvůdce nesouvztažnosti.

Země největší nesouvztažnosti, Německo, mělo přece také »nejlepší školy«, to jest takové školy, které nejlépe připravovaly mladé lidi pro život v nesouvztažnosti. Bismarck říkal: »Válku z roku 1870-71 vyhrál německý učitel.« Větším právem by bylo lze říci: skrze německého učitele byl Hitler s to, vyhrát pro sebe Německo, ale ne snad proto, že by tento učitel byl zpravidla nacista, ale především proto, že vychoval mladého člověka k nesouvztažnosti.

Nietzsche viděl ve způsobu německého vyučování pokus, učinit mladého člověka poslušným pruského státu: »Nebylo by pravděpodobně přehnaným tvrzení, že podřízením všech výchovných snah účelům státu přisvojilo si Prusko s úspěchem prakticky nejupotřebitelnější dědictví Hegelovy filosofie: její apotheosa státu stůj co stůj vrcholí v tomto podřízení.«

Dnes už není dokonce ani potřebné, aby se škola zvláštním aktem podřizovala státu. Způsob vyučování je *už napřed* tak nesouvislý, nesouvztažný, jako je dnes nesouvztažný, bez souvislostí celý tento stát Německo; psychologická struktura vyučování a psychologická struktura státu jsou už napřed tytéž, usměrnění se děje už v psychologické struktuře. Není dokonce už ani nutné, aby se lámal charakter učitele, aby se usměrnila škola- tolik lidského se tu dokonce už neděje - je tu tatáž struktura nesouvztažnosti, kte-

rá - jako aparatura, jako elektrické světlo - je seřizena v prostorách školy a v prostoru státu, učitel, škola a stát jsou už napřed jedno. Dokonce se ani nepozoruje, že by se člověk skrze zvláštní hitlerovské nauky včleňoval do všeobecné státní nauky hitlerovského státu, člověk je už sám napřed připraven a uzpůsoben přijmout skrze vlastní nesouvztažnost hitlerovské učení. A nepozorujete ani, že člověk přijal k mnohým ostatním nesouvztažnostem ještě také rasovou theorii, hitlerovskou státní nauku nebo nauku o panském národě. Člověk je dokonce rád, že jeho soukromá nesouvztažnost a nesouvztažnost školy byly Hitlerem jaksi vzaty do státní režie, povzneseny na státní rai-sonu a takto legitimovány.

V Anglii, kde je ze všech evropských zemí ještě nejvíce zachována vnější i vnitřní kontinuita, trvá také u vzdělanců antické vzdělání jako něco samozřejmého. Není tomu ještě ani dvacet let, co měl kterýsi anglický ministr ve shromáždění učenců řeckou řeč a co jiný anglický ministr psal latinské verše. Ve světě kontinuity není anticko-křesťanské vzdělání historický nebo filosofický materiál, není to přívěsek na nějaký jiný svět, je to světlo, které udržuje kontinuitu od antiky až podnes v jednotě.

Malířství a literatura

1

Pohled na obrazy mnohých malířů, na příklad na obrazy Picassovy, Kleeovy, vůbec na obrazy kubistů

a simultaneistů shoduje se dokonale se všeobecným stavem nesouvztažnosti: namalované předměty jsou nejenom bez souvislosti, jsou rozčtvrceny, rozbity, jakoby byly všelijak poházeny, všelijak nastrčeny k nárazu na těchto hludných cestách sem a tam v bludišti nesouvztažnosti.

Vypadá to, jako by v nějakém rozpadávajícím se světě stál nějaký člověk na některém z úlomků tohoto rozpadávajícího se světa a pokoušel se zachytiti lasem co možná nejvíce ostatních úlomků tohoto rozpadávajícího se světa - a to, co zachytil, je rozestaveno v malbách dadaistických a futuristických malířů jako inventář.

Tohle je to, co dnes ještě vůbec existuje: už ani člověk, už ani příroda, už ani Bůh, jenom mašinerie nesouvztažností, a umělec ukazuje, jak funguje tato mašinerie.

V tomto nesouladném, nespořádaném světě je už napřed možné všechno a proto tu už také neexistuje fantasie. Vždyť ve světě nesouvztažnosti věci, které jsou ve vzájemném protikladu, které stojí proti sobě, víří a jsou vírem unášeny k sobě jako ve fantasii, skrze nedostatek vztahu mezi věcmi jeví se už napřed všechno fantastické, nikterak se tu nepohřešuje nějaká zvláštní činnost fantasie, která ruší přísný vztah mezi příčinou a následkem. Ve světě nesouvztažnosti jsou však k sobě skrze *defekt* světa vírem unášeny věci, které jsou svou podstatou v protikladu, a svět tímto způsobem zaniká. Ve fantasii naopak je tomu tak, že vzniká a tvoří se nový svět, možná *dokonalejší* než jaký kdy byl.

Hitler nebyl fantastický, celý národní socialismus neměl v sobě ani špetky fantasie, byl jenom alogický, nesouvztažný, bez souvislostí, jeho hybris byla v tom, že toto alogické, nesouvztažné - jež bylo v něm a v jeho národě - chtěl vnutit všem národům; na tom ztroskotal. Tito malíři jdou ještě dále než Hitler, malují také přírodu nesouvztažnou, bez souvislostí a člověk jest degradován na strážce nesouvztažné, šílené přírody.

2

Také románová forma takového Joyce nebo Dos Passose hodí se k dnešní nesouvztažnosti: není tu už žádného souvislého vlákna, žádné »červené niti«, která by probíhala celým dějem a kterou by bylo lze sledovat, myšlenka za myšlenkou tu je odstrkována jinou myšlenkou, scéna za scénou je vyháněna jinou scénou, ba nesouvztažnost, nedostatek vztahu je tu tak samozřejmý, že se zdá, jako by myšlenky a scény vůbec nečekaly na to, až budou odstrčeny, odehnány, jsou už napřed samy rozervány, roztříštěny a zdá se, že není jejich účelem, aby vyjadřovaly nějaký obsah, ale aby byly čirým zrcadlem nesouvztažnosti.

Většina ostatních dnešních románů, které nejsou napsány tímto způsobem, jenž tříští, rozbíjí sám sebe, má sice nějakou souvislost - ale není to pravá souvislost. Tyto romány jenom předstírají souvislost tím, že nechávají plynout vypravování tak, jak ve světě kontinuity souviseli lidé s lidmi a s věcmi. Operují s kontinuitou, tak jak se tomu naučily od někdejších

velkých románů, zacházejí s kontinuitou jako se stylistickým prostředkem, předstírají stav, který by mohl vyvolávat dojem, že existuje ještě nějaká kontinuita, nejsou už dokonce ani s to připomenouti člověku, že tato kontinuita je ztracena. Romány takového Joyce nebo Dos Passose dokáží alespoň toto.

V Německu to nebylo možno. V Německu byl nedostatek vztahu obecně rozšířen, vůbec se tam už ani nepozorovalo, že existuje nějaký protisvět, nepozorovalo se ani, že navenek souvisící, souvislá románová forma docela už neodpovídá nesouvztažnosti, nedostatku vztahu v obsahu; nebylo tu už vůbec žádného stanoviska, s něhož by bylo ještě lze rozpoznat nedostatek vztahu, nesouvztažnost jako něco zvláštního.

Joyce měl ve své vlasti, v Irsku a v Anglii ještě svět kontinuity, také Dos Passos jej měl v Americe. Nebyl to už mocný svět, ale stále tu ještě bylo stanoviště, s něhož bylo to druhé, to protikladné alespoň ještě vidět a nesouvztažnost, nedostatek vztahu bylo lze zobrazit jako něco zvláštního.

Většina dnešních básníků, kteří nepíší nesouvztažně jako Dos Passos nebo Joyce, nemají pravé kontinuity, mají prostě vztah sterilních epigonů ke vzoru: neopírají se o hierarchicky spořádaný svět, ale o román, souvisící s ním literárněhistoricky, neexistuje tu kontinuita hierarchicky spořádaného světa, ale kontinuita literárního řemesla.

Čím více se dnes namáhá spisovatel ve světě totální diskontinuity imitovat souvztažnost starých románů, tím méně mu zbývá síly, aby zpodoboval sa-

motné lidi a věci a jeho lidé a věci se stávají prázdnými, zchátralými a tím se teprve jeví jako trosečníci světa diskontinuity.

Ve světě pravé hierarchické souvztažnosti je *jeden* člověk nebo *jedna* věc sama s to, aby representovala celý řád. Každý člověk a každá věc, která se ukazuje ještě mimo to, působí jako svědectví plnosti a nadbytku. Vždyť *jeden* jediný člověk nebo *jedna* jediná věc by byly přece stačily, aby učinily zřejmým všechno: je tu už napřed vztah, souvislost se vším. Ve světě kontinuity nemusí býti vztah teprve básníkem pořizován, je přímo ve světě, v němž básník žije a píše. Lidé a věci se vsakují do kontinuity.

Nesouvztažné, rozrušené, rozsypané romány Joyceovy nebo Dos Passose odpovídají tedy dnešnímu rozsypanému světu. Odpovídají mu - proto se říká, že tohle prý jsou pravé romány, že prý to je pravda. To však je falešné. Nesouvztažný, rozsypaný román se nestane pravým tím, že je právě tak rozsypaný jako svět, v němž byl napsán. Jestliže se nesouvztažnost, rozvrat rozšíří na oblast, do které nepatří, jako na příklad na oblast románové formy, nerozšířila se tím ještě na oblast románové formy pravda, nýbrž *omyl* - také románová forma má nyní na onom omylu podíl. Takový román se tedy proto nestává pravdou. Pravdou je jen tolik, že odpovídá všeobecnému stavu rozvratu. Dokazuje, že k němu také náleží.

Pravým by se stal román, který by chtěl ukázat dnešní diskontinuitu, teprve skrze *ducha*: tím, že by duch, který je kontinuitou, ukazoval nesouvztažnost

ve vztahu, z něhož by bylo zřejmo, co je to nesouvztažnost. Vztah k pravdě dostává nesouvztažné teprve, jestli je spojeno se spořádaným skrze ducha.

Nesouvztažnost futuristického malířství a poesie vznikla v Itálii, nesouvztažnost simultaneistické literatury a umění ve Francii, nesouvztažnost románové formy v Anglii (v Irsku) - to je svědectví, že diskontinuita je všeobecná a že my všichni patříme dohromady skrze vinu.

Nejstrašnější jest, že se diskontinuita mohla rozšířit bez odporu, že i tam, kde měla působit kontinuita ducha, v umění, nebylo žádného odporu, ba že se dokonce zdálo, že není žádné jiné formy lidského rozvratu nežli právě diskontinuita.

Nesouvztažnost se tedy rozestřela i ve vyšší oblasti, v umění. Tím byla diskontinuita legitimována: duševní »nadstavba«, umění, bylo diskontinuitní - nebylo tedy důvodu, proč by kdo neměl mít právo býti bez obav diskontinuitní i v životě, v »podstavbě«, vůbec nebylo třeba zkoumat, zda je diskontinuita správná nebo falešná.

Začíná však dnes literatura, která už neoperuje s nesouvztažností jako Joyce a Dos Passos. U těchto autorů záleží ještě na tom, že zpodobený okamžik je vystřídán jiným okamžikem, okamžité se tu střídá. Začíná však dnes literatura s francouzským spisovatelem Sartrem, u něhož jest okamžik fixován, trvá. Okamžik nezůstává stát, zůstává prostě trčet:

»Viděl (syn) matku, když se myla. Seděla na bi-

detu a vypadala ospale a jistě docela zapomněla na své tělo, ba i na svůj obličej, protože myslila, že ji nikdo nevidí. Houba přejížděla docela sama po tomto opuštěném mase, přejížděla líným pohybem a člověk měl dojem, že se zastaví na cestě.« (Dětství vůdce.)

Toto už ani není obscenní literatura, protože obscenní literatura předpokládá ještě stále celého člověka a je zaměřena na zpusťování celého člověka - tato scéna se však už vůbec nevztahuje na žádného člověka. Je to obscennost, která se jen proto stala tak strašlivou, protože tu už vůbec není nic jiného než ona sama, není tu už žádného člověka. Tady je Hitler přehitlerován. U Hitlera byl totiž stále ještě jeden okamžitý jev střídán jiným okamžitým jevem. U Sartra jde už jenom o *jeden* okamžitý jev, vůbec o nic jiného. Zdá se, že už nebude následovat vůbec nic jiného, je tu jen tento jeden okamžitý jev a tento jeden okamžitý jev okupuje všechno do všech koutů. Tady už neexistuje ani žádná nestoudnost, neboť tam, kde neexistuje vůbec nic jiného než tento jeden jediný okamžik, »když seděla na bidetu«, tam se vlastně vůbec ani nemůže vyskytovat skutečná nestoudnost, protože nestoudnost tu musí *sloužit* tomu, aby rozeštěla a tím rozšířila tento jediný okamžik do všech koutů.

To nemá vůbec co dělat s naturalismem devadesátých let minulého století, který ještě žil z přirozeného pachu takových pochodů, které náležejí k exkrementaci a který svou přirozeností pronikal nepřirozenost světa. Tady, u Sartra, už neexistuje žádný *svět*, existuje tu jenom *okamžik*, nabobtnalý jako

špatné sádlo, jenom jeden jediný okamžik, jako jediný pozůstatek nějakého světa - všechno to ostatní nesouvztažné, okamžikovité je odváto.

Člověk, který odpovídá této literatuře, dnes ještě nežije. Ale tato literatura je znamením, že může přijít. Jestliže Nietzscheova »plavá bestie« byla *před-*znamenáním totální bestie hitlerismu, jaký to bude člověk, jehož *před-*znamenáním jsou příběhy J. P. Sartra?

Lze míti za to, že Sartre nesouhlasí s tímto člověkem, jejž popisuje, a že chce jenom jako anatom představit určitou lidskou situaci. U anatoma je tedy řeč jenom prostředkem, kterým zpodobňuje předmět, který je před ním, a zůstává tu trvalá distance mezi zpodobeným předmětem a člověkem, předmět se člověka nedotýká osobně. U básníka naproti tomu vzniká předmět teprve skrze řeč - stává se teprve skrze řeč, skrze básníka možným. Proto je tu vazba mezi předmětem a mezi člověkem užší, těsnější, řeč tu není jenom prostředek, ale sama věc a je potom veliké nebezpečí, že zkažená věc skrze řeč přesáhne na člověka.

Nepochopitelné je toto: Sartre pochází od Husserla, od muže, který dal základ čisté logice - zdá se však, jako by Sartre nevyšel z Husserla, ale z nějakých divokých gnostických filosofií prvních křesťanských století: tak se dnes děje vše bez souvislosti a bez závazku.

Odjakživa se stávalo, že nějaký žák odpadl od pravdy svého mistra, ale to potom bylo vždy proti struktuře světa. Dnes se to s ní shoduje.

Román, který má trvat, může vzniknout jenom ve světě, který má kontinuitu, který sám trvá. Jenom tehdy, nepíše-li básník monologicky ze sebe sama, stává se román spořádaným světem, v němž je více, než do něho básník dal: román je pak více nežli básník sám. Takové byly velké staré romány: většinou významnější nežli osoba básníka.

Srovnejme některý velmi krásný dnešní román, třeba »Prue Sarn« Mary Webbové na příklad s románem George Eliota, vyšlým zhruba před sto lety: román Mary Webbové je jedna jediná báseň, věci a lidé nejsou zde uměle vyhledáváni, nejsou »zanášeny« do románu a sestavovány v něm, nikoliv, v samotné básnířce je tolik básnické substance, podstaty, že lidé a věci přicházejí sami od sebe: jsou jakoby nassáti silou této básnické substance.

U George Eliota je naopak viditelná básnická substance na pohled mnohem nepatrnější, a přesto má tento román větší platnost: všechno v něm jest v jakési obecnosti, všechno žije z této obecnosti, ze společnosti, ze země: ve spojitosti, ve vázanosti, svazku. Není tu tolik a tak znamenitých krásných míst jako v románě Mary Webbové - ale *mohlo* by jich tu být, půda jest pro ně připravena: krása tu jen rostla dovnitř, a právě toto dělá ten román podivuhodnější, nežli je román Mary Webbové.

V tomto světě nesouvztažnosti a zmatku je skuteč-

ná poesie jako zjevení, které přichází ze zmizelého světa, jako strašidlo: skutečnost, skutečná poesie vypadá v tomto neskutečném, rozvráceném světě sama jako něco neskutečného, strašidelného.

Ale přece jen tu je a - izolována, bez ochrany v tomto nesouvztažném světě - chráněna jenom září, kterou má v sobě, počíná v teple této záře zpívat k sobě samé a naslouchajíc sama sobě.

Filosofie

1

Jen proto, že člověk není držen žádnou kontinuitou, jen proto se mu může přihodit, že je vržen do nicoty, vržen z nicoty do nicoty. Filosofie, která takto vidí člověka, náleží zcela k nesouvztažnému člověku dneška. Filosofický výraz takové nesouvztažnosti nemůže tedy býti nic jiného nežli »Nic« (Heidegger) nebo »ztroskotání« (Jaspers).

Člověk, vržený z nicoty do nicoty, člověk, kterému předcházelo nic, z něhož vyšel, a za nímž následuje nic, v němž existuje teď - tady je člověk už jenom jako útlý vykřičník mezi dvěma prázdnými záblesky myšlenkové nicoty. Nesouvztažný člověk je redukován na záblesk.

Tady, v této filosofii, není už člověk v navyklé nesouvztažnosti všedního dne, v níž mimo sebe, vně sebe a v samém sobě vždy ještě něco nalezne, od čeho se může odloučit, a kde tedy tím, že se odděluje, alespoň ještě pozoruje, že *on* to jest, kdo se odděluje - uvědomuje si sám sebe, kdykoliv se trhá,

kdykoliv vtrhuje do nové a nové nesouvztažnosti: chce si alespoň uvědomit, chce pozorovat, že *on* se trhá, že *on* tu jest. V totální nicotě však, do níž ho vrhá Heideggerova filosofie, není už nic, od čeho by se ještě mohl odtrhnout a kde by se tedy ještě mohl pocítit. A v této nicotě ho existenciální filosofie upozorňuje, že teď má »úzkost« a »starost«. Ty mu tedy mají dokázat, že tu je. *Musí* tu přece být, *jistě* tu je, jestliže má úzkost a starost, musí přece existovat, jestliže má úzkost a starost o svou existenci, úzkostí a starostí má být potvrzena jeho existence.

Ale je to omyl, soudí-li se, že v úzkosti může býti přítomen *člověk*, že může býti tu, v ní. V této nicotě vstřebá, vssaje bytí úzkost a starost, člověk zmizí v úzkosti a starosti a je rád, uslyší-li, ztracen v nicotě, ostrý povel Hitlerův, ostrý Hitlerův rozkaz: buď tu, buď připraven a poslouvej! Hitlerovo nic překřičí úzkost a starost existenciálního nic. »Konec konců« - a toto konec konců je tady v pravém slova smyslu konečný konec - dá člověk vždycky přednost tomu, aby byl vstřebán raději Adolfem Hitlerem nežli svou vlastní úzkostí a starostí. Hitlerovo nic a nic Heideggerovy existenciální filosofie si navzájem odpovídají dokonale. Není daleko od Heideggerovy nicoty k nicotě Hitlerově.

Úzkost a starost přejal Heidegger od Kierkegaarda. U Kierkegaarda je však úzkost a starost *důsledek* toho, že člověk se zřekl kontinuity s Bohem. Úzkost a starost jsou tu to poslední, konec, znamení smrti, jsou to černé květiny na hrobě, v němž leží pochován vztah člověka s Bohem.

Co je u Kierkegaarda znamením konce lidské existence, úzkost a starost, to je v existenciální filosofii *začátkem* lidské existence a stává se důkazem pro ni. Existenciální filosofie vydává za život, co u Kierkegaarda znamenalo smrt.

2

Mnoho filosofů, básníků a výtvarných umělců říká, že tradice je ztrnulá, že musí býti prolomena a takto že se musí vnést do života více života. Vydávají se za revolucionáře, kteří se o staré věci už nestarají - ale v tomto světě nesouvztažnosti je všechno už napřed dovoleno; je tu samozřejmým zvykem rozbíjet všechno, dokonce i to, co už je rozbité, rozbíjí se znovu na menší kousky; už tím, že se člověk pohybuje, rozbíjí tu něco: každý pohyb nevyústí v nic jiného. Revolucionáři v tomto světě jsou proto jenom komičtí, k smíchu.

Mnozí z těchto filosofů a básníků si připadají také jako velcí odvážlivci, když se dají slyšet, že je nebezpečné opouštět všechno staré a žít jenom nejistotami nového. Ale to není nebezpečné, protože tady, v tomto rozpadávajícím se světě není člověk nikdy izolován, nikdy sám, nemůže při těchto skocích z něčeho nového na něco nového nikdy sklouznout vedle - ať se pohybuje kamkoliv a ať skáče jakkoliv daleko, vždycky narazí na nějakou částčku, na nějaký fragmentek, svět je přeplněn fragmentky, člověk vůbec nemůže jít špatně, ať skočí kamkoliv, vždycky narazí na něco, na fragmentek, který ho přijme.

Tito lidé se také mýlí, jestliže soudí, že tato nesou-

vztažnost je cosi prvopočátečního, že to je počátek nějakého nového světa: něco *může* býti beze vztahů, protože to je *na počátku* nového světa - ale může to také být beze vztahů, protože to je *na konci* světa, protože to je troska světa. A co má takové znaky rozpadávajícího se světa jako tato nesouvztažná poesie, filosofie a umění - to také jistě náleží k tomuto rozpadávajícímu se světu.

A především: uprostřed rozpadávajícího se světa dal by si skutečný básník nebo filosof, který by skutečně přinášel »něco nového«, velmi dobrý pozor, aby to »nové« neříkal nesouvztažně, beze vztahu. Už aby lidi nezmátl, nechtěl by to nové ukazovat taktéž nesouvztažně.

Umělci a učenci

1

Lidé se divili, že mnoho umělců a vědců se přiznalo k nacismu a že souhlasilo s jeho krutostmi. Nemohlo tomu býti jinak. Vždyť nitro těchto lidí bylo zcela rozbito na tisíce a tisíce střemhlavých pocitů a myšlenek. Tyto myšlenky a pocity byly sice někdy řízeny jediným »hlediskem«, ale toto hledisko bylo jen k tomu, aby navenek nějak sdružovalo tyto nesouvislé pocity a myšlenky, bylo to jenom jakési vnější těžiště.

Teď přišel Hitler - a tyto pocity a myšlenky i s jejich hledisky najednou překřičel mnohem mocnějšími hledisky, jako byla »revoluce«, »lid«, »národ«, »Nová Evropa«, »válka«, »panský národ«, »Prozře-

telnost« - a těžiště vlastních pocitů a myšlenek přestěhovalo se teď sem.

Lidé dokonce ani nepozorovali, že se těžiště přesunují, zaměňují. Hitlerovská »hlediska« byla hlasitěji vykřikována, byla proto také zřetelnější a více přitahovala. Lidé nebyli přitahováni tím, co bylo lepší, ale tím, co bylo navenek obsáhlejší, hlasitější. Hlediska se tu posunovala nikoliv už podle morálního zákona, ale jakoby podle fyzikálního zákona. To bylo nejhroznější.

Tito vědci a umělci by byli nevycházeli z podivu, kdyby jim byl někdo řekl, že změnili hledisko, vůbec to přece nepozorovali a nepozorují to ani nyní, kdyby se mělo vnější těžiště stát demokratickým nebo bolševickým těžištěm - jejich nitro táhne podle fyzikálního zákona k mocnějšímu vnějšímu těžišti.

V první světové válce bylo také mnoho vědců a umělců, kteří schvalovali zlovolný vilémovský imperialismus. Ale ti alespoň ještě věděli, že schvalují něco ničemného, byl tu zlomen charakter člověka, musel ještě býti zlomen, aby se člověk mohl sklonit před vilémovským imperialismem.

Dnes, ve světě totální diskontinuity, nemusí se vůbec lámat charakter, aby se člověk přiznal k hitle-
rismu, protože to, co se tu děje, je jakoby akt, který je určován nikoliv morálkou, ale fyzikálním zákonem.

Proto si také tito lidé připadají tak nevinní: *oni* přece nemají žádné viny - bylo to něco, co se událo jakoby mimo ně. To však je právě největší vina, jestliže se člověk degraduje tak, že už vůbec není subjektem morálky, ale objektem fyzikálního zákona.

Nitro člověka, reagující podle fyzikálních zákonů - to je způsob chaosu, v chaosu se tvoří zmatek, vír, ale také uzliny, centra podle fyzikálních zákonů: člověk, jehož nitro reaguje podle fyzikálních zákonů, je včleněn do chaosu, je to část chaosu. A nestává se už ani nemocným, jestliže je chaotický. Dnes se pohybuje v chaosu jako v něčem, co k němu náleží a k čemu on náleží, stává se schopným provozu v chaosu.

Tady, kde nad člověkem vládne fyzika, nemůže člověka změnit žádné učení a žádná výchova. Tady je to vždy jen hlasitější a hřmotnější vnější těžiště, po němž gravitují střemhlavé vířivé pocity a myšlenky.

Hitler tu bude vystřídán jenom Hitlerem, který bude ještě více křičet.

2

Jestliže se přihodilo ve světě kontinuity, že vznikla diskrepance mezi učením nějakého člověka a jeho životem, dalo se to vždycky skrze *defekt* člověka. Jestliže však ve světě diskontinuity dojde u nějakého umělce nebo vědce k rozporu mezi jeho učením, které je určováno pravdou, a mezi jeho životem, který je určován Hitlerem, pak nepovstává tento rozpor prostě skrze defekt v člověku, nýbrž: ve světě diskontinuity vzniká diskrepance proto, že tu už napřed vůbec všechno je nesouvztažné, rozpor je tu připraven mašinerií tohoto světa a dodán ve stavu dokonale bezvadném. Strukturou tohoto světa je nesouvztažnost, není tu už vůbec místa pro nějaký defekt člověka. Naopak, bylo by defektem mašinerie, kdyby tu rozporu nebylo, ten tu je docela samozřejmě,

vůbec nikdo už nemyslí na to, aby předhazoval člověku rozpor mezi učením a životem. Zdá se, jako by takový člověk neměl vůbec žádné viny, nesouvztažnost jest povšechná, ve všem všude, proto se nikdo také nediví, že je mezi učením a životem.

Viděl jsem německé soudce, kteří až do Hitlera nasazovali život pro právo - po Hitlerově příchodu však nasazovali život pro bezpráví. Nebylo by správné říkat, že to je německý způsob, že Němci dávají vždycky přednost moci před právem. Ještě za Bismarcka existovali soudci, kteří neuhnuli před Bismarckem. President říšského soudu jako Bumke, který se zahodil natolik, že inscenoval proces s požárem Říšského sněmu, nebyl by možný za Bismarcka. Ale v dnešním světě všeobecné nesouvztažnosti byla jakákoliv diskrepance mezi učením a životem už připravena, diskrepance náležela ke struktuře tohoto světa a k životu a k učení jeho lidí.

Nervosita

1

Není žádného trvání v tomto diskontinuitním světě. Lidské Já je tu jen v okamžiku a skrze okamžik. Proto se člověk nemůže rozvíjet *v čase*. Všechno se musí odehrát v mnohem kratší době; člověk se stává nepokojným, nervosním. Člověku diskontinuity chybí vztah i s vlastní historií, chybí mu toto: že zážitek se může přidružit na souvislost dřívějších zážitků - a tím se vyrovnat. Protože se všechno prožívá jen v okamžiku a skrze okamžik, musí všechno nést oka-

mžik; není tu souvislosti s ostatními věcmi, do nichž by se mohl obsah okamžiku rozdělit, jestliže je příliš těžký; ničeho se mu neodejme. Proto je člověk příliš zatížen, opotřebovává se a stává se nervosním. Lidské Já křičí; neboť to, co se nemůže rozprostřít v čase, prolamuje se s křikem do prostoru. Potom přišel Hitler a uvolil se jako nejhlasitější křičet za všechny do prostoru - a proto byl také přijat ode všech.

Toto Já okamžiku nemá nic než samo sebe, je sebou samým zcela posedlé.

»Dokola kolem mne daleké zkamenělé lidstvo - v nejtemnějším, neobývaném tichu nežhne jediný obdiv, jediná modlitba, jediná naděje, jediný cíl. Jsem tak zcela sám, nikde úder tepu, nikde život, Nic kolem mne a beze mne nic než Nic« - tady, u Jeana Paula je takové Já zpodobeno ještě jako střed rozbitého světa, Já se tu ještě cítí jako střed rozvratu.

Dnes, ve světě diskontinuity, není už »Já« ani středem rozbitého světa, je už jenom jako projekce na prázdné plátno kina, je to už jen výhonek okamžiku, který může býti v nejbližším okamžiku vystřídán nějakým jiným výhonkem, na příklad »společenstvím«, který je pak také jen výhonkem okamžiku.

2

V tomto světě diskontinuity existují lidé, jejichž Já je tak izolováno, že má strach pohybovati se od představy k představě; má strach, že ztratí jednu představu a k jiné už nedosáhne, jestliže se od té prvé odsune. Takové Já se už neodváží skoku od představy k představě. Má jednu pevnou představu a drží

se jí pevně, fixuje se na ni docela: takto vznikají podvědomé neurosy, podvědomé představy nebo podvědomá jednání. Ve své izolovanosti a nesouvztažnosti má člověk strach spustit se této jedné částičky, alespoň tuto jedinou si chce podržet. Takové Já je tak izolováno, že z něho a z celého světa nezbyvá už nic než tato jedna představa nebo jeden jediný fixovaný kon.

Ale takový podvědomý neurotik žije přesto z okamžiku, neboť ačkoliv má jen tuto jedinou představu, není to přece jen *živoucí* trvání, ale jen mechanické trvání - je to *rozprostření* okamžiku, má-li člověk jen jednu takovou představu, nikoliv však změna okamžiku. Je to s ním jako s dělníkem, který u stroje vykonává stále jen jeden a tentýž pohyb: i toto je jenom opakování pohybu, který je vlastně vykonán v *jednom* okamžiku, i toto je vlastně jenom umělé rozprostření okamžiku - pohyb člověka, který má jednu utkvělou představu a pohyb dělníka u stroje si jsou navzájem podobny.

Řekli jsme, že podvědomý neurotik žije taktéž z okamžiku. Ale zůstává u *jednoho* okamžiku, nemůže vykonat pohyb od jednoho okamžiku k jinému okamžiku, jeho »nemoc« záleží v tom, že to, co je dílem okamžiku, nemůže už motorisovat, je podložen u jednoho okamžiku.

Vlastně je taková neurosa pokus, vyprostit se skrze jediný pocit nebo skrze jedinou utkvělou představu, tedy tím, že se člověk stále pevně drží jedné a téže představy, vymanit se takto z provozu okamžikovosti, v němž se jedna okamžitost spěšně řítí k jiné okamži-

tosti. Takový člověk se chce tímto způsobem sám vyřadit z provozu okamžikovosti.

Není to osvobodivý pokus. Je to falešný pokus, protože člověk se nemůže osvobodit z nadvlády okamžiku tím, že setrvá u *jedné* okamžitosti a oddělí se od ostatních, a pokusí-li se o to přece, stává se nemocným. Člověk se tak vskutku fixuje, dostává utkvělou představu nebo jinou podvědomou neurosu. Ale je za tím přece jenom touha, vykoupit se z provozu, v němž se neděje nic jiného, než že se spěchá z okamžiku do okamžiku.

Psychoanalýza se nyní pokouší takové nitro člověka, které je jakoby podlomeno u *jediné* okamžikové představy, učinit znovu schopným pohybu, a pokouší se o to tak, že zjednává spojení mezi onou utkvělou představou a nějakým dřívějším zážitkem, který doluje z paměti. Z podvědomí minulosti se na příklad vybaví do přítomnosti nějaký sexuální zážitek, uvede se do vědomí jako příčina oné utkvělé představy a postaví se vedle té utkvělé představy. Takto přestane tato představa býti izolovanou, uvede se znovu v souvislost s jinou představou a očekává se, že se teď naváže také pohyb k ostatním představám. Takový člověk se ovšem takto neuzdraví. Stane se jen schopným provozu pro svět okamžikovosti. Člověk, který byl dříve fixován u jedné okamžikové představy, pádí teď od jedné okamžikové představy k jiné okamžikové představě, dovede teď snad znovu jako kdokoliv jiný manévrovat s okamžikovostí. Stal se schopným manévru, ale neuzdravil se. Takovýmto způsobem »hojí«
psychologie hlubin.

Je však pravděpodobné, že na člověka, který se chce skrze podvědomou neurosu odpoutat od světa diskontinuity, bude Bůh pohlížet přátelštěji, nežli na psychoanalytika, který jej znovu vrací do světa diskontinuity.

3

Schizofrenie, rozpolcenost osobnosti, je *pravou* duševní chorobou tohoto věku, je také nejčastější ze všech. Osobnost je u této choroby odtržena od sebe samé. Je tomu u ní jako u »normální« osobnosti v dnešním světě diskontinuity, struktura je tatáž, neboť »normální člověk« je přece také odtržen ode všeho, i sám od sebe.

Ale v tomto je rozdíl: »normální« člověk nese svou rozpolcenost, jako kdyby byla něco samozřejmého, žije s ní, aniž se jí dává rušit, manevruje se svou rozpolceností ve světě všeobecné rozpolcenosti, je napojen na ni.

Schizofrenik si naproti tomu se svou rozpolcenou osobností už neví rady, nenalézá už od své vlastní rozpolcenosti kontakt na ostatní rozpolcený svět. Je to proto, že se u něho jeví nedostatek inteligence a citlivosti. Nikdo však neví, není-li v hlubinách osobnosti něco zasuto, co způsobuje právě tento defekt, aby zmařilo kontakt na ostatní rozpolcený svět. U schizofrenika vede diskontinuita ke katastrofě. To je lidštější nežli způsob »normálního« člověka, který přijímá rozpad osobnosti skrze diskontinuitu nejenom jako něco samozřejmého, ale který dokonce zachází s diskontinuitou tak, jako kdyby byla na místě.

Ve schizofrenikovi je ještě síla ke katastrofě. Rozpolcená, nesouvztažná osobnost není u něho schopna provozu ve světě všeobecné diskontinuity, ale odevzdává se k zničení. Tato rozpolcená osobnost pokládá pod svou důstojnost, aby existovala. Schizofrenik není vykořisťovatel diskontinuity jako »normální« člověk. U »normálního« člověka je defekt, nesouvztažnost, rozpolcenost normalisována. Schizofrenik naproti tomu cítí hřích diskontinuity. Schizofrenik je ten, kdo to s diskontinuitou bere vážně nebo lépe: s kým to diskontinuita bere vážně. Může být, že on sám se přináší za oběť tomuto hříchu, nevědomky ostatně. Může také být, že je přinášén za oběť. Neboť v jednotlivci a na jednotlivci se vědomě nebo nevědomky uskutečňuje nejenom to, co je závislé na něm samém, jednatel stojí mimo to v bytí také jako fenomen, na němž nebo v němž nebo jímž se vyjadřuje, dospívá určitého výrazu nebo přivádí něco určitého k výrazu také samo bytí nebo Pán nade vším bytím. A tady, u schizofrenika, se na obrazu člověka bezprostředně přivádí k výrazu zničení, které povstává skrze diskontinuitu. Hřích diskontinuity a její důsledek se na něm stává zjevným: ukazuje se, že diskontinuita ničí obraz člověka. U schizofrenika přestává diskontinuita fungovat jako samozřejmá mašinerie, u něho jest mašinerie diskontinuity přerušena, u konce. To však je varovné znamení lidem, kteří s diskontinuitou hýbou celým člověkem a celým světem.

Rakovina je *pravá* nemoc ve světě diskontinuity, její struktura odpovídá struktuře tohoto světa. U žádné nemoci není tolik jako u rakoviny rozervána souvztažnost buněk těla. Rakovina trhá souvztažnost buněk. Zavrtává se do nich, roztrhává je. Zuří tak a prosazuje se ve všem všude, jako by vůbec nebyla v lidském těle, které může žít jenom skrze vztah jednotlivých částí těla, ale jako by tu byla jen ona sama. Vůbec neuznává buněčný svazek, proráží jej, štěpí jej, jako by vůbec nebylo svazku buněk. Je tu jen *ona*, rakovina, jinak nic.

U každé nemoci je souvztažnost částí těla porušena, u rakoviny však už to není jenom porucha, je to více než porucha, je to rozervání všech souvislostí, je to zemětřesení, vpád. To je podstatné: vůbec se už neuznává nějaká souvislost, vztah. Rakovina trhá všechnu souvislost těla, proměňuje totální kontinuitu těla v totální diskontinuitu. Touto totální diskontinuitou je rakovina charakterisována, tak jako dnešní člověk je charakterisován totální diskontinuitou. Člověk, který dnes žije diskontinuitou, umírá dnes skrze ni. Diskontinuita není dnes u člověka jenom duševní stav, proniká a rozkládá dnes i jeho tělo, jako rakovina, docela. Vypadá to, jako by se člověku, který už nechtěl rozpoznat nebezpečí diskontinuity na diskontinuitě ducha, ukazovalo nyní na těle zničení, které působí diskontinuita. Co zameškal duch rozpoznati na sobě, demonstruje se nyní na těle: že člověk umírá na diskontinuitu. Jestliže se duch nechce odloučit

od diskontinuity, odnímá se člověk od diskontinuity tělesně, skrze nemoc nebo smrt.*

Sexualita

Sexualita trhá člověka z kontinuity, z trvání a z řádu, který je určován duchem, vrhá jej do okamžikovosti, neboť sexualita je stlačena do okamžiku: kdykoliv se objevuje, je to po každé, jako by tu byla po prvé, a jakmile zmizí, zdá se, jako by se nikdy neměla vrátit, vždycky ví jenom o okamžiku. Sexualita je dokonalým protikladem ducha, a sice proto, že chce jenom okamžikovost, duch naproti tomu trvání, kontinuitu.

Sexualita láme kontinuitu člověka, prolamuje se do ní. Proto existuje ve světě, v němž mají lidé vnitřní kontinuitu, napětí mezi sexualitou a duchem; sexualita se tu uplatňuje jaksi stranou, v příšeří tohoto světa, v jeho skrytu, neviditelná. Sexualita tu není ani ve vyhnanství, ani v opovržení - kontinuita člověka by ustrnula, zmechanisovala by se, kdyby tu nebylo také okamžikovosti sexuality: sexualita je napjata proti kontinuitě a hlodá na ní a duch, skrze nějž přece kontinuita vzniká, si uvědomuje svou podstatu a svou moc teprve tím, že je s to uchovati kontinuitu, i když je ohrožena okamžikovostí sexuality.

Zcela jinak je tomu v dnešním světě diskontinuity.

* To neznamená, že každý diskontinuitní člověk by musil onemocnět rakovinou a že člověk, schopný souvztažnosti, by byl imunní vůči rakovině, ukazuje to jen všeobecně situaci dnešního člověka.

Tady už nepotřebuje sexualita teprve prolamovat kontinuitu člověka, nepotřebuje člověka teprve strhávat do okamžikovosti - dnešní člověk je už napřed v okamžikovosti a proto je také už napřed ve struktuře, která je jedna a tatáž jako struktura, v níž se uskutečňuje sexualita. Celý svět, celý dnešní svět odpovídá okamžikovosti, diskontinuitě sexuality, tady už není žádného protikladu k sexualitě, tady se čeká na sexualitu jako na něco samozřejmého, tady je už v každém okamžiku připravena struktura člověka pro okamžikovost sexuality. Tento svět diskontinuity je už samou svou strukturou prosexualisován, vládne tu pansexualismus, a jestliže se domnívá psychoanalýsa, že učinila nové objevy o vztazích mezi sexualitou a ostatními oblastmi člověka, pak se mýlí: *nový je jenom člověk, jehož struktura je taková, že sexualita ho může zcela prostoupit, všechny jeho oblasti,* takže je možné zjistit sexualitu všude, ve všech oblastech člověka. Psychoanalýsa legitimuje nelegitimní stav, vůbec se neobrací proti tomuto průlommu, vpádu sexuality do oblasti, kde sexualita být nemá - psychoanalýsa prostě reguluje tento vpád, dopomáhá mu ještě k tomu, aby se rozmáhal bez překážek. To jest, jako by se nebránilo Hitlerovu vpádu do nějaké země, jako by mu naopak dali ještě k dispozici železniční síť, aby se vpád mohl uskutečňovat bez překážek.

To, co se tady děje, tento pansexualismus je degradace sexuality, je to sexualita právě jen této čiré okamžikovitě struktury tohoto světa: tato sexualita

nevychází už dokonce ani primárně z fyziologické oblasti, ale jen z této žalostné struktury. Sexualitě je tu vzata čest, aby mohla být protihráčem ducha, není tu už žádného ducha, žádné kontinuity, jejímž protikladem by mohla býti sexualita, sexualita už není něco mimořádného, co by prolamovalo kontinuitu člověka, je to dnes něco samozřejmého, něco, co je stále poruce, co je všude, a je dosazena, nastolena okamžikovitou strukturou lidstva, právě tak jako Hitler byl dosazen, nastolen touto okamžikovitou strukturou.

Obecně: čím okamžikovější, nesouvztažnější je člověk, tím ochotněji se nechá ve všem všude ovládat sexualitou, a tím ochotněji se nechá ovládat Hitlerem: neboť okamžikovosti odpovídá obojí: pansexualismus i Hitler. Sexualita je nejsnazší forma výrazu pro okamžikovost, je to forma, která je všude připravena.

Sexualita, jejíž pravé tajemství je v tom, že je protihráčem ducha, sexualita by tady, kde přestává býti protihráčem ducha, také sama přestala býti tajemnou, kdyby se nepokoušela maskovat perversitami, aby se tvářila tajemnou. Tyto perversity jsou pseudo-tajemnem dnešní sexuality. Nemohlo tomu býti jinak, než že lidé, kteří byli nejvíce okamžikovití, prosyceni okamžikovostí, a nejvíce nesouvztažní, prosyceni nesouvztažností, totiž vůdcové nacismu, než že tito lidé byli také plni perversit.

V tomto případě nejde už ovšem o úchylného člověka - charakter úchylného člověka je možný jen ve

světě, kde člověk opouští ducha a zcela se vybíjí v sexualitě. K tomu je třeba rozhodnutí, děje se tu něco, je to událost, stává-li se člověk úchylným. Ve světě dnešní diskontinuity vypadá úchylný člověk jako něco staromódního. Tady už byla úchylnost uskutečněna, stala se pravidlem tím, že člověk existuje v tomto světě diskontinuity; celá osobnost a nikoliv jen její sexuální část je tu ponořena do sexuality, celá osobnost tu je úchylná, ať jest kdekoliv, ať činí cokoliv, neboť celá osobnost existuje stále ve struktuře okamžikovosti, ve struktuře sexuality.

Tak dokonale je dnešní člověk prosycen sexualitou, že už není v člověku vůbec žádné oblasti, kde by nebylo sexuality. Není tu už ducha, jenž by udržoval osobnost v řádu a přikazoval sexualitě její vymezené místo.

Kdysi byla tvář člověka místem, kam duch vtiskoval znamení, že vládne nad tělem: hmota tváře byla prosycena, prosvětlena, zprůsvitněna duchem. Dnes, ve světě diskontinuity, jsou tváře prosyceny sexualitou, duch vymizel z tváře, a tam, kde byl dříve, je dnes sexualita: sexualita, nikoliv duch vtiskla dnes znamení do tváře člověka: mnohé obličejové vypadají jako sám pohlavní orgán. Hedwig Conrad-Martius říká, že člověk se teprve skrze descensus testiculi stal člověkem, tím totiž, že sexuálně bylo odděleno od celé souvztažnosti člověka, odloučeno jako něco, co nesmí být tak zcela spojeno s člověkem; protiklad k duchu se ohlásil skrze tento descensus testiculi. Dnes však došlo k něčemu, co by bylo lze nazvat

ascensus testiculi: sexualita okupovala tvář člověka, kdysi plnou ducha. Ale tvář člověka byla opuštěna duchem už tehdy, když do ní vnikla sexualita. Byl to žalostný vpád, jako všechny vpády dnešního světa.

NÁRODNÍ SOCIALISMUS JAKO PSEUDOPOLITICKÝ FENOMEN

Vpád do dějin

1

Byl učiněn pokus odvozovat národní socialismus z Fichtovy nebo Hegelovy romantické filosofie universálního státu. Říká se, že vztah spočívá v tom, že stát je u Hitlera zabsolutisován jako u Hegela nebo u Fichta. Ale u těchto filosofů šlo ještě skutečně o stát, stát je ještě vidět, je tu - naproti tomu Hitler používá státu jen k tomu, aby skrze něj rozbořil řád; jestliže zabsolutňuje stát, jde mu jen o to, aby vytrhl stát z hierarchického řádu; zabsolutnění státu je mu jen prostředkem, jenom příležitostí, aby roztrhal všechno.

Hitler není vůbec schopen *vidět* stát, poznávat stát, zřídit stát, ať už zabsolutněný nebo jakýkoliv jiný stát, je schopen jenom něco roztrhat. Právě to je v něm satanské: jde u něho jenom o destrukci, o rozvrat, o to, že se něco rve z řádu; každý jeho pohyb je ničivý pohyb, pohyb destrukce.

Říká se také, že existuje zvláštní vztah hitlerismu k filosofii Nietzsche. Ale i tu záleží onen vztah méně na obsahu Nietzscheovy filosofie, jako na tom, že tady, u Nietzsche, jde o rozvrat, destrukci par excellence: nadčlověk je prototyp člověka bez jakýchkoliv vztahů, nadčlověk už nesouvisí dokonce ani sám se sebou, roztrhal se, utrhl se sám ze sebe až k nadlid-

skému - od obyčejného, uskutečněného člověka až k neobyčejnému, mimoobyčejnému, k člověku, který má být teprve uskutečněn, právě k nadlidskému. Nadčlověk nesouvisí vůbec s ničím, vždyť přece teprve má být uskutečněn, je to produkt nesouvztažnosti, a právě proto byl Hitler, nejnesouvztažnější ze všech, přitahován nadčlověkem. Nesouvztažnost nadčlověka přitahovala Hitlera. Tady našel Hitler předpověď a tady mu bylo potvrzeno, že je možné, aby byl člověk odtržen, oderván od sebe sama a přece aby byl: aby byl nezávisle, nesouvztažně nad člověkem, od něhož se oderval - aby byl sám nad sebou. Nesouvztažný Hitler se setkal s nesouvztažným nadčlověkem. Byla to strukturální spřízněnost, nikoliv spřízněnost duchová. Také bez Nietzscheho byl by se Hitler dostal do situace nadčlověka, vždyť kam se může dostat člověk, odtržený od všech ostatních i od sebe sama, než *pod* člověka nebo *nad* člověka, to znamená: do situace, v níž »pod« a »nad« splývají v jedno, do zločinu nebo do šílenství nebo do obojího zároveň?

Jenom potud, pokud tito filosofové sami byli vytrženi z řádu tím, že zabsolutnili stát nebo cokoliv jiného, jenom potud připravovali ničivý způsob Hitlerův. S Hitlerem je spřízněno všechno, co je vytržené, rozervané, bez míry. Věc, která se vytrhuje, je vedlejší. Jenom pohyb k vytržení, k rozervání, k rozvratu, k destrukci přijímá Hitler odkudkoliv; předmět, který je vytrhován, je mu lhostejný. Takový je démon. A proto jsou mu také stát a všechny filosofie lhostejné.

Kdyby se byl dal národní socialismus určovat nějakou filosofickou nebo politickou teorií, nebyl by také tak nespoutaný, jak se ukázal. Národní socialismus by se byl v tomto případě vždycky odhlížel od svých akcí k politické nebo filosofické teorii, zastavil by se čas od času a zamyslel se nad onou teorií a nad vlastní akcí. Nebyl by se mohl tak bez zábran řídit jedním směrem, kupředu, jak to právě dělal.

Národní socialismus nesouvisel s pražádnou filosofií, nesouvisel vůbec s ničím. Nesouvztažný tak, jak byl, vyrval z každé filosofie nebo doktriny částku a přisvojil si ji, takže to mohlo vypadat, jako by k němu náležela. Že může býti od národního socialismu veden vztah k té nebo oné filosofii, necharakterisuje tuto filosofii nikterak. Charakterisuje to jen národní socialismus, že totiž může strhnouti kteroukoliv filosofii do své nesouvztažnosti. Národní socialismus jest totiž jen akce, tato akce jest primární, je natolik jenom akcí, že jest zcela lhostejno, jaké cáry slov nad ní povívají; tyto slovní cáry jsou jenom nálepkami na akcích, které jsou autonomní. Vztah k nějaké filosofii tu tedy není možný, protože vztah lze navázat jenom skrze slovo, ale národní socialismus neměl slova, měl jen akci.

V každé teorii, dokonce i v takové, která by obsahovala zcela totalitární stát a zcela dynamického člověka, musí stále ještě být míra a řád, při nejmenším ve způsobu, jakým jsou slova řazena do vět a do odstavců, a z této míry a z tohoto řádu by zcela jistě

něco přeskočilo i na akci, kdyby byl býval národní socialismus závislý na nějaké theorii.

Jenom v mnohých formách šílenství není už žádného řádu ve způsobu, jímž jsou slova navzájem řazena k sobě a jenom tu nemůže už ze slov přecházet žádný řád na akci.

Národní socialismus se tu octl nablízku šílenství. Nebylo to však samo šílenství, bylo to ještě něco nelidštějšího než šílenství, neboť šílenství se alespoň ještě zachycuje na troskách slov, namáhá se spojovat alespoň trosky vět a trosky slov, a šílenec trpí, šílenec *umírá* na to, že ztratil míru a řád slov, sám se vyřazuje ze světa míry a řádu. Nacista naopak *žije* z toho, že ztratil míru a řád slov: *žil* z rozsápaného slova, z řevu, chce svět bez míry slova a jeho řádu, ba chce vůbec svět beze slov.

Tato skutečnost, že totiž národní socialismus nespočívá vůbec s žádnou doktrinou, že tedy už nemá vůbec žádný vztah k slovu a je čirou akcí, toto jej činí strašlivějším a nebezpečnějším, než by jej mohla učinit jakákoliv theorie.

Tady šlo tedy o bezprostřední akci, o akci beze slov, o svět beze slov. To je *nové* na národním socialismu: je to akce beze slova, nezávislá na slově, a právě to je na ní nejnelidštější. Národní socialismus nebyl nic než akce beze slov: národně socialistická akce nevycházela z rozvahy slova, ale jen z materie jiné akce. Trvala tak dlouho, pokud měla sílu sama v sobě, byla závislá jen sama na sobě, po ní přicházela pak opět jiná akce a potom opět jiná a tak dále.

Nikoliv slovo, ale čistá akce byla tu prostředkem dorozumění. Skrze akci chápali svět, zmocňovali se světa skrze akci; násilné akce byly abecedou, z níž si skládali to, co chtěli pochopit, čeho se chtěli zmocnit.

Tyto akce byly ovšem zahajovány nebo doprovázeny pokřikem, ale tento pokřik neurčoval akce, slova tu byla jenom jako skřípot strojů, které jsou v pohybu, náležela k akci bezprostředně, byla s ní na stejné rovině, ve stejném stupni, nebyla nadřazena akci, jako je tomu ve světě lidí, kteří žijí ze slova. Bylo to jen heslo, jenom úder slova, úder gongu, který rozpoutával nebo podněcoval akci. Pokřik byl sloučen s akcí v jednotu, slovo se tak stalomaterií, smísilo se u Hitlera bezprostředně s akcí tak, jako se zapísknutí průvodčího mísí s hukotem lokomotivy, která se rozjíždí. Slovo se stalo pokřikem, skřípotem akce; skřípotem Hitlera.

Už dávno před Hitlerem žil člověk jen od akce k akci (průmysl, sport!) a nikoliv již ze slova, ale *věděl* alespoň, že slovo musí dávat míru akcím a věcem. Slovo, které vycházelo z Logu a mělo proto míru, bylo ještě tu, jenom že se už míry nepoužívalo, člověk ji ještě měl jako dědictví, které tu jest, ale jehož se už neužívá. Byla tu jako výstraha a výzva, a tato výzva nebyla přijata, a proto tu vznikalo jakési napětí, ba nervosita. Hitler odvrhl toto dědictví, slovo, napětí a nervosita zmizely, člověku bylo dobře v novém jednoznačném stavu beze slova.

Toto byl nový, docela jiný svět, v němž se všechno dalo beze slov, v němž se produkovala hrůzná akce

tak, jako se v továrně vyrábí umělé hedvábí: hrůzy fundovaly tento svět jako kterákoliv jiná akce - tady byla akce rovna akci, protože každá akce byla beze slova, akce hrůzy jako akce umělého hedvábí, »den matek«, »pamětní den hrdinů« jako »lidový vůz« a vraždění Židů.

Proto byly tyto akce tak bez míry, nespoutány, protože už nebyly provázeny slovem, Logem slova, proto také byly tak nelidské. Vždyť k člověku náleží slovo - a proto trnul svět hrůzou. *Ještě více než před samotnými akcemi trnul hrůzou před tímto: že tyto akce byly nezávislé na slově, a - logické.* Toto už nebyl člověk, který byl stvořen skrze slovo a který byl skrze slovo člověkem, toto byl člověk mimo slovo. Tady se šlo ještě mnohem dále nežli »mimo dobro a zlo«. Vždyť *mimo slovo* se už ani neví, že existuje dobro a zlo, vůbec už tu není slova, které rozlišuje dobro od zla.

Toto byl nový člověk.

Tady to znovu vypadalo jako na počátku časů, o nichž říká Haman, že tenkrát nebylo ještě ani řeči, nebylo ještě ani slova, neboť: »Každý přírodní zjev byl slovo... Všechno, co člověk na počátku slyšel, nač se díval a hmatal svými rukama, bylo živé slovo...« První člověk a nový člověk nacistů (který je posledním člověkem), žádný z nich nemá řeči, nemá slova: jeden, ten první, protože mu ještě nebylo dáno, druhý, protože je odhodil. A jako si vůbec věci na počátku a na konci časů připadají podobné, jak stejné formy se vyskytují na počátku i na konci věků (je-

nomže to, co bylo na počátku časů organické, přirozené, stvořené, stává se na konci časů zmechanisovanou, mrtvou formou: obludy pravěkých ichthyosaurů a obludy těžkopádných autobusů podobají se sobě navzájem, jenom se tyto autobusy už neřítí pralesy divočiny, ale kamennými zdmi měst) - jako si tedy věci na počátku a na konci časů vůbec připadají podobny, tak jest také člověk konce podoben člověku počátku: oba jsou beze slova - ale jeden, člověk počátku, žije ke slovu, kdežto člověk konce mu odumírá. Slovo už neplatí, samy věci, akce, platí znovu, ale nejsou to už věci a akce počátku, o nichž říká Haman, že to jsou »znamení, podobenství, symboly nového, tajemného, nevyslovitelného, ale tím niternějšího, vroucnějšího, vřelejšího sjednocení, sdílení a společenství božských energií a idejí« - jsou to čiré akce bez »symbolu«, je to pouhý pohyb hmoty.

Tento svět by byl přestal existovat, kdyby byl vytrvale nepodnikal akce; existoval jen skrze akce. Tady totiž už nebylo slovo, které by dávalo akci trvání přes okamžik, za okamžik, v němž se akce stala, tady byla akce u konce, jakmile byla dokonána, a samotný svět národního socialismu by byl býval u konce, kdyby byl hned v zápětí nepodnikl zase novou akci. Tady tedy už nebylo slova, které by propůjčovalo trvání, ale: trvání mělo být produkováno tak, že akce se kupila na akci.

Tady se tedy musily dít akce bez míry, protože se jim nedostávalo vztahu k slovu a tím k míře, která je ve slově, vycházejícím z Logu. Tady nebylo slova,

které jest nad akcí a měří a vřazuje akci, tady byl jen skřek führerův, který byl jako skřípot akce samé; akce se už nerozlišovaly skrze slovo, ale jen skrze stupeň nemíry. A tak tu stále všechno přibývalo na nemíře.

Tady se všechno stupňovalo do kvantitativní obludnosti: stavby budov, stavby silnic, industrialisace, zbrojení. A kvantita jest nejsnazší způsob, jak rozlišit akci od jiné akce. A tak nabývala i zvěrstva na nemíře: v tomto nacistickém světě zhola neexistuje zvěrstvo, aby se nelišilo od předcházejícího zvěrstva ještě větší obludností. Poslední zvěrstvo platilo jen až k následujícímu, ještě strašlivějšímu.

Z tohoto člověka, který se pokoušel existovat beze slova, měl hrůzu celý ostatní svět, nerozuměl mu vůbec, byla to vskutku jakási nová rasa, která se tu zjevila z ničeho nic, byl to konec člověka, který žil se slovem a skrze slovo. Nebylo zde jiného prostředku, jak učinit národnímu socialismu něco srozumitelným, než opět akce: protiakce. Akce byla řečí národního socialismu, jenom skrze akci bylo lze se s ním vyrovnat, ale protože se druhá strana dala řídit nejenom akcí, ale i slovem a tedy i duchem, proto se jí podařilo zvítěziti nad nacismem, který nebyl než akcí.

»Politický život je jakýsi druh choroby, která musí býti překonána, je to krise, která má vymýtit nezdravost a vnésti opět do života pokoj a mír. Kdo si myslí, že by měl být v národě trvale čilý politický život, mýlí se velice, tak zle, jako ten, kdo by se domníval,

že by měl člověk trvale ležet v horečce«. (Jeremiáš Gotthelf.)

3

Říká se, a říká se to obecně, že národně socialistický systém byl jen pokračování a zesílení Bismarckova systému.

Bismarck vskutku používal v politice lži a násilí, ale lež tu dosud byla ve světě, v němž mimo ni existovala ještě také pravda, lež byla alespoň odpadem od pravdy, byla ještě alespoň *skrze tento fakt* spojena s pravdou - lež byla ještě charakterisována skrze pravdu - a za každým Bismarckovým lživým slovem bylo ještě slyšet těžký dech muže, který napřed musel pošlapat pravdu, nežli se mohl odvážit pronést lež. U Hitlera je lež tak od samého počátku, jako kdyby žádné pravdy vůbec nikdy nebylo a nejenom to: akce je v tomto Hitlerově světě tak primární, je to tak čirá akce bez míry a vztahu, že lež tu jest jenom etiketou, která se nalepí na akci, aby ji bylo lze rozeznat od jiných akcí. Kterýkoliv Hitlerův přepad nevychází ze lži, ale zcela jen ze sebe sama. Primární je tu přepad, jenom na odůvodnění přepadu se sekundárně vymyslí lež - ale mohla by to právě tak dobře býti pravda a toto by bylo ještě strašlivější, kdyby nelidskosti a zvěrstva byly nálepkovány pravdou.

Charakteristické je tedy toto: akce, která se tu děje, člověk, který tu žije, je tak beze vztahu, že akce nemá už vztah zhola k ničemu, ani ke lži, ani k pravdě.

Toto jest svět Antikristův, praví Solověv: pravda je v něm tak dokonale napodobena lží, že už ji nelze

rozeznat od lži («Legenda o Antikristu»). Tady, v Hitlerově světě, padl člověk dokonce ještě *pod* Solověvova Antikrista, tady je zcela lhostejné, zdali lze ještě pravdu rozeznat od lži - už vůbec nesejde na pravdě nebo na lži - tady se upotřebí stejně pravdy jako lži jako nálepek na akce, hned té, hned oné, tady už nesouvisí ani lež s věcí, o které lže nebo kterou lže, ani pravda s věcí, o které hovoří, tady je všechno beze vztahu, nesouvztažné, a dokonce už napřed, od počátku nesouvztažné, tak jako by vůbec nikdy neměly věci souvislosti, spojení mezi člověkem a spolu navzájem.

Tak nesouvztažný fenomen jako nacismus, který neměl vztahu vůbec k ničemu a byl možný právě jen skrze nesouvztažnost, nemohl mítí vztah k žádnému historickému faktu jako byla také doba Bismarckova nebo vůbec pruská mocenská politika. Jediný vztah, který měl národní socialismus, jediné, s čím vůbec souvisel, byla nesouvztažnost, rozervanost a nemíra člověka, na nich byl založen. Všude tam, kde existuje nesouvztažnost, rozervanost a nemíra člověka, je nablízku také Hitler, a jen potud, pokud už člověk Bismarckovy doby byl bez vztahu a bez míry, jen potud má k němu Hitler vztah, k jeho psychologické struktuře tedy a nikoliv k jeho historickému fenomenu. Nacismus a jeho akce nemají vlastně vůbec nic společného s politikou, politika je tu jen přestrojením.

4

Národní socialismus není částí dějin, není v nich epizodou, národní socialismus je vpád do dějin, je

bez dějin. Vždyť dějiny mají svou podstatou co dělat se *stvořeným* člověkem, národní socialismus naproti tomu teprve člověka produkuje, potom ho vstrčí do historického přestrojení - to všechno nejsou dějiny.

Dějiny jsou nacismem přerušeny. To, co nemá k ničemu vztahu, nemůže býti nikdy částí dějin, naopak, nesouvztažnost trhá dějiny. Tady, kde všechno je nesouvztažné, beze vztahu, to jest, kde všechno je zároveň počátkem i koncem, tady není dějin. Tyto nesouvztažnosti - národní socialismus - mohou být nanejvýš troskami dějin, mohou to být pobožené dějiny, ale nikoliv dějiny samy.

Toto bylo zvláštní: to, co vůbec nemůže mít trvání, protože to jest beze vztahu, činilo si najednou nárok na trvání: žádalo si to pro sebe tisíc let; ale *tisíc* let se požaduje jen tam, kde není ani potuchy, co to je *jeden* rok.

Nebyli tedy pro svou nesouvztažnou strukturu vůbec s to míti jakýkoliv vztah k dějinám - a přesto se Hitler maskoval insigniemi císařů Svaté říše římské národa německého. Ale v příštím okamžiku už kašlali na dějiny, vykřikovali, že historie s Hitlerem vůbec teprve *začíná*, nebo že se teď žije vlastně jako na prapočátku světa, *před* jakýmkoliv útlakem skrze tíži dějin - a toto zmatené povídání nevyvolalo dokonce ani napětí v člověku, tak nesouvztažné v něm bylo všechno.

Ale už před Hitlerem měla většina lidí v sobě jarmark: staré umění a nejnovější umění, řeckou kulturu a černošskou plastiku, Klagesovu filosofii, která

degradovala »ducha jako protivníka duše« a filosofii Husserlovu, která uváděla znovu ducha v jeho legitimní moc, městskou kulturu a venkovský život - a to všechno v *jedné* osobě najednou pohromadě, aniž tu docházelo k nějakému napětí, tak nesouvztažné bylo všechno, jako u národních socialistů.

Národní socialismus nestojí tu v žádné historické kontinuitě. A právě proto bude také daleko dříve zapomenut, než se dnes myslí. Nejnebezpečnější jest toto: až národní socialismus zmizí jako politický fenomen, budou lidé lehkou náchylní věřiti, že zmizel vůbec - ale národní socialismus *používal* politiky jen proto, aby v ní vyjádřil nesouvztažnost a nemíru, projevoval se jen proto jako politický fenomen, protože podstata národního socialismu, nesouvztažnost, může nejsnáze manévrovat právě v politickém životě; vyhnána z politiky bude tu tato podstata dále a bude se ohlížet po jiných prostředcích, jak by se projevila znova.

Celý smysl dějin, totiž kontinuita, byla zfalšována a byla blízka zkorumpování tím, že nesouvztažnost člověka se v nacismu přestrojila v politické formy, které vznesly nárok býti tvůrci dějin. Dějiny člověka od Adama až po naše časy byly otřeseny tímto vpádem do dějin - ale skrze tento vpád byly z kontinuity dějin vyvolány a shromážděny všechny síly, aby vyhnaly vetřelce z dějin.

Diktátor nicoty

1

V tomto světě diskontinuity není žádný zjev zřetelně vymezen, ohraničen, každý zjev mizí v jiném, rozšiřuje se, rozplývá se do jiného. A tak se i válka rozšířila sama sebou i do všeho jiného ještě dříve, než ji Hitler vyhlásil za válku totální. Dokonce ani válka, která, jak se zdá, je celou svou podstatou to nejzřetelnější, nemá tu ostrých hranic. V hierarchicky uspořádaném světě, který vymezuje a ohraničuje jednotlivé zjevy, ve světě kontinuity jest však válka skutečně jenom válka, která se nerozšiřuje mimo svou oblast, jinam, a zděšení platí tu také skutečně jenom jí, a nikoliv jako u totální války onomu anonymnímu, vágnímu, co vězí za ní.

Tito lidé bez vztahů a souvislostí, tito zmatení, rozvrácení lidé, kteří nevěřili ani ve svůj vlastní rozvrat ani ve spásu skrze válku, tito lidé, kteří se už ani nepohybovali podle vlastní vůle, ale tak, jak jimi pohyboval rozvrat, lidé, kteří mizeli sami sebou v rozvratu, v němž se jedno měnilo v druhé a jedno mizelo v jiném, tito lidé čekali na to a čekali jenom na to, aby se objevilo něco velmi zřetelného, ostře vymezeného, ohraničeného, rozhodujícího a rozhodného, mocného - čekali na diktátora.

Nečekali na to, že rozvrat a nesouvztažnost vezmou konec, ne, tohle nechtěli. Chtěli však, aby jeden rozvrácený a nesouvztažný člověk nerušil druhého.

Nechtěli, aby rozvrat a nesouvztažnost přestaly, chtěli jen, aby fungovaly lépe.

Toto nesouvztažné hemžení uvnitř i zevně, v němž nic už nebylo zřetelné a pevné, nechťelo se dát zřídit po zákonu světa, v nějž je všechno zřetelně vsazeno podle své hodnoty, své ceny, nechťelo se *proměnit*, chtělo jen *mechanický pořádek* do zmatku a ve zmatku: chtěli Adolfa Hitlera, mašínistu nerušeného zmatku. Lidé se ohlíželi po někom, kdo by je nechal v rozvratu a pomáhal jim, aby se rozvraceli a rozpouštěli bez poruch, pídili se po někom, kdo by rozvrat řídil: to byl diktátor. A proti mučivému, všeobecnému rozvratu, v němž už nic nebylo zřetelné, stál tu teď diktátor jako jediné zřetelné, jediné, co bylo vidět.

Myšlenka »vůdcovství« byla už v tomto světě diskontinuity připravena: byl tu už tajemný vůdce antroposofického hnutí, Rudolf Steiner, který se tvářil jako prokonsul čtvrté dimense. Byl tu také Stefan George, kolem něhož se shromažďovala mládež jako kolem mistra, kolem vůdce; způsob, jakým byla proklamována tato maškaráda vůdcovství o sobě a vůdcovství mládeže - to už byl hitlerovský způsob.

Hitlerovská diktatura nebyla politickou nutností, byla to jen psychologická, formální nezbytnost v tomto diskontinuitním světě. V tomto všeobecném roso-
lu, ve všeobecné rozplizlosti bylo třeba něčeho zřetelného, něčeho velmi viditelného. Člověk se mohl odvážit ještě dále do rozvratu, všechno se mohlo ještě

dále mísit až do úplné, naprosté nezřetelnosti - nad člověkem byla jedna zřetelnost diktátora: v něm byla soustředěna všechna zřetelnost, jakou si jen bylo lze pomyslit, tak jako ve všech ostatních byla soustředěna všechna rozplizlost, nezřetelnost. Tento jedinec teď vzal na sebe úkol býti zřetelný, rozhodný za všechny.

A diktátor byl také hlasitý za všechny, křičel za všechny. Tohle bylo totiž strašidelné, než přišel diktátor: bezhlesnost, s níž se dál rozvrat; lidé cítili, že se mnohé děje skrze rozvrat, cítili také, že se blíží katastrofa skrze rozvrat - tato obludná bezhlesnost katastrofy byla strašidelná, naháněla hrůzu. Pak najednou přišel někdo, kdo křičel a křičel hlasitě: katastrofa rozvratu přestala býti němou, katastrofa rozvratu nedostala sice řeč, ale dostala hlas, povstal řev: přišel Hitler a řval. Katastrofa řvala skrze něj. Byl to řev katastrofy. Vydávala alespoň zvuk, vydávala řev, bylo protrženo, proraženo, prořváno ticho, které nahánělo hrůzu. Namísto bezhlesnosti byl tu teď řev a jednotlivci byli sami částmi tohoto řevu, náleželi k tomuto řevu, byla to jejich věc, která se tu řvala a oni činili také jen to, co je na způsob řevu: mučili a vraždili - a to bylo jen pokračování řevu.

Tento Jeden, tento jediný viditelný, zřetelný, diktátor, odpovídal této mase nezřetelných, rozplizlých, odpovídal jim jako positiv fotografie odpovídá negativu, náležel k nim, nebyl by mohl vzniknout bez nich - sami si ho jaksi musili vyrobit. Byl za ně viditelný, zřetelný, a oni mohli zůstat nezřetelní, rozplizlí, křičel za ně a oni křičeli skrze něho.

Byl pro ně, kteří byli bez vztahu a souvislostí, také tvůrcem celku, vždyť on spojoval v celek jednotlivé nesouvztažnosti, v jeden celý systém nesouvztažnosti.

Nemožné se stalo možným: jednotlivec už nebyl ztracen ve své nesouvztažnosti. Tomu, co nemělo smyslu, co bylo bez vztahu a bez souvislostí, nesouvztažnosti jako by se bylo dostalo smyslu skrze Hitlera, člověk se už nemusil stydět za svou nesouvztažnost, Adolf Hitler ji legitimoval. Hitler odpovídal těmto nesouvztažným naprosto a zcela, byl oni a oni byli on.

Proto také není zhola k ničemu odstranit jen toho jednoho diktátora, v tom není žádná spása - ti druzí, jimž odpovídal, budou stále ze sebe produkovat jiného diktátora, pokud budou tak rozvráceni, nesouvztažní - aby jim obstarával to, co pro ně obstarával Adolf Hitler.

2

Je velký a kvalitativní rozdíl mezi diktátorem renesance a hitlerovským diktátorem dnes. Renesanční diktátor musil, aby se stal diktátorem, bojovat proti společnosti, která byla docela jiná a která také chtěla něco docela jiného než on chtěl. Byla tu společnost, kterou musil znásilnit, chtěl-li ji ovládat. Byl tu protivník, právě tato společnost, na níž se diktátor formoval v boji a která byla formována skrze něho. Je v tom kus *života*, stojí-li dva nepřátelé tváří v tvář proti sobě a usiluje-li jeden druhého podrobit sobě - je v tom však jenom kus psychologie, jestliže rozvrácená masa, bez vztahu a souvislostí, jako dnešní ně-

mecká masa, hledá svůj regulátor. Jeden z nich, diktátor renesance, je životní zjev, který se odedávna znovu a znovu objevuje, druhý, Hitler, jako by byl odeslán z psychologického semináře - v psychologickém semináři mohou si totiž vypočítat, že pro takový rozvrat a nesouvztažnost se potřebuje, nikoliv, »vyžaduje« takový hitlerovský diktátor. Takové věci se vypočítávají v psychologickém semináři, oddělení pro technický provoz, mají tam na to tabulky.

Renesanční diktátor musil oceňovat a měřit protivníka, který stál zřetelně před ním, a sám takto dostával míru. Hitlerovský diktátor má před sebou jen nezřetelnou masu, na které se nemusí měřit a která sama vágní, bez míry - nemohla mu také dávat míru, skrze tuto masu bez míry byl i on sám ještě více bez míry.

Hitlerovský diktátor nebyl jiný nežli lidé, které chtěl ovládat. Nestála proti němu žádná společnost, která by byla jiná než on. Nestála proti němu vůbec žádná společnost, ale jen rozvrat, všem společný. Nemusil jako renesanční diktátor něco prorážet, aby se dostal k moci, všechno už bylo proraženo. »Můj boj« nebyl jeho boj, ale »má šikmá plocha«, sklouzl po všeobecném rozvratu tam, kam sám chtěl. Nikdo mu v tom nebránil. Jednotlivý člověk byl rozvrácen, a člověk se lišil od člověka jenom stupněm a způsobem rozvratu. Všeobecnou strukturou byla nesouvztažnost, nebylo tu už vůbec žádných zábran. Proto bylo i pro nejnicotnějšího tvora lehké, státi se diktátorem, nemusil se teprve prosazovat, byl už sám sebou prosazen. A jenom proto vynesly všeobecná nesouvztaž-

nost a rozvrat Hitlera na místo diktátora, protože nejspíše odpovídal všeobecné struktuře.

3

Tady bylo také lehké fabrikovat totální stát - *zkládat* totální stát nelze totiž říci. Vždyť jako si dává velká továrna dodávat jednotlivé součástky svého výrobku od menších podniků a skládá je pak dohromady, tak byly i jednotlivé části předhitlerovského státu už připraveny, aby byly dodány jako části státu totálnímu, byly už připraveny dodat se, vydat se totálnímu státu, byly už zpracovány na model totálního státu, dříve než k totálnímu státu dospěly, bylo je třeba už jen složit v totální stát.

Připravena pro totální stát byla už justice: na příklad na počátku třicátých let, v procesu proti Kürtenovi, který zavraždil mnoho žen, proslovili psychiatři a psychologičtí znalci před soudem tolik řečí, že soud už vůbec přestal být soudem. Byl to kriminalistický seminář, v němž se debatovalo o psychologických thesích, ale nikoliv vražednický *proces před soudem*. Tady už nešlo o vraždu, o cenu lidského života, ale o platnost psychologických thesí, vražda byla odsunuta stranou, středem zájmu byla psychologická these. Takovou justici, která zapomněla na nejpodstatnější, že jest totiž především soud, a která šla tedy sama s cesty, jestliže to poručil psychologický znalec, bylo snadné odklidit s cesty, jestliže to poručil totální stát, byla už připravena pro totální stát.

(Vrah musí být samozřejmě psychiatricky vyše-

třen, ale toto vyšetření nesmí vyústit až tak daleko, že bude zakryto to nejpodstatnější: že *se stala* vražda a že bezprostředně proti vraždě stojí soud.)

Věda: chemie, na příklad, produkovala už před Hitlerem v polovině průmyslových laboratoří I. G. Farben nejrafinovanější prostředky k prodloužení života, a v druhé polovině těchto laboratoří nejrafinovanější prostředky ke zkrácení života, jedovaté plyny; pro totální stát bylo už všechno tak připraveno, že mohl současně a vedle sebe zřídit smrtící mašinerii totální války a mašinerii totální továrny na lidi.*

Jednotlivé strany před Hitlerem měly sice rozdílné programy, ale jen ve slovech. Ve skutečnosti se všechny řídily nikoliv podle programů, ale podle toho, co jim v té které chvíli bylo pohodlné a příjemné, a takto jednaly všechny bez výjimek: jednotná strana byla takto připravena samými jednotlivými stranami.

Takto nebylo těžké sestavit totální stát z částí, které se už všechny hodily pro totální stát.

* Nový doklad o souvislosti mezi vraždou a terapií u I. G. Farben přinesly „Times“ v červenci 1945: „V koncentračním táboře v Buchenwaldě byly na žádost I. G. Farben prováděny na politických vězních všech národů zkoušky s léčivými prostředky proti tyfu. Po čtrnáct dní byla jim připravována dobrá strava s mlékem, cukrem, máslem a vejci. Potom bylo 80-90% těchto lidí infikováno, aby bylo možno provést srovnání se zbylými neinfikovanými 10-20%... V červenci 1944 zemřelo na tyto pokusy 156 vězňů. Když byly zkoušky u konce, byli ti, kdo je přežili, usmrceni „normálním způsobem“, tím, že jim byla vstříknuta kyselina karbolová.

Dokonce se ani nedálo něco nového, stát přejal jenom to, co se už dávno dalo v soukromém životě a v jeho jednotlivých oblastech, do státní režie. Soukromý stav byl takto jen zestátněn. Jednotlivec a jednotlivý sektor vědy, umění, justice nebyl už nesouvztažný, rozvrácený, diskontinuitní jenom tak sám pro sebe - byl nesouvztažný, rozvrácený, diskontinuitní už i ve jménu státu a ve státě.

Taková diktatura mohla potom právem říkat, že se opírá o celý národ, odpovídala také vskutku dočista a beze zbytku struktuře celého národa. Seděla v národě vskutku pevně. Nepotřebovala žádného theoretického zdůvodnění, neměla také žádného, byla založena »v samém životě národa«. Tady tedy vskutku byl samotný »život«, ale jaký to byl život! Život totální smrti.

Tak dokonale odpovídala tato diktatura struktuře celého národa, že dlouhá léta neměla takřka žádné nepřátele. Ale diktatura potřebovala nepřátel, protože by jinak byla nevěřila a nedůvěřovala sama sobě, nebyla by uvěřila, že je vskutku diktaturou, stala se jí přece tak lehce. Proto byli Židé a příslušníci církví vyhlášeni za nepřátele, byli diktaturou jmenováni nepřáteli; »jmenováni« - to neznamená, že by bylo mnoho Židů a mnoho příslušníků církví, mnoho sociálních demokratů a komunistů a mnoho jiných jednotlivců nebylo mělo *skutečné* nepřátelství proti diktatuře. Ale i toto nepřátelství se hodilo diktatuře. Tato diktatura odpovídala dočista a beze zbytku národnému celku, národ a diktátor byli naladěni souhlasně, na tutéž strunu, jedno se hodilo k druhému

a proto *hledali* nepřátele, aby se diktatura mohla cítit jako diktatura.

Náleží k nejostudnějším zjevům této hitlerovské diktatury, že lidem, kteří položili život za toto nepřátelství, neponechávala dokonce ani *čest* skutečného nepřátelství, že neničila tyto lidi proto, že by se na ně skutečně dívala jako na nepřátele, ale protože chtěla dokázat, že je skutečnou diktaturou, a že tedy může zabíjet, kdykoliv se jí zlíbí!

Národ měl pro své nezřetelné, neurčité nitro teď také výrazný protějšek zevně: zřetelného, určitého kata, který mu držel na očích ostré obrysy mrtvol usmrcených maršálů, generálů, Židů a farářů.

4

Diktatura nebyla tedy nic jiného než rozšíření soukromé nesouvztažnosti do oblasti státní, politické. Diktátor projevoval hned podnikatelům, hned dělníkům, hned sedlákům, hned průmyslníkům svou zvláštní přízeň. Jednoho dne měl se státi Berlín nejkrásnějším městem celého světa, druhého dne byla řeč už jenom o kráse vesnic, krátký čas se úředně pěstovaly vědy a umění, hned nato padají slova: »Kdykoliv jen slyším slovo kultura, odjišťuji svůj revolver,« nějaký čas nebyli pyšní na nic jiného než na vojenskou moc, nějaký čas na německého ducha.

Stejnoměrní zůstali jen ve vzteku na Židy - to mělo budit dojem, jako by za vším přece jen byla skryta jakási stabilita - bylo to jenom zdání, ale s nejistotou tohoto zdání chtěli už zase operovat a takto uvádět lidi ve zmatek.

Tato ústavičná změna nebyla snad změnou prostředků pro vyšší politický účel, neměnili smýšlení snad jenom proto, že se změnila politická situace a že bylo nutno volit jiný politický prostředek: diktátor byl tak diskontinuitní, nesouvztažný, bez vztahu a souvislostí, že nebyl vůbec s to udávat směrnice podle skutečnosti - skutečnost požaduje na duchu, který ji pozoruje a odvažuje, oceňuje a odměřuje, kontinuitu a logiku, kterých diktátor neměl. Tady, v národním socialismu, měnili smýšlení a postoj docela z jiných důvodů, než z jakých to jindy činí státník: diskontinuita, nesouvztažnost diktátorova byly příčinou, že se tu každou chvíli říkalo a podnikalo něco jiného. Primární byla tu diskontinuita diktátora, podle ní se řídila skutečnost.

Toto střídání, tato změna, tato nestálost nepřipadala však národu jako nesouvztažnost, jako diskontinuita, ale jako spontaneita, ba dokonce jako božská spontaneita, a tím mátl Hitler lidi, způsoboval v nich zmatek, legitimoval všeobecnou diskontinuitu teprve.

Tady mohla připadat také válka a každé jiné zvěrstvo jako manifestace »božské« spontaneity a souhlasilo se s nimi proto už napřed.

Ze samé diskontinuity udělal si Hitler politický prostředek. Lidem ostatních zemí naháněl totiž hrůzu, lekal je už jen tím, že chvíli co chvíli měnil zásady a myšlenky, činy a sympatie. A právě toto chtěl a chtěl ještě více: *chtěl vzbudit dojem, jako by nikomu nic nepomohlo chtít pozorovat a určovat jeho, Hitlerovy počiny a zásady, Hitler chtěl své činy za-*

měřit tak, aby ostatní lidé musili věřit, že není vůbec možné získati o těchto počinech a zásadách nějakou zkušenost, chtěl znemožnit ostatním, aby nabyli takové zkušenosti a utvořili si úsudek, chtěl se stálou změnou, střídáním postavit mimo každou zkušenost a jakýkoliv úsudek, který přece určoval on, Hitler. To byla nová metoda, toto bylo démonické. To bylo mimo způsob člověka.

Také před Hitlerem si zkusil tu a tam nějaký člověk uniknout úsudku ostatních tím, že neustále měnil své smýšlení a postoj. Ale teprve Hitler z toho učinil metodu a k tomu mu dopomohl všeobecný stav světa, v němž se už všechno dalo vůbec jen skrze diskontinuitu.

Toto tedy, že se totiž navzájem shodovaly struktura národa se strukturou diktátorovou, toto zajišťovalo diktaturu - ale také to zeslabovalo národ a diktaturu. Vždyť diktatura se už napřed shodovala se strukturou národa a nebylo nutno vyvinout žádné úsilí, aby byl národ formován podle obrazu diktatury - byl pro ni už napřed zformován - a takto tedy nikdo nežádal po diktátorovi jedinou tvůrčí myšlenku a jediný tvůrčí čin, nebyly vůbec vyzývány tvůrčí síly v člověku - stejně jich v něm nebylo, ale diktatura byla seřízena tak, že by jich vůbec nebylo zapotřebí, ani kdyby je byl měl - tady však bylo jen to, co už dávno existovalo v člověku jako vnitřní stav, přeneseno do oblasti státu, vzato do státní reže, šlo tu jen o kvantitativní rozšíření. Soukromá diskontinuitní struktura se tu jen rozšířila ve veřejnou dis-

kontinuitní strukturu, a tento nedostatek tvůrčích sil, ba tento stav, že by těchto tvůrčích sil vůbec ani nemohlo být použito, i kdyby tu snad byly, kdyby je byli měli, to oslabovalo diktaturu, a diktatura se zhroutila, když vedla válku proti jiným politickým systémům. Diktatura nebyla s to vyvinouti tvůrčí sílu, když stanula v tvář změněným poměrům, které vždycky vyvolá válka. Byla zařízena jen na činnost v kvantitativní oblasti, nikoliv v oblasti kvalitativní.

Ale ani teď, když je diktatura poražena, není ještě poražen stav, který vyvolala: struktura národa, která odpovídala diktatuře, zůstala touž. Dokud trvá tato diskontinuita, bude tu stálé úsilí o zevní protějšek pro tuto všeobecnou vnitřní diskontinuitu, o viditelný vnější výraz této diskontinuity ať už v politice, ať v kterékoliv jiné oblasti života. V tom je nebezpečí.

Expanse prázdna

1

Německý expansionismus nevychází z německého nacionalismu, pochází z toho, že novoněmecký člověk, jemuž z času nezbylo nic, leč okamžik, se nemůže rozprostřít v čase, v jeho trvání a klidu. Tady zbývá už jen prostor, do něhož se děje expanse jaksi sebou sama.

Právě proto, že se už nelze rozšířit v *trvání* času, chce se lidem rozšířit do rozlohy prostoru, to jest do všeho prostoru - odtud expanse.

Všechn čas je zároveň přemístěn v prostor a okamžikem času, který tu ještě jest, rozšiřuje se

člověk v prostoru: v *okamžiku* se přepadá prostor.

Této expansi vůbec nesejde na tom, čeho dosáhne v prostoru, ale na tom, aby dosáhla co možná nejvíce v *jednom* okamžiku času, je kontrolována jako by stopkami.

Vůbec se všechno děje spíše v prostoru nežli v čase. Věci se vsutku tísň v prostoru. Kino je svědectvím, jak věci bez času poletují v prostoru.

A nejenom Němec ztratil pravý vztah k času, ale evropský a americký člověk vůbec, z Němců však nejvíce nacisté.

Říká se, aby se vysvětlila německá expanse, že jiné evropské země, Anglie a Francie, si vybojovaly svůj životní prostor dříve, než přišli Němci; říká se, že Němci jsou stěsnáni příliš na malý prostor a že toto vedlo k dynamismu, protože Němec chtěl tuto tíseň roztrhnout dynamismem. Ale bylo tedy možno uspokojit, nasytit Němce nějakou zemí, která se jim dala? Jestliže obsadili Rakousko, chtěli Československo; jakmile měli toto, zachtělo se jim Polsko, pak Holandsko, Norsko, potom celé Evropy, celé Afriky, Asie a co ještě. Německo a zvláště nacistické Německo nebylo lze nasytit, protože všechno, čeho se mu dostalo, padlo do prázdna, do nacistického prázdna. Německý prostor se nerozšířil přírůstkem na zemích - rozšířilo se jen nacistické nic. Německá expanse vůbec neměla onen aspekt, který byl dříve vlastní všem velkým výbojům (Římanů, Islamu). Vypadalo to, jako by se nikoliv národ rozšiřoval v prostoru, ale jako by se rozšiřoval plyn. Výboj tu není charakteri-

sován jako historický fakt, ale jako výraz psychické situace.

Expanse se vůbec proto nejraději uskutečňuje v politice, protože politika je smíšená ještě s jinými oblastmi, s kulturou, náboženstvím a tak dále. Takto lze zároveň s politikou uskutečňovat expansi také do jiných oblastí.

Způsob, jakým nacisté vpadali jakoby smyslů zbaveni hned do té, hned do oné země, jak neměli dost na širých prostorách Ruska, jak se chtěli valit a šířit až do Indie a až k Tichému oceánu a ještě do celé Afriky - toto není způsob člověka, který chce vlastnit, držet to, čeho dosáhl, co si vybojoval. Jenom bytost, která nemá vůbec žádný vztah k věcem, které si přisvojuje, dokáže uprostřed vraždění, střelby, násilností v Kijevě ještě také ukrást z musea sbírku slávků. Takhle jedná jen člověk, který musí táhnout *skrze* prostor, protože nemá k věcem, které jsou v prostoru, vůbec žádný vztah. Není také ani jinak možná - vždyť kdo nemá pravý vztah k času, jako nacisté, nemůže mít také pravý vztah k prostoru. Nemůže vůbec vlastnit, držet věci, které jsou v prostoru, protože k tomu, aby je viděl, cítil, obsáhl a držel, k tomu je nutný čas. Nacista má jen jeden, kvantitativní vztah k prostoru: rozšířiti se, nikoliv kvantitativní vztah: k obsahu. Vyrabuje sice nějakou zemi, ale rabovat, trhat, rvát, bořit, ničit je mu ještě důležitější nežli věci, kterých si nakradl. Proto chce stále mít tolik, protože vlastně v ruce nemá pořádně nic než čirou touhu po prostoru.

Proto vypadlo nacistům z rukou i to, čeho dobyli. Věcí, které si nacista vzal, nezískal v čase, nezískal v *trvání* času, ale jen v okamžiku, přepadem v okamžiku - proto mu také nezůstaly v trvání času. Nedal věcem v prostoru žádný čas a proto věci nedaly ani jemu žádné trvání a žádný čas. Nacista bral věcem a lidem všečen čas, všechny dny, týdny a léta, bral jim čas k životu: kdo nemá vztah k času, ten nemá vztah ani k času lidí, k času lidského života, sprovazuje čas lidského života se světa v jediném okamžiku, tak jako s něho sprovodil všečen čas.

Římská říše a říše britská, kterým trvalo tolik století, než nabyly své dnešní podoby, měly také ještě v sobě čas, měly v sobě dobu, které bylo vynaloženo k jejich vytvoření, žily z ní a trvaly proto. Nacistická říše, která byla větší nežli říše Karla Velikého, nacistická říše, která sahala od Pyrenejí až po Kavkaz a takřka až k Nilu, rozpadla se za několik měsíců. Nebyla však také vytvořena v trvání času, ale nahromaděna jakoby několika zlými záběry háků v intervalech několika urvaných okamžiků. Nacistická okupace je čiré rozprostření v okamžiku - to je důvod, proč také nemohla trvat: nebylo v říši žádného času, jenom prostor, jenom prostor jako prázdná rozloha, prostor, který se rozpadl v sobě, jakmile se jen na jednom místě na něj mocně narazilo.

Napoleon měl ještě konkrétní vztah k tomu, čeho dobyl, jeho osoba byla konkrétní, v protivě k hitlevské abstraktní nicotě, a Napoleonova epocha měla vůbec ještě konkrétnější vztahy k věcem nežli dnešní

svět. Přesto ušlo i Napoleonovi to, čeho dobyl, protože i on využíval dobytých zemí přespříliš jen čistě k vojenským účelům a proto nečinil zadost konkrétním danostem těchto zemí.

2

Nacistické výboje byly velmi intenzivní, ale intenzita tu nevycházela ze síly, akce nevycházely ze zřízení světa, z něhož by byly mohly čerpat míru a který by je byl mohl vyrovnat, vycházely z nesouvztažného světa a proto byly bez míry. Co vypadalo jako síla, byl jenom nedostatek míry, nedostatek zábran. Právě tak jako neznamená síla, pohybují-li se nekontrolovatelně údy sabika - znamená to nemoc, nedostatek řídicího centra - právě tak málo znamenají sílu ataktické, všemi směry se rozjíždějící pohyby nacistů, byly to jen jakoby nekontrolovatelné pohyby sabika.

Němec zná jenom jeden jediný směr pohybu a myslí jen na tento jediný směr pohybu: kupředu. Tak jako dnešní Němec není už vůbec s to viděti nějaký zjev jako celek, tak také už nevidí prostor jako celek, ale jen jako něco, v čem se může velmi rychle pohybovat kupředu: prostor už pro něho není nic jiného než přímá linie, po níž se řítí kupředu. Celý prostor se vsákl do této linie, není v něm už vůbec nic jiného. Na této linii musí se uskutečňovat všechno, co se kde děje, na něco jiného není Němec vůbec zařízen. Němec, který takto redukoval prostor na jednu jedinou přímou linii, redukoval takto sám sebe. Sám se vyloučil z množství pohybů, které jsou

možné v prostoru. Pohyb Němců se zmechanisoval, Němec se pohyboval kupředu jako se pohybuje kupředu stroj po kolejích. Pokud se na této linii nepostavila žádná překážka v cestu, měla německá strategie velmi veliké úspěchy. Jakmile však narazila na odpor, dovedla se jenom ještě vskutku úspěšně dáti na ústup. Ale nebyl to samozřejmý způsob, jakým ustupovali před nepřítelem Angličané nebo Rusové, vypadalo to, jako by byli po mnohé námaze vynalezli zase jeden *mechanismus* ústupu, ústup byl neživotný, schematický. Vůbec měl člověk z německých vojevůdců dojem, zvláště však z vůdce samého, že válka pro ně znamenala vlastně toto: Němci se řítí kupředu do cizí země, ustupovat však, nastoupit ústup, to vlastně není vůbec žádná válka, to je zřejmý omyl *nepřítel*, je to ústrk se strany druhých, kteří nechtějí připustit, aby Němci směli vést válku tak, jak to je přiměřeno německé povaze: pohybem kupředu po jediné přímé linii!

Dočista jiná a plna fantasmie byla mnohotvárná strategie dřívějších vojevůdců (snad také Montgomeryho a Žukovova); vypadalo to, jako by pohyb, který prováděli, byl jenom jedním z mnoha možných pohybů, které měli k dispozici a které tedy měli také připraveny: zvolili právě tento jeden pohyb z mnohých jenom proto, že jej pokládali za nejlepší (u Němců měl vždycky člověk dojem, že je možný právě jen tento jediný pohyb, tak sterilní a bez fantasmie vypadalo všechno), a dokonce i když ztroskotali, zůstal stále ještě tento plán jako příklad velké strategické koncepce.

Už dávno před Hitlerem nebyl vztah lidí k prostoru a k času v pravém pořádku. Člověk si vzal skrze auto a letadlo více prostoru, než kolik měl času, aby to, co obsahuje prostor, také skutečně podržel, vlastnil. Člověk se pohyboval prostorem, ale míjel věci. Přelétával věci v pravém smyslu slova. V tomto přelétávání je určité podcenění věcí. Prostor tu byl chápán jako rozloha: je to stejný způsob jako u Hitlera.

Vůbec se dnes lehce dostává člověk skrze radio, skrze celý lehce pohyblivý stav okolního světa do situací, které jsou mu vzdálené, cizí, a proniká, aniž to sám chce, do oblastí, které mu nenáleží.

Expansionismus byl v jednotlivých lidech už dávno před Hitlerem, projevoval se jen v jiných oblastech nežli v životě politickém.

Expansionismus je toto: že na příklad lidé pronikli k exotickým oblastem umění, že už nakonec nezbylo jediného umění historie, praehistorie nebo nějakého divokého kmene, k němuž by se lidé neprodrali. Expansionismem bylo, jestliže se lidé duší a duchem vedrali do vzdálených kultů zašlých kultur a identifikovali se s nimi.

Podivuhodný protiklad k tomu je Bachofen: ten nevnikl jenom do antické duše, ale objevil a obnovil dokonce celý vnější i vnitřní svět antiky - a přesto se nepokládal za obyvatele tohoto světa nebo dokonce (jako na příklad jeho epigon Schuler a mnozí přívrženci Georgeovi) za dobyvatele tohoto světa, zůstal konservativním protestantským Basilejanem.

Také chinoiserie na konci 18. století, na sklonku baroka, bylo něco docela jiného nežli dnešní expanse. Nebyla to okupace velkého čínského světa, byla to jen hra, lidé sami žili v plnosti, takže neměli vůbec zapotřebí hledati se v cizině. Také divoké pohyby, rozmáchlá gesta baroka plynula z této plnosti. Svět rozprostíral v baroku svou plnost, nebylo tomu jako u dnešní expanse, kdy se rozprostírá nicota.

Expansionismus je také toto: že se lidé vydávají do dalekých říší okultismu nebo pouštějí do vzdálených oblastí parapsychologie. Lidé se vydávají do těchto říší, jako by obsazovali nějakou cizí zemi. Existuje dokonce vztah mezi okupací politických zemí a okupací cizích, vzdálených prostorů exotického umění, okultismu, spiritismu. Když v roce 1918 byli Němci vytaženi z okupovaných zemí, z Belgie a z Francie, vzrostl v Německu zájem o exotické umění a okultismus.

Clémenceau říkával, že Němci mají touhu po smrti a proto že se tolik zaměstnávají válkou a umíráním ve válce; právě toto pokládal za charakteristické pro Němce. Je to pravda? Němci mají sice touhu po smrti, ale tato touha neplatí v první řadě smrti, je to touha vznášet se v dálkách smrti, v nejistých, vágních dálkách, touha po smrti je tu jen znamením všeobecné expansivnosti: chtějí okupovat ještě i prostor smrti. To je charakteristické pro nového člověka: že degraduje dokonce i smrt na příležitost k expansi.

Expansí jest toto: že se nějaká myšlenka, jako na příklad psychoanalýza, nedrží v oblasti medicíny, ale proniká dále do cizích oblastí sociologie, politiky,

umění. Před několika lety byl na příklad psychoanalyticky rozebrán Jeremiáš Gotthelf. Jeremiáš Gotthelf jest však zřetelně pravý protiklad psychoanalysy, celou svou podstatou je od ní zřetelně oddělen, neboť Gotthelfův život, bytost, podstata jsou dočista a beze zbytku přítomnostní, všecko se tu proměnilo, obrátilo, vyhranilo v *přítomnostní* podobu, ani kousek nezůstal zpátky. Všechno tu jest bezprostředně ve světle - naproti tomu je psychoanalýsa světem toho, co zůstalo zpátky, světem, který zůstal stranou, zasut, zastrčen, zamlžen: Gotthelfova psychoanalýsa je vpád do území, kam psychoanalýsa nepatří. Existují mnohé takové vpády do duševních podob a oblastí, které mají zřetelné hranice a které mají zůstat neporušeny. A vpády a průlomy do Polska a Belgie a Holandska byly by bez těchto vpádů do oblastí duševního a duchovního světa nemožné. Člověk už předtím strhal v duševní a duchovní oblasti všechny závory.

4

Toto je velmi nebezpečné: politická, vojenská expanse byla tak obludná, strašlivá, že proti ní mizí expanse v soukromém, v duchovním životě, vůbec se už nedbá o to, jak nebezpečná je právě expanse a průlomy v duchovním životě. Ale obojí náleží dohromady: duchovní expanse a hitlerovský expansionismus. Vůbec dnes lidé dávají příliš pozor na politický expansionismus a politický dynamismus a příliš málo pozor na expansionismus a dynamismus soukromý.

V městě X žila s mužem paní, která po mnoho let nesla svou krásnou, dobrou a čistou osobnost vlastním tichem, nesla ji spíše vlastním tichem nežli skrze okolní svět, takže paní byla stále krásnější, čistší a lepší, ticho pak stále větší. Tuto paní vzal jejímu muži jiný muž, který svou cenu měřil podle toho, kolik žen byl s to vzít manželům v určitém čase a prostoru. Jeden z přátel obou manželů řekl tenkrát jinému příteli, velmi vehementnímu antinacistovi, jak mu je líto, že tato paní byla odervána s místa, kam patřila, a při tom ještě svůdcem poskvrněna a pošpiněna. Antinacista odpověděl: »Ta paní byla tak tichá, nepohyblivá, vegetativní, že bylo třeba, aby přišel pohyblivý svůdce a učinil tu paní pohyblivější, aktivnější, dynamičtější, ta paní to potřebovala.«

»Výborně,« odpověděl přítel, »není to zrovna tak jako u Němců? Také Němci byli tak nepohybliví, dřímaví, rozmyslní, v polospánku, také oni potřebovali náraz, probuzení skrze pohyblivého, dynamického Hitlera, aby se sami stali aktivnější, pohyblivější! V politice jste horlivý antinacista, v politice proklínáte Němce, protože jsou dynamičtější - ale v soukromém životě schvalujete nacistický způsob a nacistické metody.« V soukromém životě byl tedy tento člověk sám horlivý nacista, právě tak horlivý, za jak horlivého antinacistu se pokládal v politice, a nacismus se prodral do jeho bytosti, do jeho duše a do jeho ducha mnohem, mnohem hlouběji než antinacismus - aniž to pozoroval.

Člověk bez osudu

Tady tedy není žádných dějin, a proto tu není ani žádného osudu.

Tito diktátoři dneška, Hitler a Mussolini nebo kterýkoliv jiný, nemají osudu, mají jen prohru nebo úspěch.

Hitlerovský svět diskontinuity je už napřed seřízen jenom na okamžikovost, na zisk nebo na ztrátu v okamžiku.

V okamžiku se něco uchvátí anebo se zase v okamžiku musí něco pustit z rukou. Je to jako při hře na burse: podaří-li se tip, sázka, pak je tu zisk - nikdy však Fortuna, nikoli požehnání a štěstí, jenom zisk. A nepodaří-li se, nevyjde-li tip, pak už tu není ani zánik, ale jenom mizerný únik, ztráta, pasivní bilance, smůla. Vždyť bursovní spekulant, který ztrácí, ten přece není tragický, má jenom smůlu, je smolař.

Tohle tu ještě nikdy nebylo, co se stalo teď: obrovská katastrofa nikdy nevidaných rozměrů, ale katastrofa, na niž nepadá ani stín tragiky těch, kteří tu katastrofu způsobili (tragika byla jen u jednotlivců, kteří byli zataženi do katastrofy). Nemůžeme se proto na ně dívat jako na hrdiny, jenom jako na hráče.

Toto je důležité: tam, kde je tragika, nevrací se hrdina po svém zániku, ztroskotání již nikdy - ale spekulant zkouší znovu a znovu svou hru, měl-li ztrátu a smůlu. V tomto světě bez tragiky může se všechno kdykoliv opakovat, vždyť všechno tu je jen

spekulace a pokus, a proto je tento tip tak nebezpečný.

Toto je tedy záležitost, která se odehrává mimo dějiny, vedle nich, v jejich odtocích, odpadcích, ba *odehrává* v pravém smyslu slova.

Proto také nemůže mít člověk soucit s těmi, kdo byli svrženi. Vždyť soucit lze míti jenom s tragickým hrdinou, nikoliv však s hráčem na burse, který měl smůlu. Tragický tedy tento bankrotář nebyl, nebyl dokonce ani komický. Ale mnohdy byl komický a strašidelný zároveň, na příklad tenkrát, když křičel v Norimberce řeč a při tom byla vedle něho vystavena ve skleněné skříni císařská koruna svaté římské říše národa německého a říšské žezlo a hermelínový plášť: bursovní spekulant v hermelínovém plášti a s říšskými insigniemi je nejenom komický, je zároveň strašidelný.

Vystoupení takového člověka, který měl jenom smůlu, nikoliv však tragiku a nikoliv osud, tvoří intermezzo, nikoliv však dějiny. A protože tu není žádného trvání, pokouší se takový ubožák vtisknout se násilnostmi a řevem do paměti lidí.

Na takového člověka se zapomene ihned, jakmile se ztratí po svém intermezzu.

Jenom ten, kdo má osud, zůstává v paměti. Napoleon měl osud, Hitler měl jenom smůlu.

Hitlerovský svět diskontinuity je už napřed seřazen jenom na okamžikovost, na zisk nebo na ztrátu v okamžiku.

Skrze osud však působí věčnost v člověku, skrze

osud vstupuje věčnost v čas. Osud může tedy existovat vůbec jen ve světě, který má trvání, v trvalém světě. Osud povznáší člověka nad člověka, do sféry, která přesahuje člověka, ale v této větší míře člověka se stává ona menší míra, která je vlastní člověku, ona *míra člověka* člověku tak zřetelnou, jako kdyby byla opět po prvé od věčnosti odměřována, a proto zůstává v paměti.

Zločin a trest

1

»Za onoho času už nebudou říkat: „Otcové jedli z kyselých hroznů, a dětem trnuly zuby, ale každý zemře pro svůj zločin; a kterýkoliv člověk by jedl z kyselých hroznů, jemu budou trnouti zuby« - podle těchto slov Bible jdou po sobě dnes znovu hřích a trest. *Obyčejně* tomu bylo tak, že mezi hříchem a trestem ležel čas jedné generace - dnes se děje, jako za časů Jeremiáše proroka, něco *neobyčejného*: trest je přichystán a připraven hned vedle zločinu.

Srbský král Alexandr a francouzský ministr Barthou byli na rozkaz Mussoliniho zavražděni automatickou pistolí - sám Mussolini byl za několik málo let nato odpraven, odsouzen automatickou pistolí. Italská armáda používala ve válce proti Habeši plynů proti habešskému obyvatelstvu a habešskému vojáku - za několik let nato se italská armáda rozpadla, vytratila se jako plyn, sama byla zničena. Když Německo na podzim 1938 loupilo Československu Sudety a také Polsko si přisvojilo kousek lupu, netrvalo

to ani celý rok a také samo Polsko bylo vyloupeno a rozděleno. Nacistická vláda vyhnala obyvatelstvo Lotrinska a Polska z jeho vesnic a nasadila na jeho místa Němce - a zanedlouho nato musili Němci putovat ze svých vlastních německých vesnic a nevěděli ani kam. Nacisté nutili Židy, aby s patnáctikilovými balíky opustili své domy a namačkali se do nejtěsnějšího prostoru železničního vozu, nežli budou vstrčeni do širokého prostoru smrti - a brzo potom musili titíž nacisté poroučet svým vlastním krajanům, aby uprchli s patnáctikilovými balíky z vlastních domovů před blížícími se Rusy, a tito lidé nenalezli jiných úkrytů nežli strašlivé díry rozbombardovaných měst. - Jenom na továrenské mučení lidí v koncentračních táborech a na továrenskou vivisekci lidí v těchto táborech a na továrenské zplynování milionů lidí nepřišel dosud trest - pravděpodobně proto, že kdyby tady došlo k odpovídajícímu, přiměřenému trestu, musili by zhynout nejenom zločinci, ale všichni lidé s nimi, celý svět.

2

Toto je tajemné: bývalo by bylo lze očekávat, že taková obludná zločinná mašinerie jako byl národní socialismus, která byla poháněna stovkami milionů lidí a prostorem celé Evropy, potrvá snad celé stovky let, že to snad bude trvat celá staletí, než se tato obludná mašinerie opotřebuje, než se rozviklá, rozpadne - a zatím tato mašinerie trvala jen několik málo let a zhroutila se za několik měsíců.

Neuplyne už dnes mnoho času, než se za zločinem

přižene trest, s trestem se už dnes nečeká. Zločin tu už nemá trčet jen tak sám pro sebe - bezprostředně vedle něho má býti vztyčen i trest; je to příznačné. Také jeden každý z nás ví dnes: činím-li zlo, budu za ně potrestán já sám, nikoliv teprve moji synové.

Protože lidé už nevěřili učení, že násilí a nenávist a zločin nesmějí míti místa mezi lidmi, demonstruje se jim toto učení ve skutečnosti. I před Hitlerem, pravda, existovala na světě nenávist, násilí a zločin, ale bylo zároveň ještě také pravé učení a páchal-li člověk zločin, jednal proti tomuto učení, zločin byl odpadem od tohoto učení - dnes však, v době nacismu, byl učením sám zločin.

Odpovídá tomuto světu okamžikovosti, že se tu všechno natlačí a stlačí do jednoho okamžiku: také zločin a trest. Zločin přímo strhne trest do svého okamžiku a tak dochází i k tomu, že tento svět okamžikovosti zničí i sám sebe.

Něco apokalyptického je v tom, jak rychle jdou po sobě zločin a trest.

Připadá to, jako by se už počalo s posledním soudem, jako by už nebylo kdy čekat, jako by už nezbývalo času čekat, až zločin vezme svůj trest. To, co se dnes děje s touto rychlou odplatou, je jakoby zastávka před posledním soudem, odraz posledního soudu - je to jakoby předposlední soud, tak jako by už všechno dění bylo vtaženo v pohyb posledního soudu.

Výjimka

Uprostřed této nesouvztažnosti, uprostřed mezi těmito rozpadlými a rozvrácenými lidmi existuje několik lidí, kteří jsou nedotčeni rozvratem, kteří jsou celí a tak velmi celí, že to připadá, jako by na nich bylo po prvé zpodobeno, co to je býti celý. Je to, jako by si v tomto světě totálního rozvratu byl vyhradil Bůh několik míst, na nichž chtěl nechat vyrůst poslední celé lidi, sám sobě na památku, že kdysi měl na zemi celé lidi. Tyto poslední celé lidi lidé rozvratu nevidí, a čím méně jest je vidět, tím je na nich více všeho dobrého, pravého a krásného. Všechno dobré, pravé a krásné, co dříve bylo u všech v celé společnosti, v celém národě, stáhlo se teď a soustředilo do několika málo jednotlivců; v těchto jednotlivcích je to uchováno, zachráněno.

Nikde v celém světě není tolik těchto jednotlivců jako v Německu. Společnost, německý stát, vnější a vnitřní spojení mezi lidmi jsou zkaženy; státní život v Německu má do sebe daleko méně dobrého než v kterékoliv jiné zemi. Ale jsou tam jednotlivci, kteří jsou dokonalejší než dokonalí jednotlivci v kterémkoliv jiném národě. Zdá se, že je to tak jako se Židy: »Židé, jsou-li dobří, jsou lepší, jsou-li špatní, jsou horší nežli křesťané« (Heine).

V těchto jednotlivcích je tedy více pravého, krásného, dobrého, než kolik by mohli míti sami ze sebe: A toto »více«, které je v nich, je ono pravé, dobré a krásné, které kdysi bylo u všech lidí, a které je nyní nahromaděno do nich, do několika jednotlivců. Bez

pomoci a váhání a sami sobě nedůvěřující existují tu s touto přemírou dobrého, pravého a krásného. Tito jednotlivci nemají žádnou společnost, v níž by mohlo dále působiti to dobré, pravé a krásné, které je v nich, nepřechází dále z nich už na jiné, nepůsobí už na jiné - ale září samo kolem nich. Pohyb, kterým kdysi to dobré, pravé a krásné přecházelo s jednotlivců na jiné, přenášelo se a rozšiřovalo se na jiné, stává se nyní září kolem jednotlivců samotných: dobro, pravda a krása stávají se tím, čím původně byly, dříve než přišly k lidem: stávají se znovu září.

Nepotřební a nepotřebováni, ztraceni, stranou stojí tito dokonalí jednotlivci mezi nesouvztažnými, rozpadávajícími se lidmi. Jako museální předměty ze světa, kterého už není, stojí tu tito jednotlivci, vyhrabáni Bohem, je to Boží museum - a právě proto to není museum, ale život v své plnosti.

MOŽNOSTI ZÁCHRANY

Vymýcení zla

1

Viděli jsme, že nesouvztažnost není prostě pouhá *soukromá* záležitost, skrytá v jednotlivci, ale že také mimo jednotlivce existuje celý *objektivní* svět, jehož základním znakem je nesouvztažnost. Tato nesouvztažnost, na kterou člověk nedával pozor, pokud byla v něm samém, stanula náhle před ním, soustředěna jako obludný fenomen, stanula před ním předmětně jako nacistický stát. Ale německý člověk nerozpoznal ani ještě teď nebezpečí tohoto obludného zjevu, ani teď se ještě od něho neoddělil, nezničil jej, ale identifikoval se s ním, žil s ním pohromadě, jako by k němu náležel, jako by nesouvztažnost byla podstatou člověka.

Zprvu byla dána člověku příležitost, aby zničil nesouvztažnost, diskontinuitu, kterou měl v sobě samém - ale neučinil to. Potom mu byla ještě jednou dána příležitost, aby zničil nesouvztažnost, která stanula před ním ve vší zřetelnosti jako nacistický stát - ale neučinil ani toto. Kdyby to byl německý člověk učinil, byl by bojoval proti nesouvztažnosti nejenom za sebe, ale za všechny země světa. Německý člověk byl postaven před tento úkol. Německý člověk však neviděl tento úkol, pokládal naopak za svůj úkol rozšířit nacistický svět a ulehčit mu existenci. Nyní však, když Němci sami nezničili nacistický fenomen, zni-

čili tento fenomen lidé ostatních národů. Bouří zhroucení měli být lidé upozorněni a naučit se zvenčí, co sami nechtěli rozpoznat zvnitřku: že ani člověk, ani svět nemůže obstát na nesouvztažnosti.

Hitlerovský režim a jeho katastrofy mají svou zřetelnost, mají nad-zřetelnost: máme z nich *vidět*, co se stane, jestliže je člověk beze vztahu s věcmi, s lidmi, se sebou samým, s Bohem. Toto je nám bezprostředně postaveno před oči a demonstrováno, abychom se poučili.

Nesmíme od toho, co tady máme vidět, odvracet pohled tím, že vedle toho budeme klásti historické paralely, takto bychom šli jenom naléhavosti tohoto zjevu s cesty. V tomto případě neexistují vůbec žádné historické paralely, a hledáme-li je, vzdalujeme se už tím od zřetelné výzvy, která k nám chce proniknouti z toho, co se stalo; vždyť kvůli *nám* jest tak zřetelné to, co se stalo.

2

Jeden německý filosof se mne ptal po porážce z první světové války, proč právě Němci byli tak mocně poraženi. Odpověděl jsem, že to bylo znamení shůry, že Němci nemají jíti po cestách materialismu, mašínismu a imperialismu.

Na to řekl ten filosof, že Angličané a Američané nejsou přece o nic méně imperialističtí a materialističtí, a přece nebyli poraženi.

Odpověděl jsem: je možné, že jsou také materialističtí a imperialističtí. Ale jsou sami méně ohroženi materialismem a imperialismem nežli Němci a také

jimi méně ohrožují druhé, a Bůh dává znamení vždycky tam, kde je největší nebezpečí.

3

Toto náleží k procesu uzdravení: nesouvztažné zlo, které bylo všude skryto v jednotlivci a roztroušeno všude, stanulo, smíšeno s jinými zly, najednou v soustředění, v koncentraci před člověkem jakožto zřetelný fenomen, jakožto hitlerovský svět. Zlo, nesouvztažnost, bylo na krátký čas soustředěno, koncentrováno jako zřetelný fenomen, jakožto hitlerovský fenomen. Jinak by bylo prosáklo všechny země světa, aniž by to kdo byl vůbec zpozoroval. Bylo by zničilo všechny země světa. Takto však, tím, že se zformovalo, tím, že tu zřetelně stanulo jako nacistický svět, odloučilo se ode všech ostatních, zůstalo pohromadě tady, v Německu, shromažďovalo se *zde*. Je to jako když má tělo v sobě chorobné látky, které jsou roztroušeny po celém těle, až se konečně projeví jako zřetelná choroba a objeví se na jednom jediném orgánu. Celé tělo je zasaženo, ale nemoc se objeví na *jednom* orgánu. Náleží k základní struktuře člověka, že to, co bylo zprvu všude nenápadně rozšířeno, utváří se konečně jako zřetelný obraz.

Tato koncentrace chorobných látek ve zřetelnou nemoc náleží už k ozdravnému procesu: teď je nemoc viditelná, lze ji přesně vyšetřit, lze proti ní bojovat. Tak došlo také v národním socialismu jako zřetelný fenomen výrazu to, co existovalo ve skutečnosti všude v německém národě, a nejenom v německém národě, takřka ve všech zemích světa.

Tady, ve zjevu nacismu bylo zkoncentrováno všechno nesouvztažné, rozvratné, zlé, tak jako v jednom orgánu těla, do něhož se stáhne nemoc a vytvoří zřetelný obraz - tady, v nacismu, bylo toto zlo vyloučeno, a mnoho zla, které se dalo v nacismu, dalo se jaksí v zastoupení za jiné; tady, v Německu se projevilo jako zřetelně formovaný fenomen, co se v jiných zemích projevovalo jen tu a tam a méně mocně a méně zřetelně. Tento strašlivý fenomen zla, který byl zřízen v Německu, ukázal nejenom pro Německo, ale pro všechny země světa, že nelze zřídit žádného člověka a žádný národ a žádný svět na základě rozvratu, na základě zla.

Proto však není Německo bez viny, naopak: jenom proto, že zlo bylo nejvíce rozšířeno v Německu, že v Německu byla nashromážděna největší zásoba materiálu k zřízení tohoto zla, jenom proto mohl být právě tady tak lehce pořízen tento obraz zla, fenomen národního socialismu.

A dokonce i když tento monument zla, který byl postaven v Německu, byl postaven také v zastoupení, dokonce když to byl pomník pro všechny národy, mezinárodní pomník zla, dokonce ani tentokrát nesmí Německo *samo* říkat, že se dopouštělo zla v zastoupení za jiné. Vždyť Němci mohli přece zlo rozpoznat, nemusili je rozmnožovat, aby narostlo až v tento obludný monument, a především: Němci se chlubili tímto monumentem, byli pyšní na tento monument, nemyslili ani na okamžik na to, že by jim to, co si dobrovolně zřídili k své slávě a pýše, mohlo snad býti zároveň také připsáno k tíži nebo uloženo

jako břímě. V tomto zlu nebylo ani stopy po váhání, po nejistotě, jak tomu jinak bývá obyčejně. Byl to tentýž monument zla jako babylonská věž, tenkrát si také nikdo nestěžoval, jestliže člověk, který stavěl věž, padl pod břemenem tíže, stěžovali si jen tenkrát, jestliže se ze stavby uvolnil kámen a porušil dílo.

Němci by se byli musili zhrozit, když viděli míru zla - bylo to zlo, které přesahovalo všechnu lidskou míru - to by je bylo mělo varovat, byli by musili myslit na to, že na této nadlidské míře zla jistě spolupůsobí ještě něco jiného než pouhý člověk, byli by musili zaváhat, bylo by je musilo zamrazit. Ale oni nezaváhali, nezhrozili se, přijali nadlidskou míru zla jako svou vlastní míru, vrostli do ní, identifikovali se s ní. Už to, že tento monument zla se stavěl bez přestávky, že se proti němu nezvedl žádný odpor, naopak se zdálo, jako by se stavěl sám od sebe, jako by všechno samo sebou k němu směřovalo, spolupůsobilo na něm zcela strašidelným způsobem, dočista jinak, než jak se to zpravidla děje při každém lidském díle, kde se střídá růst a úpadek, zdar a nezdar - už toto by bylo musilo nahnat Němcům hrůzu a dohnat je k úvaze. Ale Němci začali uvažovat teprve, když se zlo nepodařilo, a zhrozili se teprve, když se zhroutilo.

Němci tedy nemají práva říkat, že vzali na sebe zlo v zastoupení - vzali je na sebe jen sami pro sebe a s úmyslem, že si skrze zlo podmaní a podrobí celý svět, stupňovali zlo, jako by náleželo jen jim, ba jako by jen oni sami byli s to zlo stupňovat - tak mocné bylo u nich, tak mocně je vzali na sebe.

Ale *ostatní národy* si to musí také říci, že tu byl zřízen monument pro zlo, které bylo také v nich, a že se tento monument zla zřítíl nejenom za trest pro Němce, ale také pro poučení ostatních národů. Zhroutil se nejenom pro to, aby se zhroutilo zlo v této jediné zemi, ale aby se ve všech zemích zlo zhroutilo.

Toto zlo bylo tak strašlivé, že to nebylo nic jiného než právě jen samo zlo, zlo o sobě, ztělesněné zlo, všechna lidská míra byla tomuto zlu vzdálena, v tomto zlu už nebylo cítit člověka, nebylo v něm už cítit zemi, v níž se dalo, samo zlo vsáklo do sebe všechno, zlo tu bylo jakoby ve vzduchoprázdném prostoru, bez země a bez lidí - ale viditelné, zřetelné pro všechny země a pro všechny lidi. Bylo v Německu skrze strašlivou vinu německého člověka, skrze konkrétní, určitou německou vinu bylo *tam* - ale mimo to byla to také výstraha pro ostatní země a lidi.

A to je důvod, proč se Němcům musí pomoci: počátky, náběhy k tak strašlivému monumentu zla jsou ve všech národech. V Německu se projevilo jako *celek* a zhroutilo se jako celek, co je dnes *v základě* mezi všemi národy.

Těžkost situace

Těžké na německé situaci před Hitlerovým pádem bylo toto: zdálo se, jako by tu nebylo vůbec žádného prostoru, viděno s lidského hlediska, v němž by bylo možno vykročit k záchraně, celý svět byl *plný* nesouvztažností, všechno připadalo přeplněno mašinerií diskontinuity.

V dřívějších dobách úpadku existovalo vedle prostoru, které byly plny úpadku, alespoň ještě prázdno, alespoň ještě prázdny prostor. Na sklonku antiky na příklad zmizeli bohové, rozplynuli se bohové. Ale bylo alespoň ještě prázdno tam, kde dříve byli bohové, bylo tam zřetelné, přesně vymezené, ohraničené prázdno, a hvězda, která tenkrát chtěla vyjít, měla prostor, do něhož vyšla v tomto prázdnu. Nový Bůh, který chtěl přijít, *vsákl se* téměř na místo, kde dříve byli bohové - tak veliké to bylo prázdno.

V dnešním úpadku člověk vůbec ani nezpozoroval, že Bůh byl odehnán nebo že odešel, nebyl tu žádný prázdny prostor, nebo snad spíše: bylo tu prázdno, přeplněné produkty diskontinuitní mašinerie, natlačené nesouvztažnostmi, fragmenty všeho druhu, a člověk vůbec nedošel k tomu, aby zpozoroval prázdno a očekával plnost.

Dnes po zhroucení je tu alespoň opět prázdno, prázdny prostor uvnitř i zevně, v němž se snad může objevit něco jiného než fragmenty a nesouvztažnost.

Možnosti náhlého obrácení

Co může způsobit, aby se německý národ změnil?

V organické přírodě nepokračuje mnohdy růst tvorstva tak, jak by bylo lze očekávat podle zákona dědičnosti, ale tak, že se najednou mutací objeví zcela nový druh tvorstva a starý druh tvorstva vymizí - právě tak by mohlo z německého zhroucení vzejít zcela nenadále, nečekaně uzdravení.

»Lidé totiž věří, ale mylně, že národ, sražený k ze-

mi, může se znovu vyšplhat vzhůru jenom po laně pomocných možností, které mají lidé před očima; jestliže tedy shledají, že všechny záchranné žebříky jsou příliš krátké, než aby se po nich mohli vyšplhat z propasti, do které byli vrženi, vzdávají se naděje na záchranu, aniž mají na paměti poučení z dějin, že pekelná propast národů mívá - právě tak jako fyzické propasti - kromě zpáteční cesty vzhůru, která je nemožná, také ještě východ dole, do roviny, ba leckdy ještě i do hloubky, takže nečekaná postranní chodba otevře náhle volnou zeleň světa a modré nebe nad hlavami«. (Jean Paul.)

Je tedy možné, že Německo bude uzdraveno samo sebou, že se samo uzdraví náhlým a neočekávaným obrácením, že obrácení, proměna by mohla nastat jakožto pouhý přirozený proces, podobný mutaci. Vždyť nacistický fenomen měl přece dočista apokalyptický charakter a náhlá proměna, náhlé obrácení takovou mutací by více odpovídaly tomuto apokalyptickému charakteru, jenž se realizoval mimo jakýkoliv přirozený řád, nežli pozvolný, stálý vývoj. Ale nesmíme spoléhat na takovou mimořádnou událost jako je mutace a nesmíme na ni čekat.

Pomoc přirozenými prostředky

Co vůbec ještě zcela jistě zbylo v Německu z dobrých prostředků, jimiž by člověk mohl býti ovlivněn k dobrému?

Toto ještě stále trvá uprostřed nesouvztažnosti a rozvratu: prazákladní, prapůvodní fenomény člově-

ka, to, že se zrodí dítě, že matka miluje dítě, že se milují vzájemně muž a žena, že člověk zemře a je tady bolest, tak jako by po prvé zemřel člověk.

Mnohdy to vypadá tak, jako by tyto prapůvodní, prazákladní fenomény už ani neměly vlastní vůli k životu, zdá se, jako by se projevovaly už jenom podle zákona setrvačnosti. Mnohdy to vypadá, jako by se tyto prazákladní, prapůvodní fenomény vyskytovaly v tomto světě rozvratu už jenom jako pravá selská jízba v nějakém oddělení velkého obchodního domu, v němž dostanete všechno, dokonce i pravé věci.

Ale to je jen *zdání*, zdání zla, které v tomto nesouvztažném světě padá na všecko. Tyto prazákladní, prapůvodní fenomény přece existují, jako by celého světa rozvratu nebylo. Vždyť to, že se stále ještě rodí dítě nebo že se dva lidé navzájem milují nebo že umírá člověk, je dosud tak základní, pravá událost, že pravost této prazákladní, prapůvodní události stále ještě skýtá šanci pro docela nového člověka a docela nový svět.

Možná však, že je to jenom znamení, které si dává sám Tvůrce, aby si vzpomněl na člověka, kterého má znovu stvořit, a na svět, který má znovu stvořit - a to by pak bylo ještě daleko více než šance, daleko více než pouhá naděje člověka.

Je tu také ještě příroda, v níž žije člověk. Příroda může se vtisknout v člověka jako obraz, může jej formovat a měnit. Magie těchto obrazů formuje člověka. »Tak má obyvatel hor obraz těchto hor zřetelně vepsán do tváře, kosti v takovém obličejí jsou roze-

rvané skály. Jsou v něm soutěsky, sluje, vrcholy a jas očí nad tvářemi je jako zář modrého nebe nad temně zbrázděnými vrchy«. A dále: »Široká plocha mongolského obličej a široké mongolské roviny náležejí k sobě. Obličej Mongola je částí mongolské roviny«. (Max Picard, Tvář člověka.) To, co je celé, soudržné, souvztažné na obraze přírody, může se přenést na člověka nebo alespoň: jestliže je vůbec v člověku něco, co je souvztažné, soudržné, celé, a jestliže to je v něm třeba i *oslabeno*, může to býti posíleno tím, co je souvztažné, soudržné, celé v přírodě - a nejenom skrze obraz přírody, ale také skrze práci v přírodě. To je také důvod, proč je sedlák tak semknutý, soustředěný, celý.

Obraz přírody působí, i když se člověk zdá od přírody odvracet, tento obraz se ani pak neodvrátí od člověka, dívá se trvale i do tváře dnešního člověka: »Za tím vším stály obrovské obrazy předků (Alpy), shlížely ve svém vyšším majestátu do nížin, jako snad shlížejí hrdinští otcové z jiného světa na vnuky tohoto světa«. (Gotthelf.)

Ale jestliže se člověk rozpadl beze zbytku a docista, nemá velký obraz přírody v člověku docela žádný prostor, v němž by mohl působit, pak je těžko tomu, co je v obraze soustředěné, soudržné, celé, soustředit, ucelit člověka, pak obraz přírody sám nezmůže zpodobit, zcelit člověka.

Nepomohlo by proto patrně mnoho, udělat z rozpadlého Němce sedláka a doufat, že se bude formovat z bezprostředního setkání s přírodou, z práce v ní

a z jejího obrazu. Takový, jaký dnes Němec všeobecně jest, mašinerie totální nesouvztažnosti, nepřijal by, nevstřebal by to, co je v přírodě soustředěné, soudržné, celé, ale naopak by rozložil přírodu svou zlou podstatou, rozrušil, rozkotal by ji.

Je však přece jen možné, alespoň *možné*, že to, co je v přírodě soudržné, celé, získá nakonec přece jen převahu nad dočista rozpadlým, rozvráceným nitrem, bude-li Němec selskou prací trvale poután k přírodě, a že potom toto rozpadlé, rozvrácené nitro bude přece jen nuceno přijmouti proti všemu očekávání to, co má příroda celistvého v podstatě.

I potom by byl Němec teprve ještě kusem přírody - a to, co by bylo v člověku jenom přírodně celé, musilo by býti teprve zformováno ve skutečný, trvalý, lidský celek. To by se však mohlo státi jen skrze ducha a milost.

Soustředění zvnějšku

Co může člověk dělat, aby se německý národ vskutku změnil? Viděli jsme, že německý národ nelze zlepšit poučením (stránka 26), protože nedovede mít ponětí o své vině. Dnešní německý člověk (a tady není rozdíl mezi nacisty a nenacisty) nemá žádnou vnitřní kontinuitu. Jistě že existují jednotlivci, kteří mají vnitřní kontinuitu, ale to jsou *jednotlivci*, kteří nikterak nepůsobí na celek; v národě, v celku jest jen totální nesouvztažnost.

Protože tedy Němec nemá žádnou vnitřní kontinuitu, neví také už vůbec, co zlého vlastně udělal.

Na všechno ihned zapomene, nemůže si tedy vůbec představit svoji vinu, chybí tu materiál, nad nímž by se mohl zamyslet. Všechno, co zlého kdy byl udělal, vymizelo mu z paměti, a proto se také nemůže zkoumat, nemůže se zpytovat, nemůže se sám soudit a nemůže se polepšit. To je charakteristické pro dnešního Němce: nedovede si vůbec pamatovat, co udělal, má v sobě stále jen to, co dělá v okamžiku nebo co před sebou vidí v okamžiku. Proto je těžké Němce změnit. Zapomíná na poučení okamžitě, tak jako zapomněl na svá zvěrstva.

Tak diskontinuitní, nesouvztažný je dnešní Němec, že nemá žádného vnitřního centra, a že jenom tak víří okolo nesouvztažností, ve zmatku asociací, představ. Má v nitru nezřetelný zmatek, jarmark představ, který *hledá* ve zřetelném řevu rozkazů diktátora centrum, kolem něhož by mohl vířit. Ukázali jsme (stránka 159), jak hlasitý rozkaz diktátora je výrazem pro nezřetelný zmatek v nitru, jak se nezřetelný jarmark v nitru pídí po zřetelnosti zvnějšku, kolem níž by se mohl seskupit, »grupovat«.

Toto je podstatné: nitro německého člověka je nezřetelný, žalostný jarmark, který se pachtí po soustředění, po jakémkoliv soustředění. Vybralo si nejšpatnější soustředění: Adolfa Hitlera. Je teď nezbytné nahradit toto nejšpatnější soustředění dobrým.

Snad je tedy možné použít k uzdravení tohoto faktu, že vnitřní zmatek chce být závislý na vnějším centru. Snad je možné, postavit na místo řevu, zřetelnosti zla, zřetelnost dobra - nikoliv tak, že by se výslovně poučovalo, ale takto: že by mocnosti, které

okupují Německo, učinily dobro načisto zřetelným a staraly by se jen o to, aby se činilo dobro, takže by tu byla obrovská zřetelnost dobra, kolem níž by se mohl soustředit vnitřní zmatek německého člověka. Činit tu dobro znamená: Ať se okupační mocnosti starají o pořádek ve výživě a v bydlení, ve výchově a v právu, v umění a ve vedení státu, a ať to vůbec nedělají pro německý národ, ale jen a jen pro dobro. Budou-li takto činit dobro, stane se toto dobro něčím zřetelným, zářivým, a německý národ by tak měl vnější centrum, které je dobré, na místo centra diktátora, které bylo špatné a zlé.

I toto dobro by tu bylo teprve zvnějšku, i toto by bylo teprve něco mimo německého člověka, ale vnitřní zmatek německého člověka by se teď musil řídit podle toho, protože by venku nebylo vůbec nic jiného než dobro. Němečtí lidé by se zprvu jen proto kupili kolem dobra, že by se nemohli kupit kolem docela ničeho jiného. Budou se zprvu řídit podle dobra, dobře jednat, k dobru směřovat, aniž už tím budou sami dobří, aniž do nich vejde něco z tohoto dobra. Němec bude činit dobro jaksi mimovolně, mimikrycky, tak jako dříve činil zlo. Bylo by to tak, jako když nějaký hmyz přijímá do křídel barvu stromového listu, na němž sedí. Ale tak jako dříve Němci *zprvu* činili zlo jenom proto, že se řídili podle velkého zla, které bylo mimo ně, podle Hitlera, aniž měli dříve sami zprvu aktivní vědomí o zlu, a teprve pozvolna přijali tyto reflexy zla do svého nitra, teprve pozvolna se s ním identifikovali, až jím konečně zcela nasákli, právě tak můžeme doufat, že snad

dobro, k němuž se Němec bude zprvu blížit jenom zevně, v jeho reflexech - právě proto, že teď nebude míti docela nic jiného, k čemu by se mohl blížit - že ho snad dobro pozvolna vnitřně prosákne nebo snad že ho dokonce zcela promění. Ale je tím už dobro zajištěno?

Člověk v menším prostoru

I toto může ještě přispět k uspořádání nitra člověka, který je chomáč zvichřených asociací: rozdělení Německa na malé státy. Zdá se nám, že toto rozdělení je s to působit ještě jiným a daleko důležitějším způsobem, než jak se domnívají politikové. Politikové navrhuji, aby se Německo rozčlenilo do několika států, nezávislých navzájem, nebo aby se z něho zřídil spolkový stát, v němž by jednotlivé spolkové státy měly co nejširší autonomii. Doufají, že takto už nebude moci militaristické Prusko ovlivňovat celé Německo, tak jako v posledních sedmdesáti letech. Skrze autonomii, soudí politikové, mohly by jednotlivé německé země jenom naléztí svou vlastní, v základě protipruskou podstatu.

Ale jak mají lidé naléztí skutečnou podstatu těchto zemí, jestliže nemohou naléztí dokonce ani svou vlastní, skutečnou, osobní podstatu!

Přece však můžeme doufat, že uvnitř menšího, zřetelně ohraničeného státu jednotlivci snáze vymezí, ohraničí sami sebe, že snáze mohou přijít k sobě. To jediné je důležité; oblast politiky se pak poddá sama sebou. Menší státní útvar je totiž konkrétnější

nežli velký, to znamená: v menším státě není potřebná k vládě tak veliká aparatura, vztahy mezi jednotlivcem a státem jsou bezprostřednější, přehlednější nežli ve velkém státě. V této konkrétnosti by se snad i jednatlivec mohl stát konkrétnějším a takto sám sebe ohraničit, nalézt sebe sama. Platonova moudrost chápala, že stát nesmí přesáhnout určitou velikost, má-li člověk zůstat ve své konkrétnosti a míře.

Švýcary mají štěstí, že jsou za prvé malá země, a v této malé zemi že jsou zase kantony zřetelně od sebe odděleny ve své zvláštní podstatě; jednatlivec může v této zřetelné, dané konkrétnosti sám býti zřetelný a konkrétní. Tato ohraničenost a konkrétnost nemusí ve Švýcarech býti jako v Německu teprve tvořena zvláštním aktem. To je velká pomoc pro jednatlivece a uchránilo to Švýcary, že se nestali vágními a dynamickými. Vzniká však ve Švýcarech nebezpečí v posledních letech, že méně dbají této požehnané danosti malého, konkrétního státního útvaru a že si ho méně považují, vzniká nebezpečí, že se na tuto požehnanou malost a ohraničenost, že se na malý stát nedívají už jako na hodnotu samu o sobě, ale pouze jako na redukovaný velký stát, velký stát v malém, který má všechny vlastnosti velkého státu, jenomže redukované na menší míru, ale který už nemá žádné specifické vlastnosti sám pro sebe.

Je tedy, jak jsme viděli, velmi dobře možné, že jednatlivec v Německu nalezne sama sebe, bude-li vyňat z velkého vágního státu a přesazen do konkrétnosti malého státu. Z těchto lidských motivů

mělo by býti Německo rozděleno na malé země. Jestliže by byl takto změněn jednotlivý Němec, došlo by samo sebou i k změně politického stavu země. Jest však také možné, že jednotlivec v Německu není pro svou chaotickou vnitřní směsku vůbec s to, aby viděl zvláštní a konkrétní charakter malého státu, jednotlivec pak považuje malý stát jenom za redukci velkého státu, nevidí pak menší stát vůbec jako specifický státní útvar, který má svou cenu, hodnotu právě ve své malosti a ohraničenosti, ale používá menšího státu jen k tomu, aby z něho pokukoval po větším státě, odvrací se od ohraničenosti menšího státu a pachtí se po méně ohraničeném, méně konkrétním velkém státě, jednoduše přivtělí menší k většímu. Bylo by pak marné zřizovat takovému jednotlivci menší stát.

Stále tu však zůstává *možnost*, alespoň možnost, že větší konkrétnost a ohraničenost menšího státního útvaru může jednotlivci pomoci k tomu, aby se sám stal konkrétnějším, účelnějším, souvztažnějším. Ale i když by se to podařilo, nebyla by tato konkrétnost a ohraničenost, ucelenost v jednotlivém člověku nic více než formální. A tato pouze formální souvztažnost v člověku musí býti ještě zajištěna duchem.

Je to jako s nitrem (v předešlé kapitole byla řeč o nitru), které je soustředěno, centrováno zevnějškem, dokonce dobrým zevnějškem - to nestačí: pouhé mimikrycké soustředění musí býti udržováno duchem.

Křesťanství - pravé soustředění člověka

Nestačí tedy vřazovat jenom formálně Němce do dobra, v naději, že do nich pozvolna vejde i ve své podstatě. Dobro musí být v člověku nezávisle na vnějšku.

Němec musí proto znovu získat vnitřní kontinuitu, vnitřní dějiny a centrum svých vnitřních dějin, v němž by mohlo býti dobro *trvale* nezávislé na vnějšku. To se může stát jen skrze křesťanství.

Teprve skrze zjevení Kristovo mezi lidmi byl každý člověk těsně spoután s každým člověkem, teprve skrze toto zjevení bylo lidstvo těsně spjato v jednotu, ale teprve skrze toto zjevení dostal člověk ~~z~~ svou vnitřní jednotu tím, že Kristus vzal na sebe jeho podobu.

To byla kdysi největší diskontinuita: diskontinuita mezi Bohem a lidmi, mezi Nekonečnem a konečnem, mezi Věčnem a smrtelným tvorem, mezi Tím, kdo miluje trvale a člověkem, nalomeným ve své lásce. Tato diskontinuita je větší než jakákoliv jiná diskontinuita, která je možná uvnitř lidských, pozemských věcí.

Ale tím, že se Kristus stal člověkem a tím, že člověk věří v Krista, ruší se tato diskontinuita. Skrze Lásku Boží a víru člověka nejenomže se ruší diskontinuita, ale zároveň se tvoří největší kontinuita: z největší diskontinuity povstává největší kontinuita.

A nejenom to: celé dějiny, které předcházely, všechno lidské dění se tlačí do tohoto jediného místa, v němž Kristus sestoupil na svět - dějiny Starého Zá-

kona se uzavřely a staly se najednou před-dějiny této jediné veliké události, že Kristus sestoupil na svět. Tak velká byla moc této události, že dokonce všechno minulé vstoupilo v kontinuitu s touto svatou přítomností a odtud jde pak kontinuita dále až do konce světa.

Tím, že se to, co bylo nejvzdálenější od člověka, přiblížilo blízko k člověku, tím, že se nejvyšší, Božské, spojilo s nepatrným, s lidským, vzniklo obrovské kvantum kontinuity, takže všechna nesouvztažnost před ním zmizela, byla jím vstřebána - a toto kvantum vzniklo, jakmile člověk přijal Boha skrze víru, která sepjala nepatrného člověka s Nejvyšším. Pro člověka tak vznikl nadbytek kontinuity, nadbytek souvztažnosti, která sama od sebe všechno poutala, aniž měl člověk vůbec ještě zapotřebí sám sebe poutat. Tak mocná je nyní tato kontinuita, že se teď odtud, kde povstala, rozlévá do všeho bytí člověka. Všechnu diskontinuitu člověka proměňuje v kontinuitu. Svět je teď v samozřejmé kontinuitě, člověk do ní vstupuje, nepotřebuje ji teprve zvlášť vytvářet.

Přestane-li však člověk mít víru, nejenom že nastane mocná diskontinuita mezi člověkem a Bohem, ale všechna síla, kterou byl dosud člověk držen pohromadě, obrátí se teď k tomu, aby rozerval, rozbila člověka. Je to jako s atomovou energií: síla, která dosud poutala atomy ve světě atomů, obrací se teď k tomu, aby rozbila svět. Není to náhodou, že atomová bomba byla vynalezena dnes, v době, která žije a umírá z toho, že rozbíjí všechno, celý svět.

Skrze sílu, která se už neobrací k tomu, aby držela

pohromadě svět trvání a kontinuity, vzniká dnes svět nesouvztažnosti a okamžikovosti. A protože křesťanství skrze Krista poutá vnitřně člověka více, než kterékoliv jiné náboženství, proto je křesťan více než kterýkoliv jiný člověk rozerván, jestliže je pouto, vazba roztržena tím, že křesťan už nevěří. Síle největší vazby odpovídá síla největší roztržky.

Křesťanství a nesouvztažný člověk

Křesťanství, světu trvání a kontinuity, nemůže se vůbec rozumět ve světě nesouvztažnosti. Nemůžeme tedy mluvit o nepřátelství tohoto světa vůči křesťanství, neboť v podstatě vlastně vůbec nedochází k nějakému skutečnému nepřátelskému postoji vůči křesťanství - křesťanství je odtud prostě vysmýčeno jako něco, co sem vůbec nepatří, jako něco, co ruší člověka, protože se to vůbec nehodí do tohoto světa nesouvztažnosti.

Tento svět nesouvztažnosti nemusí býti ani protivníkem *učení* Kristova, nemusí učení Kristovo vůbec ani znát, aby mu byl nepřítelem, je už napřed jeho protikladem, je mu nepřítelem už ve své struktuře. U křesťanství je strukturou kontinuita, trvání - tady je strukturou nesouvztažnost, okamžikovost.

Proto tu není člověk zlomen od dědičného hříchu, tady vůbec není kontinuity až k dědičnému hříchu, tady je člověk zlomen samou strukturou nesouvztažnosti, každým okamžikem se více láme, protože každý jeho pohyb, uvnitř a zevně tohoto světa, je už napřed zlomen: mechanicky zlomen, tedy nikoli od

Boha. Tady také není oběti, protože ve světě okamžikovosti se lidé vůbec nezmohou na to, aby viděli objekt, pro nějž by se mohli obětovat. Tady se člověk nemůže obětovat, může se jen v okamžiku odhodit. Tady se také neumírá pro tento rozlom, naopak, život skrze něj teprve báječně pokračuje, manipuluje se s ním, tady je tedy člověk zlomen k životu, zlomen, aby žil, nikoliv zlomen k smrti, tady vlastně smrt neexistuje, je tu jen pokračování od nicoty okamžiku k nicotě jiného okamžiku.

Lidé mají strach, že se Bůh zjeví uprostřed tohoto světa nesouvztažnosti a rozkotá tento svět nesouvztažnosti - proto chtějí, aby se tento svět nesouvztažnosti rychle pohyboval od okamžiku k okamžiku, chtějí, aby se pohyboval sám od sebe, jako automat - jako by pak bylo Bohu nemožno tento automat nesouvztažnosti zastavit, zadržet.

Okamžik je tu jen poslední zbytek zmizelého trvání času, roztrhaného, rozervaného času, není to už okamžik věčnosti. Stane se jím znovu, až se v něm Kristus znovu zjeví na zemi, v posledním okamžiku. Poslední okamžik pak bude katastrofou: víra v příchod Kristův je zánik tohoto světa.

Intervence

Proměna v německém člověku může nastat s pomocí samé Boží intervence. Tato intervence už předtím působila, a způsobila, že Hitler byl poražen. Vždyť k zničení, ke zkáze Hitlera došlo proti jakékoliv lidské úvaze.

Vzpomeňme si jen, jak byl zoufalý Roosevelt po zhroucení Francie a zcela už pozbýval naděje, vzpomeňme si, že Churchill v červnu 1940 před Herriotem ve Francii plakal, protože už ztrácel víru, že by Anglie a s ní celý svět mohly dosáhnout vítězství. Ať se neříká, že válečný potenciál Američanů, Rusů a Angličanů prý byl větší a proto že byl Hitler poražen. V červnu 1940 byl potenciál těchto tří mocností patrně také větší nežli potenciál Německa a jeho spojenců - ale byl to právě jen potenciál, který nebyl realizován, a zdálo se, že realizovat jej nebude vůbec kdy lze. Tenkrát stály zřetelně proti sobě reální převaha Hitlerova a reální nedostatečnost Hitlerových odpůrců.

Hitler stál celá léta takřka na krok před totálním vítězstvím - ale nikdy ho nedosáhl zcela. Byl už jenom krůček k tomu, aby se Hitlerovi zdařila invase do Anglie - ale ona se mu nezdařila. Hitler stál před Moskvou, viděl už moskevské věže - ale nesměl do Moskvy vtáhnout. Vztyčil hakenkrajc na nejvyšší hoře Kavkazu - ale kavkazská olejová pole, kterých potřeboval, ta nedostal. Hitlerovi učenci takřka už vynalezli atomovou pumu - ale, jak řekl Churchill, Prozřetelnost jim to nedovolila, Prozřetelnost nepřipustila, aby se tato nejstrašlivější z nejstrašlivějších zbraní dostala do jejich rukou. Aspekt Hitlerovy moci byl tak veliký, že by se mu všechno bylo *musilo* podařit - ale nepodařilo se mu to. Nebylo to v Hitlerově neschopnosti, že Hitler nezvítězil. Po dlouhá léta se zdálo, že jedná obratně, chytře, se zřejmou převahou, a jeho moc byla tak obrovská, že jí byla podrobena

celá Evropa. Zdálo se, že jí dobyl, aniž se při tom musil příliš namáhat. Po celá léta se Evropa neodvažovala dýchat leč jen dechem Hitlerovým - a přece jednoho dne všechen tento dech ustal. Hitlerova převaha visela nad světem jako strašlivá, nelidská hrozba, takže se zdálo, že za touto hrozbou *musí* být ještě něco jiného než jenom Hitler. A potom, když se tato Hitlerova převaha zhroutila, bylo také toto zhroucení tak příšerné a tak přesahovalo všechnu lidskou míru, že také tu Hitler jen samotnou převahou Ameriky, Anglie a Ruska nemohl býti zlomen s takovým hromobitím.

Zřídka kdy dosud mohl člověk tak zřetelně vidět Boží zásah do dějin jako zde. A všechno se to dalo podle velkých vzorů, které přicházejí k platnosti vždycky, kdykoliv Bůh přímo zasahuje do dějin: tady byl zločinný Hitlerův začátek, lehký začátek zločinu, o němž se ještě dobře nevědělo, co z něho bude, tak jako by začínajícímu zločinci Hitlerovi měl býti ještě dán čas, aby si to rozmyslil a obrátil se - pak přišlo vystupňování zločinu a stupňovaná vítězství skrze stupňované zločiny jako druhý akt - pak přišel vrchol zločinů a vrcholná vítězství, takže se zdálo, že svět dobra už už podléhá - ale teď přišla peripetie: vítězství přestala, ale zločinů ještě přibývalo a byly ještě hroznější - a nakonec přišel zánik a odklizení zločinů a mrtvol.

Nejpodivuhodnější jest toto: Hitler vůbec neměl substanci a neměl formu hrdiny, bylo to rozčilené, nabobtnalé, zlé nic, jehož *zlo* bylo dokonce bez vášně, bylo jen pedantické, jako by bylo koupeno v ob-

chodním domě v oddělení zla - a zvětšeno strojově. Bylo to inflací nafouklé zlo, které si chtělo stále dokazovat, strašlivě si chtělo dokazovat, že je zlé. Hitler byl nic bez osudu, bylo to nic, které nemělo ani štěstí, ani neštěstí, jenom ztrátu nebo zisk, byl to tedy zlý svrab, nikoliv hrdina, nikoliv Richard III., dokonce ani ne dvorní blázen Richarda III., protože tento blázen byl bez humoru - taková obluda se nevyskytuje v Shakespearově světě, dokonce ani v Shakespearově podsvětí.

A přesto se musil Hitler ukazovat jako člověk, který se zdál mít osud, ve svém vzestupu, ve své hrozivé výši, s peripetií a zánikem. Zdá se, jako by mu bylo vnuceno ukazovat svou zlou ostudnost ve formě osudu: mělo se totiž lidem *ukázat*, jasně, zřetelně, ve strašlivých obrazech se mělo ukázat, že zlo, které ohrožuje svět, bude zničeno.

Byla na něm zobrazena zkáza zla. Nikoliv kvůli sobě samému, ale pro výstrahu lidem musil se Hitler ukazovat ve *formách* osudu, které byly příliš velké na jeho ostudnou nicotu. Hitlerovo nic poletovalo ve velkých formách osudu, příliš velikých na něho.

A dále: stav celého německého národa a také stav velmi mnohých lidí mezi ostatními národy byl takový, že by byl Hitler jako vladař tomuto stavu zcela odpovídal. Hitler byl přece tak nicotný a ostudný, že prováděl jen to, co si ostatní přáli, aby bylo provedeno, Hitler měl, jak jsme ukázali, tutéž strukturu jako většina ostatních, odpovídal struktuře této doby, její nesouvztažnosti, jejímu rozvratu. Bylo by se slušelo, aby byl Hitler zvítězil; hodil se k stavu Ně-

mecka a nejenom Německa. Přesto však nezvítězil. Existuje Láska ke světu a k lidem, která nestrpěla, aby celý svět a všichni lidé byli strženi do chaosu. Proto přišla intervence, ačkoliv ji s lidského hlediska nebylo lze očekávat.

To je znamení, že lidé a že svět nenáleží jen samým sobě, ale Někomu, kdo je miluje a kdo vždy znovu dává všem novou šanci, novou naději - a ta tu je patrně také pro Němce.

OBSAH

PŘEDHITLEROVSKÝ „PROVOZ“ PŘÍPRAVOU PRO HITLERA	11
NACISMUS NA PRVNÍ POHLED	17
NOVÁ RASA	22
<i>Člověk bez paměti</i>	22
<i>Člověk okamžiku</i>	27
<i>Člověk bez vývoje</i>	29
<i>Člověk, jenž všechno obnovuje</i>	31
<i>Člověk radia</i>	33
<i>Svět, který povstal z defektů člověka</i>	37
<i>Člověk hrůzy</i>	43
<i>Hitlerova tvář</i>	53
ROZBITÍ PRAVDY	59
<i>Degradace slova v heslo</i>	59
<i>Rozumný řád nahrazen vnějším seskupením</i>	68
<i>Zjištění nahrazuje pravdu</i>	69
<i>Pravda a omyl jako náhodnosti</i>	71
<i>Zabsolutnění nepatrnosti a nicotnosti</i>	72
„NOVÝ ŘÁD“ MEZI LIDMI	76
<i>Člověk bez skutečnosti</i>	76
<i>Degradace společenství v nucený svazek</i>	83
<i>Degradace symbolu v odznak</i>	92
<i>Věrnost a statečnost v hitlerovském světě</i>	97
<i>Antisemitismus</i>	100
<i>Rozbité mládí a stáří</i>	108
<i>Okupace přírody</i>	111

MATEŘSKÁ ŠKOLA NÁRODNÍHO SOCIALISMU 116

<i>Výchova</i>	116
<i>Malířství a literatura</i>	120
<i>Filosofie</i>	129
<i>Umělci a učenci</i>	132
<i>Nervosita</i>	135
<i>Sexualita</i>	142

NÁRODNÍ SOCIALISMUS JAKO PSEUDOPOLI-

TICKÝ FENOMEN	147
-------------------------	-----

<i>Vpád do dějin</i>	147
<i>Diktátor nicoty</i>	159
<i>Expanse prázdna</i>	170
<i>Člověk bez osudu</i>	180
<i>Zločin a trest</i>	182
<i>Výjimka</i>	185

MOŽNOSTI ZÁCHRANY 187

<i>Vymýcení zla</i>	187
<i>Těžkost situace</i>	192
<i>Možnosti náhlého obrácení</i>	193
<i>Pomoc přirozenými prostředky</i>	194
<i>Soustředění zvnějšku</i>	197
<i>Člověk v menším prostoru</i>	200
<i>Křesťanství - pravé soustředění člověka</i>	203
<i>Křesťanství a nesouvztažný člověk</i>	205
<i>Intervence</i>	206

Max Picard

HITLER V NÁS

(Hitler in uns selbst)

Přeložil Ladislav Jehlička. Vyšlo jako 4. svazek knihovny Orientace, kterou řídí Albert Vyskočil. Vydalo L. P. 1948 nakladatelství Universum v nákladu 2.200 výtisků. Písmem Cornelia vytiskla knihtiskárna Jaroslava Jiránka v Železném Brodě. Vydání první. Cena brož. 60 Kčs.

MAX PICARD

HITLER V NÁS

Ačkoli je literatura o nacismu dnes již dosti obsáhlá co do množství, nemůžeme s dobrým svědomím říci, že jde vždyk podstatě věci. První závěr, který vyplyne z četby této nevelké knížky je tento: Picardova hutná kniha nahrazuje celou knihovnu o nacismu. To proto, že jde k jádru, že se nikde nezdržuje na povrchu onoho strašného fenoménu, který všichni evropští národové zažili pod jménem německého národního socialismu. Picard nevidí v rasismu osamocený jev, nýbrž symptom hlubšího dění, hluboké degenerace a deformace dnešního člověka. Hitler nevytvořil něco nového, nebyl prorokem nového světa; Hitler jen zaplnil prázdné místo, které bylo v německém člověku. Jaký je tento člověk a konečně dnešní člověk vůbec? Podle Picardovy bystré analýsy je to člověk naprosté diskontinuity, nespojitosti; v tomto člověku není jednoty, není v něm principu, který by spojoval mnohost jevů vnějšího a vnitřního světa. Je to jako obrázkový časopis: na první straně známý státník, za ním herečka, televizní aparát, koňské dostihy, výstava obrazů, obraz známého učenice atd. atd. Kde je tu jednoty? Nikde - a takový je dnešní člověk. Do této prázdnoty vpadne nyní člověk, který této diskontinuitě, této roztříštěnosti dá jakousi vnější a zkarikovanou jednotu - a to je chvíle, kdy vzniká hitle-

rismus. Picardův rozbor proniká nacismus ve všech jeho formách, stopuje jej v projevech, které s ním na první pohled nesouvisí, ale pozornému pohledu se objeví vnitřní souvislost těchto fenomenů s hitlerismem. Má tedy Picardův rozbor dosah hlubší i širší než je samotný nacismus: knížka o Hitlerovi v lidech je vlastně skvělou analysou doby, zrcadlem, které staví autor před každého z nás. A proto se nad ní velmi vážně zamysleme.

MAX PICARD

není u nás autor zcela neznámý. Před lety vyšla od něho v českém překladě nevelká, ale závažná knížka „Útěk před Bohem“, hluboká analyza doby. Max Picard se narodil 5. června 1888 v Schopfheimu na badensko-švýcarské hranici ze švýcarských rodičů. Studoval medicinu a je doktorem lékařství. Rok po zakončení studií byl asistentem na universitní klinice v Heidelbergu, kde navštěvoval filosofické přednášky Tröltsche a Rickerta. Pak se mediciny vzdal a stal se spisovatelem. Max Picard je konvertita. Žije nyní v kantonu Tessin ve Švýcarsku.

*Stran 216, cena brož. 60 Kčs,
váz. 80 Kčs*

U všech knihkupců

Nakladatelství UNIVERSUM
Praha II. Václavská ulice č. 12